

Rozhovor

Petr Pyšek:
Zavlečené rostliny
už najdeme všude **4**

Academia

Stanislav Havlíček:
Všichni na světě
chceme to samé **18**

Studenti

Daniel Pražák:
Je v pohodě mít
i blbě hodiny **22**

Scientia

Jan Švejnar:
Bohatství? V našich
talentech **36**

Knihy

Kateřina Tučková:
Nejen o oceňované
knize Bílá Voda **46**

**Oznámit, že odcházím
z vrcholového šermu,
bylo pro mě těžké.
Uvědomila jsem si –
poprvé po neúspěšné
zkoušce z patologie –,
že bych obě své lásky,
šerm a medicínu,
nedokázala kvalitně
dělat zároveň.**

Kateřina Došková:
Prohra je mi motivací / 28

Knihkupectví Karolinum

Celetná 18, Praha 1

(+420) 224 491 448

knihkupectvi@ruk.cuni.cz

www.knihkupectvikarolinum.cz

Vážené čtenářky a čtenáři, přátelé UK,

uplynul již rok od chvíle, kdy se udála donedávna nepředstavitelná věc – do Evropy se vrátila válka. Krutá a nelibostná, válka, jež kvůli ruské agresi bere lidské životy, ničí osudy, města i školy. Přiznávám, že jako bytostná optimistka jsem nečekala, že budeme řešit věci spjaté s invazí; doufala jsem, že k ní nedojde. Rok 2022, v němž jsem s novým vedením nastoupila do čela Univerzity Karlovy, nebyl na „rozjezd“ rozhodně tím nejlehčím, ale těší mne, že pro naši akademickou obec přinesl i spoustu pozitivních věcí. Díky vaší práci se toho hodně podařilo!

Naše vědkyně, vědci, pedagožky a pedagogové, studentky či studenti skvěle reprezentovali značku UK, když získali mnohá ocenění a pomáhali ke zlepšení světa, v němž žijeme. Univerzita Karlova loni vybojovala čtyři prestižní granty Evropské výzkumné rady (ERC), bodovala s pěticí velkých výzkumných projektů Exceles či rozvíjela aktivity v rámci mezinárodní univerzitní aliance 4EU+, do níž k nám, Heidelbergu či Sorbonně přistoupila i Université de Genève. Měla jsem též upřímnou radost z úspěchu Petra Pyška, profesora UK, jenž vyhrál národní cenu Česká hlava. O tom, že invaze nejsou toliko putinovskou doménou, ale že patří i do botaniky a ekologie, se dočtete v interview s tímto světovým vědcem na straně 4.

Nechci se však jen ohlížet zpět; spíše se s nadějí díváme do budoucna. Jsem hrdá, jak rychle a kolikerymi způsoby pomáhají studenti i akademici UK našim ukrajinským přátelům, kolik stipendií jsme jim už udělili a kurzů češtiny pro ně odučili, jak se zapojujeme do prohloubení dlouhodobé spolupráce nejen s ukrajinskými vysokými školami v rámci uskupení Eastern Partnership University Cluster (EaPUC). Válka musí skončit, dobro zvítězí. A bude jistě na chytrých, výtečně vzdělaných lidech, aby barbarstvím poničený svět zase opravili...

Budeme při tom. Nebude to snadné. Čekají nás diskuze o financování vysokého školství, musíme se vypořádat s inflací, cenami energií, ale nikdy se nevzdáme úsilí o co možná nejlepší výuku a výzkum na Univerzitě Karlově, která musí být společensky aktivní. Za celé vedení UK slibuji, že pro to uděláme maximum. Přeji vám pevně zdraví, úspěchy a veselou mysl.

Milena Králíčková
rektorka UK

Aktuální články i archiv
tištěných vydání najdete
na ukforum.cz

18

Obsah

Forum 1/2023, sešit č. 61
Časopis Univerzity Karlovy

Vydává

Univerzita Karlova

Redakce

Ovocný trh 5, 116 36 Praha 1,
Odbor vnějších vztahů

Redakci řídí

Martin Rychlík

Odpovědný redaktor

Jiří Novák

Telefon

224 491 248

E-mail

forum@cuni.cz

Grafická úprava

Filip Blažek, Eliška Kudrnovská,
Designiq

Foto na titulní straně

Vladimír Šigut

Nevyžádané rukopisy se nevracejí.

Redakce si vyhrazuje právo na úpravu
autorských příspěvků a jejich krácení.

Forum je rozšiřováno zdarma na
akademické půdě. Vychází čtvrtletně.
Za obsah článku plně zodpovídá jeho autor.

Stanoviska obsažená v textu nemusejí
vyjadřovat názor redakce.

Vaše ohlasy, připomínky a tipy na další
námetky pro Forum uvítáme na adrese
forum@cuni.cz.

Toto číslo vyšlo v březnu 2023.

Registrace MK ČR 72 79

Tištěná verze: ISSN 1211-1724

Rozhovor

PETR PYŠEK – Zavlčené
rostliny už najdeme všude / 4

Anketa

Co čtou naše osobnosti? / 10

Academia

VERONIKA BÍLKOVÁ – Rány na Ukrajině
se budou hojit desítky let / 12

Čtenářství pomůžou hry i testy / 16

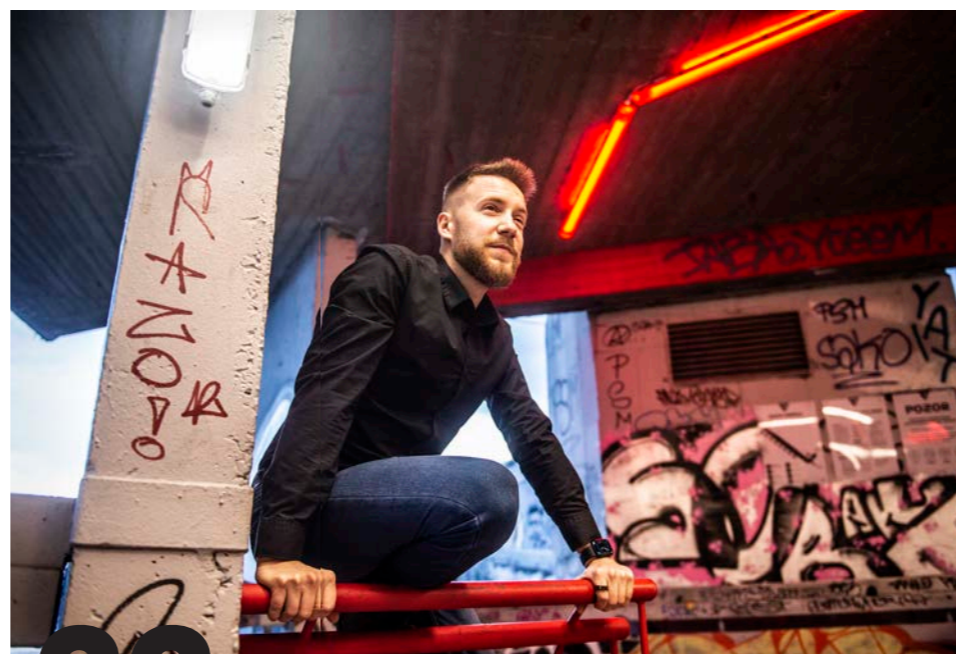
STANISLAV HAVLÍČEK – Všichni
na světě chceme to samé / 18

Studenti

DANIEL PRAŽÁK – Je v pohodě mít
i blbě hodiny / 22

ANTONÍN BAĐURA – Spintronika je
cestou vpřed / 26

KATEŘINA DOŠKOVÁ – Prohra je mi
motivací / 28

22

Scientia

EVA KUBALA HAVRDOVÁ – Ráda
chodím proti proudu / 30

DOMINIKA ŠEBLOVÁ – Zajímá mě
zdraví celé populace / 32

JAN ŠVEJNAR – Bohatství?
V excelenci a našich talentech / 36

Varia

ANNA SCHLINDENBUCH – Přátelství
na první pohled(y) / 38

ZDENĚK TOKÁR – Vypečený hematolog / 40

Genius loci

Karel IV. vytkávaný / 44

Knihy

KATEŘINA TUČKOVÁ – Nadějeplně
vítězství nad temnotou / 46

Historie

Rektorem v Brně i Praze / 52

54

Alumni

TOMÁŠ HOLUB – Nechtěl jsem být
feldkurát Katz / 54

VĚRA JOUROVÁ – Práva pro mě byla
terapií / 58

Kronika / 60

Postscriptum

Jak se vaří Slušňák a Pěknák / 64

46

Zavlečené rostliny už najdeme všude

Má Českou hlavu. To není pravopisná chyba. Biolog a ekolog Petr Pyšek získal na konci roku 2022 nejvyšší tuzemské vědecké ocenění – čili Národní cenu vlády ČR za celoživotní dílo, Českou hlavu – za přínos v oblasti studia invazních organismů, rostlin i živočichů. „Invazní ekologie je obor zkoumající, jakým způsobem člověk po světě přenáší rostliny a živočichy a co z toho pro přírodu plyne,“ vysvětluje profesor Pyšek, jeden z nejcitovanějších Čechů.

TEXT Marcela Uhlíková FOTO Vladimír Šigut, Wikimedia Commons

Petr Pyšek je spoluzakladatelem moderní invazní ekologie, tvůrcem světové databáze invazních rostlin, autorem či spoluautorem stovek článků v elitních časopisech, držitelem četných ocenění a rovněž – v neposlední řadě – momentálně nejcitovanějším invazním biologem na světě. Vystudovaného geobotanika zastihnete na „jeho“ Přírodovědecké fakultě UK – kde se na katedře ekologie v rámci výzkumného úvazku věnuje doktorandům –, ale častěji – v podstatě denně – jej potkáte v Průhonících: v Botanickém ústavu Akademie věd ČR, kde vede Oddělení ekologie invazí. A právě tam, do jedné ze zámeckých komnat, přeneseně řečeno cestou „úmyslné invaze“, přijala pozvání reportérka magazínu *Forum*.

Pane profesore, jak jste Českou hlavu prožíval?

Myslíte v rámci předávání, v živém televizním přenosu? Jelikož jsem založením spíše introvert, cítil jsem se zpočátku dosti nesvůj. Ale pak už to bylo fajn, všichni byli velmi milí a nápomocní.

Měl jsem to štěstí, že jsem během vědeckého života získal několik významných ocenění, jsou mezi nimi Neuron (2018), cena Americké ekologické společnosti (2017) i Mezinárodní biogeografické společnosti (2021). Všechny si velmi vážím, ale Česká hlava je přece jen „domácí“ – jak známo, málokdo bývá doma prorokem – a navíc se jedná o prestižní ocenění udělované napříč vědeckými obory, takže ji řadím nejvýše. Snad vyzdvihne povědomí

o invazní ekologii, neboť – co si budeme povídat – v souvislosti s úspěchy české vědy se většinou mluví o chemii a fyzice.

Očekáváte tedy, že ocenění odstartuje zájem o invazní ekologii? Proč by měl nastat?

Neřekl bych, že se v tomto ohledu něco změní.

Však my sami se už poměrně dlouho snažíme zájem o invaze probouzet. Domnívám se, že povědomí mezi veřejností, ať už odbornou či laickou, je vcelku dobré. Jde spíše o to, že podobné ocenění a publicita s ním spojená mohou pomoci upozornit, že to, čemu se říká „zelená biologie“, má svoje místo mezi moderními vědeckými obory a že předmětem zájmu invazních ekologů jsou důležitá témata.

Pořád chodíme do terénu, přírodniny, s nimiž pracujeme, musíme dobře znát a pochopitelně vedle naprosto nových metodických přístupů využíváme i ty, jež přírodovědci využívali odjakživa. Nelíšme se od svých předchůdců třeba ani tím, že pořád studujeme a ležíme ve staré literatuře, když třeba hledáme zmínky o prvním výskytu. A potřebujeme taxonomy, kteří jsou schopni rostliny určit a rozlišit; bez nich by to nešlo. Přitom jde o obor, který má velice těžké, zvláště v dnešní době vyžadující rychlé a intenzivní publikování.

Moderní invazní ekologie, již jste spoluzakladatelem, ale není jen o „bodlácích přenesených na nohavicích na opačnou stranu zeměkoule“. Je to tak?

Je pravda, že existuje studie, jak se nepůvodní druhy dostávají na turistickém oblečení do Antarktidy, což sice zní jako pouhá zajímavost, ale potvrzuje to skutečnost, že zavlečené rostliny dnes najdeme v podstatě všude. Zjednodušeně řečeno: invazní ekologie je obor zkoumající, jakým způsobem člověk po světě přenáší rostliny a živočichy a co z toho pro přírodu a člověka plyne. Zajímá nás, kdo, jakým způsobem, kdy, proč a jak často sledované organismy do přírody zavlekl. Abychom invaze pochopili, je nutné vrátit se do minulosti – co se děje dnes, je důsledkem procesů, které začaly mnoho desetiletí až století před námi.

Potřebujeme poznat druhy a jejich populace, včetně jejich vlastností a reakcí na měnící se podmínky prostředí; jednak tam, kam invadují, a i tam, odkud pocházejí. Proto je zapotřebí porozumět i souvisejícím aspektům lidského chování, protože i to je pro invaze určující. Jedině když se tohle všechno sejde, můžeme zodpovědně vyslovit určité prognózy o hrozícím nebezpečí způsobeném zavlečením rostlin – a navrhnout praktická opatření.

Kde se invaze vzaly?

Co se prvopočátku moderních invazí týče, lze jej vysledovat do časů vrcholného rozvoje koloniálních mocností – na nově objevená či dobytá území s sebou člověk přivážel svá zvířata, oblíbené rostliny, zejména plodiny. Chtěl se tam cítit dobře, jako doma. Dnes už mluvíme spíše o invazní vědě

než o pouhé invazní biologii či ekologii, protože vycházíme z hodně širokého metodického aparátu, v němž vedle biologie stavíme i na sociálních a ekonomických vědách. Je kolikrát zajímavé hledat společnou řeč, zvláště když každý z nás mluví úplně „jinou“.

Možná i proto rád píšete, ostatně jste nejcitovanějším invazním biologem na světě.

Já sice píšu rád, ale i kdyby tomu tak nebylo, bral bych to jako povinnost. Dělat věci třeba jen pro potěšení a nepublikovat, na to je věda příliš drahá a konec konců jsme placeni z veřejných peněz. Náš dodnes nejcitovanější článek je z roku 2000, tehdy jsme popsali koncepční rámec invazí, navrhli klasifikaci invazního procesu a terminologii. Díky tomu, že náš přístup byl vědeckou obcí akceptován, začala se data sbírat standardním způsobem.

A zhruba o deset let později jsme mohli začít vytvářet světovou databázi nepůvodních rostlin GloNAL (*Global Naturalized Alien Flora*) – tenhle akronym jsem záměrně navrhl tak, aby připomínal jméno nějakého Tolkienova trpaslíka; ovšem je to jenom zdání, žádný takový neexistoval (*usmívá se*). Námi založená databáze se stala, troufnu si říci, určitým milníkem ve výzkumu rostlinných invazí. Jinak ovšem v našich textech najdete vedle popisů obecných principů také velké analýzy na globální úrovni, a právě tyto články jsou – logicky – citovány mnohem více nežli třeba práce o rostlinách vyskytujících se u nás. A pokud jde o tu citovanost: přeje nám skutečnost, že se náš obor v posledních dvaceti letech velmi dynamicky rozvíjí, o invaze se dříve či později „otře“ téměř každý ekolog, botanik či zoolog.

Vaším tatínkem byl významný český botanik Antonín Pyšek. Měl jste vůbec nějakou šanci, byť zjevně nepatrnou, dělat jiný obor než botaniku?

Pravdou je, že když od malička vidíte v rodině zaujetí přírodou, neuvažujete vlastně o ničem jiném. Což teď pozoruji na svém čtyřletém vnoučkově Matyášovi, jak ho všechno v přírodě zajímá. Všichni máme k přírodě blízko: dcera je zooložka, žena krajinářská architektka, já botanik – byl by div, kdybychom „to“ do dítěte nedostali. A moje zaujetí pro biologii a botaniku? To jde ještě o generaci napřed, děda byl vrchní nadlesní u hraběte Kolowrata.

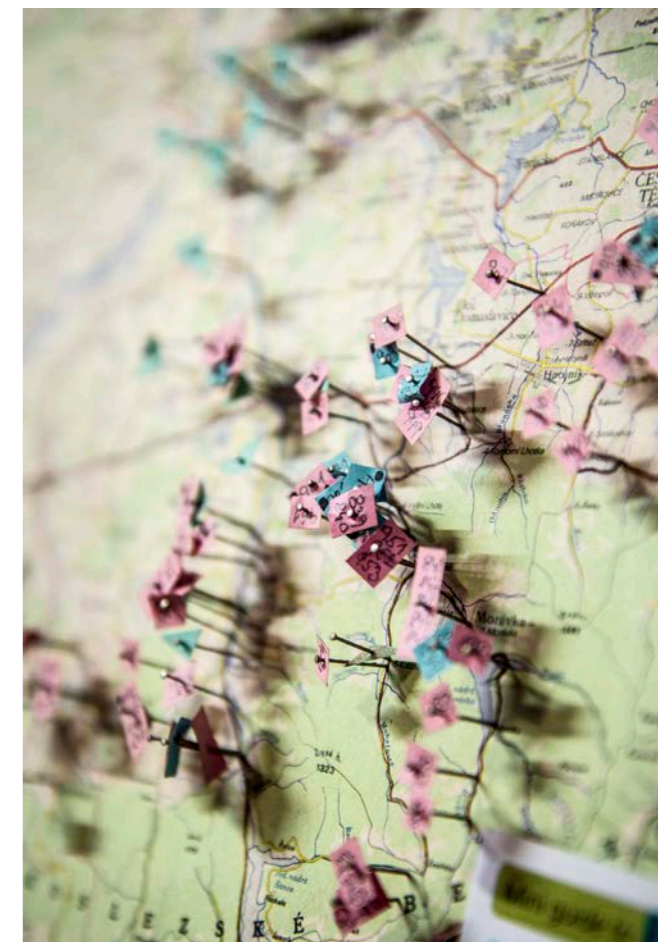
Zjednodušeně řečeno: invazní ekologie je obor zkoumající, jakým způsobem člověk po světě přenáší rostliny a živočichy a co z toho pro přírodu a člověka plyne.

Sešívány a fandící botanik

„Odmala jsem velkým fanouškem fotbalové Slavie, to jsem taky zdědil po tátovi,“ přiznal se Petr Pyšek ke své celoživotní vášni v závěru rozhovoru. A protože jedno z našich setkání probíhalo v době konání fotbalového mistrovství světa v Kataru, nemohl nedodat: „Musím vidět každý zápas, vlastně si podle rozpisu zápasů plánuju i práci! Moc bych přál vítězství Argentině a Messimu. Pro mě je to nejlepší fotbalista všech dob, a to jsem zažil skloněk Pelého kariéry i celou Maradonovu.“ Na konci roku tak triumfoval jak výjimečný hráč, tak výjimečný vědec.

Tudíž jste byl odmala nenásilně formován...

No, nenásilně... (*s úsměvem*) Já u botaniky skončil vlastně proto, že mi bylo táty tak trochu líto. On se hrozně snažil, chodil se mnou do přírody, učil mě se v ní vyznat a vidět souvislosti, vlastně mě i nutil, abych se učil poznávat rostliny. A mě v té době, asi jako většinu dětí, zajímala zvířata – choval jsem rybičky, měl jsem terárium a v něm želvy. Někdy ve čtrnácti letech jsem si řekl, že mu udělám radost: pár rostlin se tedy naučím a třeba mi pak dá pokoj. No, nedal, ale hlavně mě to začalo bavit. A protože jsem svou podstatou sběratel, brzy jsem si založil svůj první herbář. Tenkrát jsme všichni určovali rostliny podle Dostálova klíče (*dle práce Josefa Dostála: Klíč k úplné květeně ČSR, Nakladatelství ČAV – 1958*) a já si v knize postupně „odfajfkovával“, co za rostliny už v herbáři mám. A tím to vlastně začalo. ↪

České hlavy z Karlovky

Jde o nejvyšší vědecké vyznamenání založené roku 2002, jehož cílem je popularizace vědy. Od roku 2006 je hlavní cena udělována premiérem ČR na základě usnesení vlády jako „Národní cena vlády Česká hlava“. Cenu získala řada absolventů Univerzity Karlovy, uvádíme jejich jména, specializace a „rodné“ fakulty UK:

2002: **Karel Smetana** – lékař, FVL UK
 2003: **Zdeněk Herman** – chemik, MFF UK
 2006: **Jaroslav Kurzweil** – matematik, PŘF UK
 2007: **Antonín Holý** – chemik, PŘF UK
 2009: **Josef Koutecký** – onkolog, FVL UK
 2010: **Jan Svoboda** – biolog, PŘF UK
 2011: **Petr Widimský** – kardiolog, FVL UK
 2012: **Pavel Klener** – hematolog, FVL UK
 2013: **František Šmahel** – historik, FF UK
 2015: **Martin Hilský** – anglista, FF UK
 2016: **Jiří Forejt** – genetik, LFHK UK
 2017: **Petr Sommer** – historik, FF UK
 2019: **Miroslav Bárta** – egyptolog, FF UK
 2020: **Václav Hořejší** – imunolog, PŘF UK
 2022: **Petr Pyšek** – botanik, PŘF UK

Až jste se s tátinkem stali kolegové i v práci, že?

Táta byl na počátku sedmdesátých let v rámci čístek vyhozen z pedagogické fakulty v Plzni, kde učil botaniku. Přešel do podniku Stavební geologie, kde pro hydrogeology hledal, kudy se šíří kontaminace při případných únicích ropy či zemního plynu. Táta se v oboru „hledáče“ stal průkopníkem, jako jeden z prvních ve světě podle vegetace – tedy změny zbarvení, vitality či výskytu určitých druhů – poznával směr úniku. Po ukončení studií na pražské Přírodovědě jsem s ním tuhle práci sedm let dělal. Rád na ta léta spolupráce vzpomínám.

A co vliv na dcery? Musíte být určitě rád, že s jednou podnikáte výpravy do Afriky.

Samozřejmě. Je přece fajn, když vás s vlastním dítětem spojuje dobrý vztah i společné profesní zaujetí. S Klárou a dalšími kolegy z Botanického ústavu AV ČR a Přírodovědecké fakulty UK jsme v Africe původně řešili projekt zaměřený na biodiverzitu: v Krugerově národním parku jsme sledovali, jaký vliv mají sezonní řeky na udržování druhové bohatosti rostlin a živočichů africké savany. Spolupracovali jsme s ornitology, entomology, jedna skupina zkoumala netopýry, Klára pomocí fotopasti zaznamenávala savce. Tohle sledování stále probíhá, trvá už pět let. Nepřerušený záznam zvířat, jež se na území o velikosti rozlohy asi čtvrtiny Česka vyskytují, už začíná být díky trvající době sledování docela unikátní.

Starší dcera Bára je fyzioterapeutka, ani ona se tedy rodinné biologické tradici nevyhnula, byť si šla vlastní cestou. Ona se mi „postarala“ o již zmíněného Matýska, s nímž už dnes mohu vést poměrně sofistikované rozpravy o dinosaurech, ba co víc – začí-

Řekněte mi: je některá kytko ošklivá? Mít negativní emoce vůči rostlinám je nesmysl, ony zkrátka dělají, co umějí.

ná se z něj klubat malý slávista, což je další rodinné dědictví, které mi dělá radost. S jeho mladším bráškou Honzíkem mě zábava na poli biologie teprve čeká, ještě mu nejsou ani dva roky (*usmívá se*).

A kde a kdy se vám do cesty „přípletly“ invazivní organismy?

Ještě při práci s tátou, když jsme se snažili zpestřit si něčím rutinní práci. Znáte bolševník, že? Je dobře vidět už z dálky, často roste podél silnic. Začali jsme během našich cest zaznamenávat jeho výskyt, až se nám jej podařilo zmapovat v celé České republice.

Když jsem v roce 1991 vyjel na Oxfordskou univerzitu, seznámil jsem se s lidmi, kteří se invazemi zabývali. A o dva roky později jsme v Kostelci nad Černými lesy – tehdy jsem tam pracoval v Ústavu aplikované ekologie dnešní České zemědělské univerzity – zorganizovali o invazních rostlinách první konferenci. Akce se pak stala základem pravidelných setkávání. Ve dvouletém intervalu se na různých místech světa konají dodnes, jedná se dokonce o celosvětově nejznámější konference rostlinných ekologů studujících invaze. Mimochodem i tu poslední před covidem jsme pořádali opět my v Praze, a letos má další akce proběhnout v Chile. Zkrátka, jak vidno, pak už šlo všechno určitým samospádem.

Líbí se vám bolševník jako rostlina? Chápete, proč si ho pro jeho neobvyklost nechal dle historických pramenů vysadit v parku zámku Kynžvart jeden z Metternichů?

Jak se k nám z Kavkazu bolševník dostal, se úplně přesně neví a už se to možná ani nezjistí. Představu ovšem máme, chybí nám jen pár detailů. Rostlina je to bezesporu impozantní, jedná se o největší v Evropě rostoucí bylinu. Ale řekněte mi: je některá kytko ošklivá? Mít negativní emoce vůči rostlinám je nesmysl, ony zkrátka dělají, co umějí. Bolševník má dost aromatická semena, když je cítíte poprvé, není to moc příjemný odér... Dnes – zhruba po dvaceti letech, co se kolem bolševníku „ochomýtám“ – mi to spíše voní. Člověk si zvykne na všechno.

O bolševníku nazpívala v roce 1971 kapela Genesis píseň *The Return of the Giant Hogweed* (Návrat bolševníku obrovského). Byl by to Peter Gabriel, svým způsobem amatérský invazní biolog, s kým byste rád zašel na „jedno“?

Z hudebního světa by jich bylo určitě hodně, Peter Gabriel patří k mým celoživotním oblíbeným. Dokonce jsem mu děkoval ve svojí diplomové práci,

Prof. RNDr. Petr Pyšek, CSc., je absolventem Přírodovědecké fakulty UK, vystudoval geobotaniku na katedře botaniky. Vede Oddělení ekologie invazí Botanického ústavu Akademie věd ČR, které v roce 2004 založil, a stále působí na katedře ekologie PřF UK. Je jedním ze zakladatelů moderní invazní ekologie, spoluautorem koncepčního rámce invazí a klasifikace invazního procesu a zakladatelem světové databáze invazních rostlin GloNAF (Global Naturalized Alien Flora). Je autorem či spoluautorem více než 450 článků v impaktovaných časopisech, publikuje v prestižních časopisech jako *Nature*, *Science* či *PNAS*. Jako jediný český vědec figuruje na seznamu Highly Cited Researchers společnosti Clarivate nepřetržitě od roku 2014, v současnosti je nejcitovanějším invazním biologem na světě. Obdržel řadu tuzemských i mezinárodních ocenění; jeho přínos ocenila Ecological Society of America, jež mu udělila Robert H. Whittaker Distinguished Ecologist Award (2017). Od International Society of Biogeography převzal Alfred Russel Wallace Award (2021). V tuzemsku získal cenu Neuron (2018) i Praemium Academiae (2010). V roce 2011 byl zvolen členem Učené společnosti ČR. Je rovněž čestným členem České botanické společnosti a dlouholetým šéfredaktorem časopisu *Preslia*, který tato společnost vydává.

hodně jsem v té době totiž poslouchal první alba Genesis, a to až do jeho odchodu. Tahle píseň velmi trefně popisuje celou historii oné invaze. Když jsme v roce 2003 vydávali o bolševníku monografii, použili jsme úryvky textu dokonce jako motto k jednotlivým kapitolám.

Ale vy už jste se vlastně s jednou velkou hudební ikonou potkal.

V devadesátých letech jsem překládal biografie oblíbených muzikantů či kapel: Led Zeppelin, Syd Barrett, Neil Young... A taky knihu zpěváka Iana Gillana: *Můj život s Deep Purple* (2000). Protože mi některé pasáže v originále faktograficky nesešly, kontaktoval jsem ho přes dostupný e-mail a jeho manažer nás propojil. Ian bryskně zareagoval a rozvinula se mezi námi korespondence, která řadu věcí vyjasnila. Když pak Deep Purple hráli v Praze, poslal mi vstupenky a s manželkou jsme měli možnost si s ním před koncertem chvilku popovídat.

Co je pro vás důležité při nových výzvách, abyste je přijal? A jste rád, čím jste?

V mém věku už je mi jedno, jestli budu mít o pár článků víc nebo míň, pouštím se především do nových věcí, které mě baví. A po celý profesní život je pro mě nesmírně důležité pracovat s lidmi, s nimiž si rozumím. Mám štěstí: moji spolupracovníci – tedy ti, s nimiž dělám pravidelně a dlouhodobě – jsou zpravidla moji kamarádi. Díky tomu jsem měl i názorových střetů, třeba ohledně autorství, za celou dobu fakt minimum. Dobré mezilidské vztahy jsou pro mě zkrátka určující. Třeba teď, po tříleté vynucené pauze, se naše invazní komunita konečně sešla na konferenci v Estonsku a bylo patrné, jak osobní setkávání lidí těší. Sice jsme si mnozí díky „sociální nenasycenosti“ domů odvezli i covid, ale stálo to za to. Taký se mi u příležitosti České hlavy ozvala řada kamarádů, aby mi popřáli – bylo znát, že mi ocenění přejí a mají radost spolu se mnou. Což vám udělá stejnou radost jako ocenění samotné.

Doporučila bych nenápadnou antologii středověkých veršovaných novel „Někdy dojde k zvláštním věcem...“ Pět středohornoněmeckých textů o strastech dvorské lásky (editorem Jiří Starý, vyšlo v řadě Medium nakladatelství FF UK). Mám ji zatím jen rozečtenou a vypadá to, že to s naprostou většinou postav nedopadne úplně dobře. Kniha je to překvapivá, pohoršující (s obsáhlou obrazovou přílohou plnou penisů) a strhující. Povedená.

Prof. Mgr. Lucie Doležalová, M.A. Ph.D.
medievistka, působí na FHS UK a FF UK

Co čtou naše osobnosti?

Tipy na nové knihy poslední dobou nacházím hlavně na Twitteru. V roce 2022 mě nejvíc zaujaly dvě. Knihu *Vesmírníček aneb usínáme s vědou* od Petra Brože z Geofyzikálního ústavu AV ČR jsem koupila dětem. Do hravých příběhů o Sluneční soustavě a sopkách jsem se začela sama a dozvěděla se spoustu nových věcí. Druhou knihou je *Žádná kapka není ta poslední* od autora, který na Twitteru píše krátké texty pod pseudonymem Mauser de Vader. Sám je nerad označuje za básně, ale mají kromě náboje, empatie a vyzrálosti až hudební rytmus. Ten styl mě baví a zlepšuje mi náladu, takže se ke knize pořád vracím.

Doc. MUDr. Eva Froňková, Ph.D.
lékařka a molekulární genetička 2. LF UK

V aktuálním vydání se hodně věnujeme čtení: čtenářské gramotnosti dětí, cestopisům a přinášíme i rozhovor se spisovatelkou Kateřinou Tučkovou, autorkou „knihy roku“ i držitelkou řady cen Magnesia litera. Navíc: březen byl a je měsícem knihy! Proto jsme se osobností spjatých s Univerzitou Karlovou zeptali: „Kterou knihu z uplynulého roku byste čtenářům doporučili a proč? Případně jaká je vaše nejoblíbenější kniha?“

TEXT Martin Rychlík, redakce FOTO archiv UK

Poslední roky mám na beletrii čas jen o dovolených. Pak se snažím seznámit s novými knihami především českých autorů. Tak jsem se dostala k postupnému přečtení téměř všech děl Aleny Mornštajnové. Na poslední dovolené jsem přečetla dva díly, které dosud vyšly, *Šikmého kostela* od Karin Lednické. Doplnila jsem si tak vzdělání o část naší historie, kterou jsem neznala. Úkol jmenovat jen jednu knihu, kterou mám nejraději, je velmi obtížný, ale v naší rodině je to kniha *Vejsce a já* od Betty MacDonalové.

RNDr. Ruth Tachezy, Ph.D.
viroložka, působí na PřF UK a ÚHK

Mými nejoblíbenějšími sériemi jsou ságy Harryho Pottera a Eragona. Obě spojuje žánr fantasy a geniálně vypracovaný svět, v němž se příběhy odehrávají a do kterého si vždycky rád odskočím. Na obou příbězích miluju vývoj hlavního hrdiny z dítěte až do dospělého uvědomělého člověka, přičemž se čtenář s oběma hrdiny může snadno ztotožnit. Jsem spíš konzervativní typ čtenáře, obě série jsem přečetl nejméně čtyřikrát a k novým titulům se dokupuji jen za čas. Ale pro svůj zájem o hudbu mám teď na stole knížku od baskytaristy Victora Wootena, takže to vypadá, že své čtenářské portfolio po čase obohatím.

Mgr. Michal Horák
písníkář a čerstvý absolvent PedF UK

Minulý rok jsem přečetl druhý díl *Šikmého kostela* od Karin Lednické. Mám rád každodennost a její radosti i strasti, proto mne druhý díl potěšil podobně jako první. V literatuře i vědě se často řeší vypjaté a extrémní situace, ale mám dojem, že upřímnější je právě zobrazení (a zkoumání) každodennosti. Mojí nejoblíbenější knihou je pak Tolkienův *Pán prstenů*. Není intelektuálně nejnáročnější (jako *Rady zkušeného ďábla* od C. S. Lewise), neukazuje lidskou rozbitost a sílu v tak surové podobě (to bych sáhl třeba po Grahamu Greenovi), ale oblibu není nutné racionalizovat. Kdo z nás se někdy necítil hobitem?

JUDr. Jakub Drápal, M.Phil., Ph.D.
právník PF UK, zabývá se udělováním trestů a kriminologií

Z knih, které vyšly v minulém roce, mě zaujala knížka *Rozhoduj se jako jezuita: Krátký průvodce ignaciánským rozlišováním* autorů Pavla Bandoucha a Samuela Privary, kteří zde představují rozhodnutí jako výsledek poctivého rozlišování, jež bere v potaz celého člověka, tedy jeho intelekt, emoce i vůli. Zasadění velmi aktuálního problému rozhodování do křesťanského rámce a myšlenek Ignáce z Loyoly otevírá pro čtenáře zajímavé a možná netušené možnosti. Ale pozor, přečtením to nekončí; proces rozhodování je totiž, jak se dočteme, především o praktické zkušenosti a cviku, takže to hlavní zůstane na čtenáři.

Mgr. Klára Šárovcová
doktorandka FF UK, absolventka KTF UK

Stanovování nejlepších knih bývá nespravedlivé vůči ostatním vynikajícím knihám. Použiji tedy kritérium naposledy přečtené: dopřála jsem si mezi vši další četbou Petra Stančíka a jeho *Mlýn na mumie*, zejména pro čirou a explodující radost z fabulace, tvořivého používání jazyka a vynalézání prapodivných pojmenování či nápaditých jmen postav, a to i jako pandán k mnohdy přísnému registru odborných textů... Beletrii užívám jako očistnou kúru plnou radosti z textu, kterou bychom, myslím, měli mít na mysli i při předávání poznatků (nejen) o jazyce.

PhDr. Tereza Klabíková Rábová, Ph.D.
proděkanka pro vnější vztahy FSV UK

Kniha, jejíž četba byla pro mne v loňském roce velkým zážitkem, je z oblasti politologie; má název *Lid versus demokracie* a jejím autorem je současný německo-americký politolog Yascha Mounk. Zabývá se krizí liberální demokracie v současném světě a zkoumá její příčiny i možnosti rekonstrukce důvěry v politiku. Zvláště v dnešní době je velmi aktuální.

PhDr. Josef Bavor
anatomický malíř LFHK UK, alumnus FF UK

Rány na Ukrajině se budou hojit desítky let

Vedle tisíců mrtvých a zraněných jsou to miliony lidí na útěku, paralyzované hospodářství, zničená infrastruktura, nefungující zdravotnictví, zavřené nebo rozbombardované školy, poškozené životní prostředí... Válka, kterou před více než rokem na Ukrajině rozpoutalo Rusko, nedozírným způsobem zasáhla zemi a bude trvat generace, než budou tyto škody napraveny. Upozorňuje na to profesorka Veronika Bílková z Právnické fakulty UK, která se zabývá válečným právem i právy lidskými. Na válkou zasaženou Ukrajinu se dostala jako členka zvláštní mise Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě (OBSE).

TEXT Helena Zdráhalová FOTO Hynek Glos, archiv Veroniky Bílkové

V polovině loňského roku jste se stala vůbec první profesorkou v oboru mezinárodního práva v České republice. Čím si vysvětlujete, že dlouho na tento titul žádná akademička nedosáhla? Je snad mezinárodní právo světem mužů?

Mezinárodní právo veřejné je v dnešní době poměrně inkluzivní disciplína, nevidím tam jasnou dominanci mužů či žen. Hodně záleží na konkrétní oblasti – třeba právu lidských práv se často věnují ženy, naopak v oblasti mezinárodního investičního práva bývá více mužů, nikde ale není zjevná disproporce. To platí, ač to možná někoho překvapí, i pro oblast mezinárodního humanitárního práva, takzvaně válečného práva.

Spíše je to tak, že čím výše či dále se v oboru dostanete, tím méně žen tam bývá. Zatímco v základním magisterském studiu je parita s lehkou dominancí studentek, v doktorském studiu se poměr obrací a na úrovni docentské či profesorské je dominance mužů už poměrně zjevná.

Jedním z důvodů je to, že kritéria pro habilitační a profesorské řízení tradičně počítají s nepřerušova-

nou kariérou, kterou ovšem ženy z důvodů mateřství mnohdy nemají. Ženy tak akademickou drahou postupují pomaleji, a ne nutně se dostanou až na její konec.

Už v rámci diplomové, potažmo dizertační práce jste se věnovala problematice mezinárodního humanitárního práva ve vnitrostátních ozbrojených konfliktech. V úvodu dizertace z roku 2006 upozorňujete, jak to tehdy bylo v českém prostředí nové a opomíjené téma. Jak moc se toto právo proměňuje s novými typy konfliktů?

Základy současného mezinárodního humanitárního práva byly položeny ve druhé polovině 19. století. Tehdy zavedené základní principy, jako je princip rozlišování mezi civilisty a *komatanty*, zásada proporcionality, která určuje míru dovolených vedlejších ztrát, nebo zákaz určitých typů zbraní, se od té doby nijak radikálně nezměnily. Co se však změnilo, je podoba konfliktů samotných. K původním mezistátním střetům přibýly vnitrostátní ozbrojené konflikty. Války se navíc rozšířily do nových prostře-

dí: kromě klasické pozemní a námořní války známe válku leteckou a nově se mluví rovněž o válce v kyberprostoru. Změnily se technologie, objevily se nové zbraně, třeba zbraně jaderné či automatické, které umožňují, že člověk nacházející se na jednom konci světa je schopen zabít někoho na jeho opačném konci. Na všechny takové změny a posuny musí mezinárodní humanitární právo reagovat.

Jak moc jej promění současná válka na Ukrajině? Mohou jako její následek vzniknout i nové instituce jako Mezinárodní trestní soud po střetech v devadesátých letech? Činy spáchané během válek v zemích bývalé Jugoslávie či během genocidy ve Rwandě posuzovaly tribunály ustavené ad hoc, OSN v té době neměla stálý soudní dvůr.

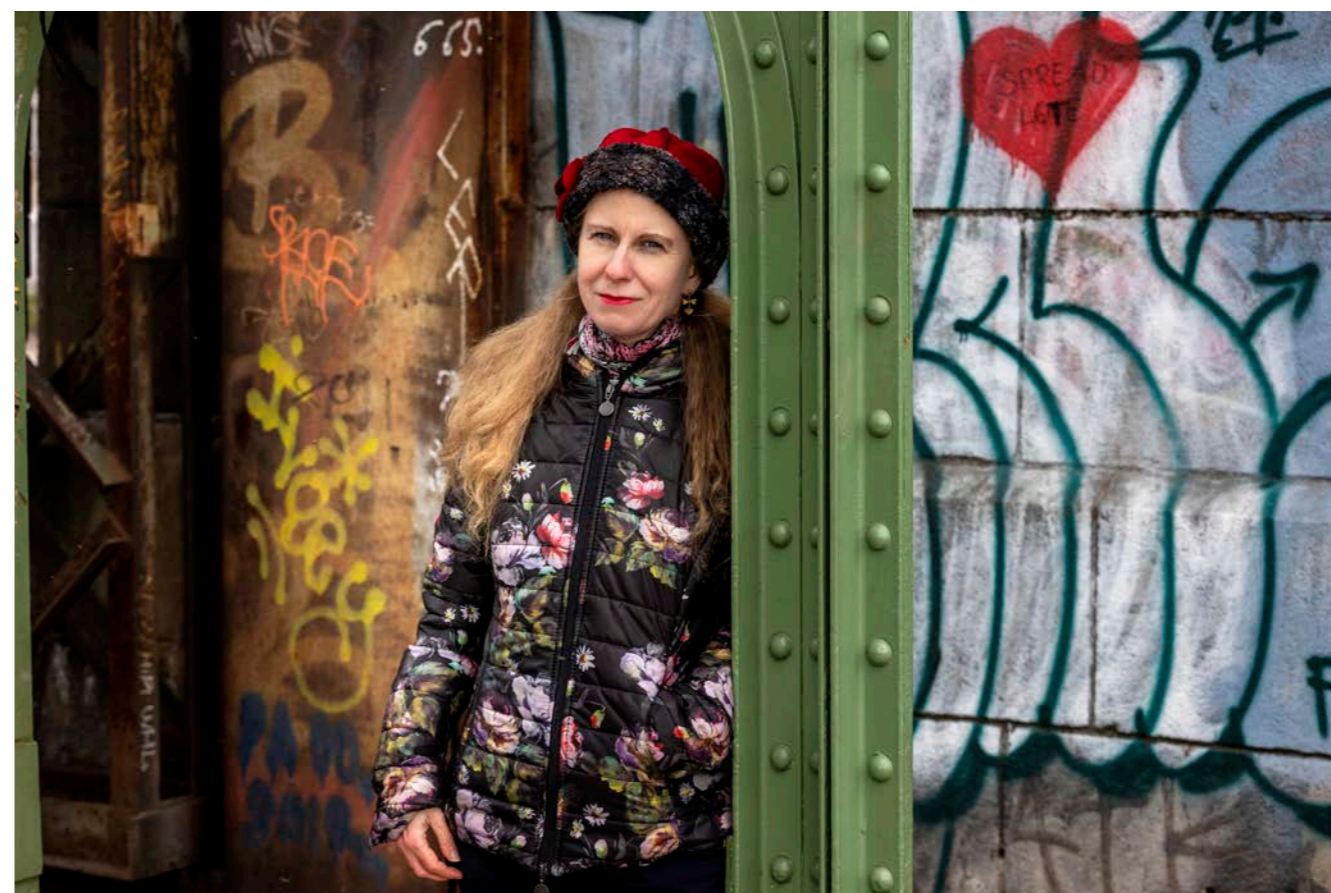
Na hodnocení je zatím brzy. Po období devadesátých let a prvních dvaceti let nového století, kdy byly války primárně asymetrické a velice často vnitrostátní – většinou v nich stál stát vůči nestátnímu aktérovi (povstalecké nebo teroristické skupině), je válka na Ukrajině návratem ke klasickému mezistátnímu střetu, kdy dva státy bojují proti sobě v zásadě konvenčními prostředky. Nastavené principy platí, i když se objevují některé nové aspekty, jako jsou určité typy zbraní nebo obrovský význam informací a využití sociálních sítí. Osobně věřím, že

by válka na Ukrajině mohla sehrát ve vývoji tohoto práva pozitivní roli tím, že by napomohla doformování pravidel, jež byla léta sporná a k nimž se nehlásily ani státy EU. V kontextu války na Ukrajině ovšem tyto státy dávají najevo, že daná pravidla považují za platná.

Která konkrétně?

Kupříkladu pravidla, která se týkají ochrany některých objektů, jako jsou jaderné elektrárny. Dnes je úprava nastavena relativně mírně. Například boj v blízkosti jaderné elektrárny mezinárodní humanitární právo umožňuje, pokud ale nedojde k vážnému riziku uvolnění nebezpečných sil a zásahu civilního obyvatelstva. Nedávné boje v blízkosti Záporožské jaderné elektrárny tato pravidla nutně neporušovaly, přesto vyvolaly velkou kritiku, což nasvědčuje tomu, že by se standard ochrany podobných zařízení mohl zvyšovat. To samé se týká používání některých typů zbraní, jako je kazetová munice. Rusko ani Ukrajina nejsou smluvní stranou *Úmluvy o zákazu kazetové munice* z roku 2008, přesto používání této munice ze strany Ruské federace budí samo o sobě velké výhrady.

I zde se standard podle všeho postupně zvyšuje. Je tu tedy určitá naděje, že válka na Ukrajině v konečném efektu povede k posílení úpravy mezinárodního humanitárního práva. Je těžko představi-

První věc, kterou vám ukážou, když přijedete do hotelu, je kryt. Na mobil vám několikrát za den přijde zpráva, že hrozí letecký útok. Stále houkají sirény.

telné, že by stejné státy, které dnes za určité jednání kritizují Rusko, mohly stejné jednání schvalovat v případě, kdy se jej dopustí jiný stát. Kritikou Ruska si tak státy svazují ruce do budoucna, což je ale nepochybně pozitivní.

Děni na Ukrajině sledujete dlouho. Kdy se vaše pozornost obrátila k východní Evropě?

Na Filozofické fakultě UK jsem se zabývala Běloruskem a jeho politickým systémem. Vždy mě také zajímala Ruská federace a Ukrajina. Podrobněji jsem se právním prostředím na Ukrajině i v Ruské federaci začala zabývat díky působení v Evropské komisi pro demokracii prostřednictvím práva Rady Evropy, v takzvané Benátské komisi.

S profesory Wolfgangem Benedekem a Marcem Sassòlim jste byli jako členové expertní mise OBSE autory vůbec první mezinárodní nezávislé analýzy o tom, co se loni v únoru a v březnu na Ukrajině dělo. Během května a června jste s kolegyněmi Laurou Guercio a Vasilkou Sancin připravily další zprávu pro OBSE. Jaká byla vaše poznání?

Obě zprávy vznikly v rámci takzvané Moskevského mechanismu OBSE. První pokrývá období od počátku války, tedy od 24. února do 1. dubna. Druhá pak období od 1. dubna do 25. června. Zjištěná byla vcelku nepřekvapivá. Potvrdilo se, že na Ukrajině dochází k porušování lidských práv a mezinárodního humanitárního práva a že jsou indicie o páčení válečných zločinů a zločinů proti lidskosti, a to především ze strany Ruské federace. K největším porušením dochází v oblastech, které se dostaly pod přímou okupaci Ruské federace.

Ve zprávách jsme se nezaměřovali jen na to, kolik lidí bylo zraněno a zabito či kolik objektů zničeno. Sledovali jsme i dlouhodobější škody, které válka páchá. Děti nemůžou chodit do škol, nefungují nemocnice ani sociální systém, je poškozováno životní prostředí. Tyto škody jsou možná méně viditelné, ale z dlouhodobého hlediska ukrajinskou společnost zatíží stejně zásadně jako přímé ztráty. Když děti dlouhou dobu nechodí do školy, několik milionů lidí uteče do zahraničí, další miliony se přesunou v rámci země, nefunguje zdravotnictví a je vážně poškozené životní prostředí, vzniknou tím škody, jejichž náprava může trvat desítky let.

V rámci přípravy zprávy OBSE jste se dostala na Ukrajinu. Kdy a kde jste byla?

Je důležité zdůraznit, že Moskevský mechanismus má být pružný a přinést členským státům OBSE informace o tom, co se v místě děje v co nejkratší době, proto mají experti na vypracování zprávy vždy pouhé tři týdny. To neposkytuje mnoho času k návštěvě cílové země. Během přípravy první zprávy nebyla návštěva z bezpečnostních důvodů možná vůbec, během přípravy zprávy druhé jsme s italskou kolegyní a našimi průvodci navštívili Kyjev a místa v okolí, kde se staly některé z hlavních

krutostí: konkrétně Buču, Irpiň a Hostomel. Setkali jsme se se svědky událostí, s oběťmi války, ale i s lidmi ze státní správy a z nevládních organizací.

V posledních letech jsem jezdila do Kyjeva pravidelně v rámci misí Benátské komise, bylo proto pro mě zajímavé vidět, jak se tato místa s příchodem války změnila. Před vypuknutím války byl Kyjev klasickým evropským městem, kde se žije dnem i nocí, kde jsou otevřené obchody, kde lidé chodí po ulicích, baví se, prostě žijí normálním životem.

V době naší návštěvy to bylo město ve válečném stavu. První věc, kterou vám ukážou, když přijedete do hotelu, je kryt. Na mobil vám několikrát za den přijde zpráva, že hrozí letecký útok. Stále houkají sirény. Poměrně hodně lidí chodí ve vojenském oblečení. Výrazně ubylo cizinců, takže budete větší pozornost než dříve. Všude jsou nachystané zátarasy, aby je bylo možné v případě, že se bude něco dít, ihned použít. Byli jsme v Kyjevě na konci června, což bylo období relativního uvolnění, dnes je situace nepochybně ještě mnohem vážnější.

Mluvila jste o zločinech proti lidskosti a o válečných zločinech. Je reálné, že budou pachatelé těchto činů postaveni před některý z vnitrostátních soudů nebo před Mezinárodní trestní soud?

Trestněprávní řízení už probíhají. Na národní úrovni se tak nejaktivněji děje pochopitelně na Ukrajině, kde už před letními prázdninami padly první rozsudky. Obdobně probíhají trestněprávní řízení u Mezinárodního trestního soudu. Tam ale ještě obvinění nepadla, zatím jde o stadium vyšetřování. Často dostáváme otázky, do jaké míry se řízení dotknou nejvyšších představitelů Ruské federace.

Prof. JUDr. PhDr. Veronika Bílková, Ph.D., E.M.A., je absolventkou Právnické fakulty UK a Filozofické fakulty UK (obory politologie-francouzština) a také Univerzity v Cambridge. Zabývá se zejména mezinárodním humanitárním a mezinárodním trestním právem, použitím síly v mezinárodních vztazích, právní úpravou boje proti terorismu a lidskými právy. Od února je novou vedoucí Katedry mezinárodního práva PF UK, současně působí v Centru mezinárodního práva Ústavu mezinárodních vztahů. Česko reprezentuje v takzvané Benátské komisi Rady Evropy, v minulosti působila na Ministerstvu obrany ČR, v neziskové organizaci Člověk v tísni i v mezinárodní nevládní organizaci International Commission of Jurists, kde se věnovala problematice lidských práv a boji proti terorismu zejména v kontextu střední a východní Evropy. Je autorkou několika knih a desítek článků publikovaných v Česku i zahraničí.

Záleží to na vývoji. Pokud by bylo Rusko poraženo anebo by padla politická garnitura, je možnost stáhání výrazně větší, než když tyto lidé zůstanou u moci.

Troufáte si jakožto znalkyně prostředí odhadovat, jak se bude konflikt vyvíjet dál?

Netroufám. Nejsem vojenská analytička. Ve hře je řada neznámých, ať už jde o situaci na bojišti, nebo politický a ekonomický vývoj v Ruské federaci, na Ukrajině a v dalších zemích. Pokud by byly nasazené ty nejradikálnější prostředky, může válka skončit velice rychle... Fronta se ovšem nyní nijak zásadně nehýbe. Zdá se, že válčící strany uvízly v patu.

Ukrajina i Ruská federace signalizují určitou ochotu k jednání a snaží se před ním nastavit co nejvýhodnější podmínky. Jednání však musí vyústit v kompromis, jinak je to jednostranný diktát. Ani jedna strana přitom momentálně není ochotná ani schopná po měsících bojů a ztrát ustupovat z pozic, které zastávají. Konec konfliktu je tak bohužel stále v nedohlednu.

Čtenářství pomůžou hry i testy

Rozvoj čtení je složitý proces. Jak dětem počátky usnadnit a ověřit, že vědí, co čtou, zkoumají vědci a vědkyně z Pedagogické fakulty UK a Fakulty humanitních studií UK. Připravili českou verzi počítačové hry *Karaton*, jež rozvíjí techniku čtení a brzy by měla přijít na trh. Jiný tým vytvořil zase diagnostiku *PorTex*, jež čtenářské dovednosti ověří.

TEXT Jitka Jiříčková FOTO Vladimír Šigut, archiv UK

Co s tím? Jak na to? Otázky, jak dosáhnout toho, aby knížky a příběhy v nich děti vtáhly a samy chtěly číst, si kladou odborníci všude na světě. I v didaktice nastal velký posun. Místo takzvaného tradičního pojetí (důrazu na techniku čtení) se začali pedagogové soustředit na motivaci dětí a jejich porozumění čtenému, což je prezentováno již ve studijních textech Pedagogické fakulty UK z roku 1993. Jejich spoluautorka, profesorka

Radka Wildová, pak toto pojetí přímo pojmenovala jakožto *gramotnostní* ve své habilitační práci.

„Snažila jsem se odborné veřejnosti vysvětlit, že nejde pouze o prvopočáteční čtení a psaní, ale o celý komplex gramotnosti dítěte, který začíná hned po narození a cílem není zvládnutá technika čtení a psaní, ale především jejich využitelnost při komunikaci,“ vysvětluje Radka Wildová, emeritní děkanka,

jež nyní zastává na ministerstvu školství post vrchní ředitelky sekce vysokého školství, vědy a výzkumu. Zmíněné materiály, určené nejen studentům, byly od devadesátých let již několikrát aktualizovány a v roce 2021 vyšla jejich první verze v elektronické podobě – ebook *Didaktika rozvoje počáteční čtenářské gramotnosti a pregramotnosti*. Letos se plánuje další revize a aktualizované rozšíření, tentokrát o oblast multikulturního rozvoje

dětí z jazykových menšin, pro něž není čeština mateřštinou.

Učení hrou čili gamifikace

Základem gramotnosti je pohotové a zautomatizované propojení písmene a hlásky. „Soubor jedinečných korespondencí fonémů a grafémů si potřebují děti osvojit do takové míry pohotovosti, rychlosti a přesnosti, aby mu nemusely v průběhu „dekódování“ textu věnovat žádnou pozornost,“ říká vědkyně, předkanka a pedagožka Gabriela Málková z Fakulty humanitních studií UK. V rámci mezinárodního projektu Erasmus+ zkoumala ve spolupráci s kolegy z praxe možnosti využití takzvané *gamifikace*, kdy jsou počítačové hry využívány k osvojení nové znalosti či dovednosti. V případě rozvoje čtenářských dovedností se vlastně „obalí“ relativně nezábavné aktivity, jejichž účelem je procvičovat a automatizovat spojení hlásky a písmene, nějakým příběhem – zábavnou činností, hrou, jejíž cíl na první pohled s technikou čtení nijak nesouvisí. Dítě hraje hru... a v podstatě si moc neuvědomuje, že se u toho učí i číst!

Tým vedený docentkou Málkovou se rozhodl adaptovat do češtiny holandskou herní aplikaci *Karaton*. Aktivity ve hře se odehrávají na bájném opuštěném ostrově, který si každý žák staví podle svých přání a představ. Plněním rozličných úkolů zaměřených na základní gramotnostní dovednosti získává například materiál pro stavbu „svého“ domu na ostrově anebo různě mění a zvelebují přilehlé okolí. Provádí tak různá cvičení, která ve své podstatě rozvíjejí jeho čtenářské dovednosti. Z pohledu dítěte jde ovšem o to postavit si svůj krásný ostrov.

Covidové uzávěře navzdory

Navzdory komplikacím způsobeným zavřením škol během pandemie se výzkumníkům podařilo prokázat přínos herní aplikace ve dvou vybraných školách. „Výhodou je, že hru začíná každý žák na své úrovni. Konkrétně ve druhé polovině prvního ročníku jsou rozdíly ve čtenářských dovednostech mezi žáky velké, ovšem tahle hra dokázala s každým z nich komunikovat,“ vysvětluje Gabriela Málková. Jedním z mocných principů gamifikace je, že umožňuje žákovi mít *pocit kontroly* nad tím, co dělá. Během klasické výuky čtení tradičními postupy se děti dopracovávají k pocitu ovládnutí velmi pomalu, kdežto při hraní gamifikační hry jsou samy tvůrcem

obsahu. Vidí bezprostředně svůj úspěch, a získávají tak přirozeně sebedůvěru.

„Hra třídu obrovsky spojila. Dala vyniknout žákům, kteří byli do té doby ve třídě přehlíženi, ale s *Karatonem* najednou získali prostor vyniknout: třeba když dokázali spolužákům dobře poradit. Hra totiž není naplánovaná tak, aby jejím obsahem procházely všechny děti stejně a automaticky; každé dítě jde svou vlastní cestou. Není to ten koncept, kdy všichni otevřeme knížku a po větách čteme stejné věty. Jsou tam momenty, kdy musíte pochopit nějaký figl,“ vysvětluje pedagožka. Žáci od sebe nemohou „opisovat“, ale mohou si napovídat, co jim rychle funguje, aby získali kupříkladu určitý druh materiálu ke stavbě a podobně. Bohatost práce se odvíjí od toho, co všechno na virtuálním ostrově můžete anebo chcete dělat. Každý má doslova svůj *Karaton*. Děti si v průběhu procházky hrou více a více automatizovaly takzvané dekódování a zlepšily s tím své čtení,“ hodnotí docentka Málková z FHS UK.

Nástroj ke čtenářské diagnostice

Se čtenářskými dovednostmi souvisí i další výzkum, který proběhl na „pedáku“. Díky podpoře Grantové agentury ČR i Technologické agentury ČR se vědkyním z katedry psychologie podařilo vyvinout standardizovanou testovou baterii *PorTex*, jež mapuje gramotnostní dovednosti u žáků prvního stupně základní školy. Podle její spoluautorky Anny Kucharské ji už nyní využívá přibližně 150 pracovníků z pedagogicko-psychologických poraden, speciálně pedagogických center i poradenských pracovišť přímo ve školách.

„Vytvořili jsme nástroje a metodiky pro hodnocení, zda žák rozumí jak hlasitému čtení, tak i tichému čtení, a navíc hodnocení poslechu s porozuměním,“

Hra totiž není naplánovaná tak, aby jejím obsahem procházely všechny děti stejně a automaticky; každé dítě jde svou vlastní cestou.

vyjmenovává Kucharská hlavní benefity. Baterie umožňuje zmapovat, jak na tom žák s porozuměním čtenému i slyšenému obsahu je, dokáže rozklíčovat případné deficity i jejich příčiny a najít vhodné prostředky, jak potřebné kompetence posílit. Díky tomu, že baterii mají k dispozici i školy, lze potíže žáka daleko rychleji určit a prakticky okamžitě s ním pracovat. Diagnostika v poradně, která může vést k zařazení dítěte mezi žáky se speciálními vzdělávacími potřebami, tak nastupuje až poté, co se vyzkouší všechny možnosti, které lze udělat ve třídě, po vyučování nebo spolu s rodiči.

„Diagnostika nemá sloužit k *onápkování* žáka, ale tomu, aby se zjistilo, co je s ním potřeba rozvíjet,“ upozorňuje Kucharská z Pedagogické fakulty UK. I dyslektické dítě se může stát čtenářem, je-li obklopeno knihami, chodí se s ním do knihovny, dostává knížky, ale hlavně díky tomu, že rodiče pokračují ve společném čtení po celý první stupeň. Zcela zásadní je pak optimistický přístup. Čtení je náročná, komplexní disciplína a jeho cíl – porozumění textu – je v zásadě až tím posledním krokem na dlouhé a zpočátku dosti technické cestě. Dítě může demotivovat, když mu čtení nejde tak snadno a rychle, jak by si přálo a jak si myslí, že se od něj očekává. Proto je nutné vybírat, variovat, střídát činnosti. A hlavně být v pohodě!

Česká verze počítačové hry *Karaton* vede školáky ke čtení, porozumění i spolupráci.

Všichni na světě chceme **to samé**

„Nejhorší otázka pro mě je: ‚Tak jaké to tam bylo?‘ Pracujete v extrémním prostředí, řešíte tolik věcí, že hlava nedokáže tak obecný dotaz zpracovat,“ říká lékárník a účastník misí **Lékařů bez hranic Stanislav Havlíček, absolvent Farmaceutické fakulty UK v Hradci Králové. O svých zážitcích z misí napsal tři knihy. Ta druhá, *Hlas větru*, byla vyhlášena Cestopisem roku 2021 a získala dokonce Cenu Hanzelky a Zikmunda.**

TEXT Jitka Jiříčková FOTO Michal Novotný, archiv Stanislava Havlíčka

Loni na jaře jste se vrátil ze své již páté mise, tentokrát v Palestině. Není to paradoxně těžší vyjždět opakovaně, když už víte, co vás čeká?

Nevnímám to tak. Postupně jsem omezil už tak malý počet věcí, které si беру s sebou. Do obou Jemenů (2019, 2020) i do Palestiny jsem byl připraven vyrazit do týdne. Nepatřím ale k typu lidí, kteří jdou z mise do mise a mají to jako životní styl. Po návratu se mě můj *pool manager* zpravidla ptá, kolik chci mít volna a kdy budu dostupný. Odpovídám: „Ani jedno není důležité. Udělám si čas, když bude opravdu potřeba lékárník, klidně se ozvěte kdykoli.“

Myslela jsem těžké spíš psychicky, když víte, že budete muset řešit věci, jaké jste si před první cestou v roce 2016 do Jižního Súdánu nedokázal představit...

Možná nejtěžší na tom je, že čím víc misí máte za sebou, tím do zodpovědnější pracovní pozice odjíždíte. Vždycky jsem si myslel, že činnost člověka „nade“ mnou znám, ale není to tak. Na druhou stranu musím říct, že dávám přednost práci v terénu – sedět v kanceláři a počítat tabulky můžu i tady.

Obecně známá zásada pro práci na misích je snažit se místní co nejvíce naučit, aby si později dovedli poradit sami. Co naopak naučili oni vás?

Všechno. Samozřejmě jiný pohled na svět, ale není to jen tohle. V Česku jsme třeba zvyklí, že když není v lékárně něco skladem, za dvě hodiny či maximálně druhý den už většinou ano. Na misi buď máme věc skladem, nebo ji seženeme za týden až tři, anebo až za půl roku. Tak dlouho trvá trasa od objednávky přes výdej z centrálního skladu v Evropě zpět do tábora.

Ale u řady diagnóz je úplně jedno, jestli to budeme mít za týden nebo za několik měsíců, protože to potřebujeme skutečně ihned. Z toho důvodu se učíme být hrozně moc flexibilní v tom, jak něco, co máme, použít jinak.

Co třeba?

Například kolegové z chirurgie si u mě objednávali žaludeční sondu a já se ptal proč, když nemáme výživu do ní, proč na chirurgii, a ne na JIP. Ukázali mi, jak ji používají při průstřelu nohy – udělali tou trubičkou spojku cévy, protože nemají čas se vyšívát s žilní náhradou, a s provizorním řešením pak pacienta přesunuli na specializované pracoviště.

Dá se říci, že jsou si mise podobné a liší se jen náročností, nebezpečím, mírou stresu?

Podobné jsou si v okamžiku, kdy má daný projekt podobný „design“. Třeba v Jižním Súdánu byla nemocnice s porodnicí a chirurgií, kde převládaly tyto obory, a samozřejmě ještě interna ve smyslu malárie a podobně. V Jemenu, kde jsem pracoval, dělalo

Panorama uprchlického tábora v Bangladéši. „Nouzové příbytky, kam se podíváš,“ popisuje Stanislav Havlíček.

traumacentrum i komplikované porody, takže tímto si byly obě mise velmi podobné.

A co Bangladéš, tedy ve své době největší uprchlický tábor na světě, kde našla útočiště pronásledovaná komunita Rohingů?

To je úplně jiná liga, úplně jiný svět. Ale musím říct, že každá mise v terénu mě připravila na tu další – ve smyslu realizačních dovedností.

Kde berete na svých misích čas psát? Z vaší první knížky *Syn buvola* (2019) jsem nabyla dojmu, že jde o podrobné deníkové zápisky.

Je to svým způsobem deník. Asi to znáte. Když jste kdekoli v cizině, a nemusíte být zrovna na misi, známí nebo příbuzní se ptají, jak se vám žije. Na misi je to ještě intenzivnější, protože je to exotika, něco se tam určitě děje a zároveň o vás mají strach. Nejde odepisovat každému, na to čas prostě není. Navíc z různých důvodů, hlavně bezpečnostních, se spousta věcí nedá publikovat na sociální síť. Na radu kolegy, chirurga Tomáše Šebka (*rovněž účastník misí Lékařů bez hranic, který o nich také píše knihy – pozn. red.*), jsem si udělal hromadný mailing list, a jednu zprávu jsem tak posílal všem – babičce, kamarádům, kolegům.

Bral jsem to jako takovou svoji informační povinnost. V průběhu dopisování mi přišlo pár reakcí,

že je to vlastně hezké a bylo by fajn to přetavit do knižního textu. Právě Tomáš Šebek mi pak dal kontakt na svoje nakladatelství, a já to zkusil.

Ve své první knize, *Syn buvola*, se podrobně věnujete i svoji dovolené uprostřed mise, kdy jste během týdne obešel jeden z Komorských ostrovů. Spal v hamace, pil dešťovou vodu, jedl, co kde našel... Vy těm dobrodružstvím chodíte hodně naproti!

To se tak sešlo. Domů jsem jet nechtěl – cesta tam a zpátky by mi vzala šest dní, a třídní setkání s rodinou by bylo pro všechny hodně bolestivé. Nebo jsem mohl jít jako většina kolegů na Zanzibar někam do resortu, potápět se, jíst ryby, leháro...
To ale můžu kdykoli. V Česku chodím trempovat, rád přespávám venku, říkal jsem si, proč to neudělat i tam. Samozřejmě je to trochu jiné. Neznám tamní přírodu, všechny možné jedovaté věci, ale udělal jsem si před tím trochu rešerše a fakticky jsem se toho nebál. Větší strach jsem měl z přijetí lidí v zemi, kde turistika, natož v takovéhle podobě, není běžná. Ale dopadlo to výborně. Byl jsem pro ně exot, takový evropský podivín.

Zato v druhé knize, především v jejím závěru, zníte hodně unaveně, když píšete: „Za týden už na to nebudu muset myslet, to už bude řešit někdo po mně...“

Tak to přesně je a takový je design mnoha krátkých emergentních misí *Lékařů bez hranic* (*v Bangladéši byl tři měsíce – pozn. red.*). Je to extrémně náročná práce v extrémním prostředí, nesmírně těžká na přizpůsobení se místnímu životu a fungování. Neustále vidíte ty samé lidi, jsou všude; nejde se jim vyhnout. Spí se v malém domku na zemi, jsou tam komáři a choroby, které přenášejí. I když je na to člověk zvyklý a připravený, odčerpává mu to energii...

Nevnímate to, ale je to tak. Další věc je obrovsky stresující prostředí uprchlického tábora. To je koncentrovaná beznaděj, kde neustále zachraňuje-

Je to extrémně náročná práce v extrémním prostředí, nesmírně těžká na přizpůsobení se místnímu životu a fungování.

te drobnosti. Jednu věc vyřešíte a přilítnou tři další. Zároveň je i samotná práce nesmírně komplikovaná, protože vždycky potřebujeme všeho mnohem víc, než máme k dispozici. Pořád jen něco hasíte. A tohle všechno se stupňuje. Za tři měsíce jsou duševní rezervy pryč. Přijel jsem domů a nebyl jsem schopen nic dělat ani myslet, natož něco vyprávět. Nejhorší pro mě byla pak otázka: „Tak jaký to bylo?“

Jak to?

Protože na to nemám odpověď. Hlava nedokáže takhle obecný dotaz zpracovat – vůbec nevím, co mám říct. Zeptej se spíš: „Jak jste jedli, jak spali?“ Nebýt toho, že jsem si všechno psal, nedokázal bych nic říct. Dneska bych z té mise měl jenom mlhu a útržky vzpomínek.

Stává se vám pak, že doma mentorujete ve stylu: „Važte si toho, jak se tady máte“?

To nedělám. Zdejší stížnosti беру spíš se shovívavým nadhledem, než že by mě to rozčilovalo.

I srovnání světů, že „já mám doma televizi a oni maximálně rádio“ – jsem úplně zrušil. Když mají štěstí, jdou se podívat na tržiště na fotbal, kde je společná televize s generátorem, zaplatí a sednou si tam jako v kině. Komentátora kvůli generátoru

neslyší, děj jim popisuje někdo místní v jejich dialektu. Úroveň našeho a jejich materiálního dostatku je naprosto neporovnatelná, ale především – je úplně nepodstatná. Z celého toho světa „venku“ jsem si domů přinesl jedno poznání. Můžeme mít jinou barvu pleti i vyznání, ale všichni chceme to samé. Mít kde bydlet a s kým. Aby byly naše děti zdravé a my jsme byli zdraví. Aby děti chodily do školy, něco se naučily a měly se líp než my. Tohle je všude na světě stejné. Jen v té podobě „na dřevě“ je to tam víc vidět. Ale fakticky nechtějí nic jiného než my.

PharmDr. Stanislav Havlíček, je absolventem Farmaceutické fakulty UK v Hradci Králové. V roce 2016 vyjel do Jižního Súdánu na svou první půlroční misi s mezinárodní organizací Lékaři bez hranic (Médecins Sans Frontières – MSF). Na své druhé misi v Bangladéši vedl lékárnu pro uprchlický tábor v projektu pomáhajícímu Rohingům. V roce 2019 následoval Jemen a lékárna v traumacentru v přístavu Mocha. V roce 2020 se do Jemenu vrátil, částečně znovu do Mocha a navíc do covidové nemocnice v Adenu. Zatím poslední misi pro okupovaná území Palestiny absolvoval na jaře 2021. Loni v prosinci 2022 byl s MSF na Ukrajině. Ze svých zážitků a působení na zahraničních misích napsal tři knihy: *Syn buvola – V Agoku s Lékaři bez hranic* (2019), *Hlas větru* (2021) a *Káva z Mocha* (2022).

Havlíčková kniha *Hlas větru* byla vyhlášena Cestopisem roku 2021

Je v pohodě mít i **blbé** hodiny

„V každé třídě mám dvacet dětí, které mohu ovlivnit, inspirovat, naučit je kriticky myslet či ověřovat informace. Učím ve více třídách, takže se to docela škáluje a ve výsledku mám vliv na mnoho životů. V tom je krása učitelské profese,“ tvrdí Daniel Pražák, učitel, popularizátor oboru, tiskový mluvčí a též doktorand Pedagogické fakulty UK.

TEXT Pavla Hubálková FOTO Vladimír Šigut, archiv Daniela Pražáka

Těch rolí je plno. Kdo je tedy Daniel Pražák?

„Když mám o sobě někde mluvit nebo se představit, tak z toho mám vždy osypky – co říci, aby to neznělo úplně hloupě a zároveň to vystihovalo, co dělám. Poslední dobou mě stále častěji a při různých příležitostech označují jako ‚popularizátora učitelství‘, což se mi vlastně moc líbí,“ vysvětluje s úsměvem.

Jak se vůbec z učitele dějepisu a přírodopisu stal influencer s více než 21 tisíci sledujícími na Twitteru? „Někdy před pěti lety jsem si uvědomil, že když se na Twitteru mluví o učitelství, většinou je to nějak negativně, že úplně chybí ta pozitivní linka. Tak jsem si řekl, že tuto ‚volnou ekologickou niku‘ (tedy souhrn podmínek, které umožňují životaschopnou existenci populace určitého druhu, Daniel přece učí přírodopis – pozn. red.) zkusím využít,“ říká Pražák, jenž je dnes už dáván za příklad i na marketingových školeních o strategii značek.

Podcasty proti negativismu

S obdobnou motivací vznikla i myšlenka na podcastovou sérii *Hovory z kabinetu*. „Když už se v mé-

dích mluvilo pozitivně o školách, většinou byly zmiňovány pražské anebo soukromé a jinak, že je to ‚mordor‘. To ale opět není vůbec pravda! Tak jsem si řekl, že zkusím do veřejného prostoru přinášet i ty další pozitivní příběhy prostřednictvím podcastů,“ říká Daniel. Vždy jej potěší, když jeho hosty poté ‚objeví‘ velká média a zvou si je do relací.

Rád opakuje, že mediální prostor je nekonečný a každý může sdělovat svá témata. A často učitelky a učitele na mediální vystoupení i připravuje. „Není to raketová věda; jen se člověk musí připravit. Je dobré si předem rozmyslet hlavní sdělení a počítat i s tím, že je nutné zjednodušení – novinářská zkratka. Moc se mi líbí, co napsal vědecký novinář Petr Koubský: ‚Pokud čtete popularizační článek ze svého oboru, uvědomte si, že vy nejste cílovka.‘ A to se snažím vždy zdůrazňovat, že článek v médiích není přímo výstup pro kolegy učitele,“ líčí.

Otevřeno pro lepší učení

„Věřím, že když člověk usiluje o něco dobrého a vloží do toho maximum, co může, tak se to taky podaří,“ uvedl jednou pro blog *Tajný učitel*. O co ↪

Pro bezpečné prostředí

„Učme budoucí učitele, jak vytvářet ve školách bezpečné prostředí,“ je hlavním mottem nejnovější kampaně iniciativy Otevřeno i hlavním tématem letošní Noci vzdělávání, která se bude konat 12. dubna. „Po celém Česku chystáme mnoho aktivit pro budoucí i stávající učitele a učitelky i širokou veřejnost,“ říká Daniel Pražák.

www.bezpeciotevreno.org
www.nocvzdelavani.cz

usiluje nyní? „Teď chci primárně dokončit doktorát,“ směje se Daniel, „ale když to vezmu z větší perspektivy, chci pomoci tvořit lepší svět. Víím, zní to hrozně, ale v každé třídě mám dvacet dětí, které mohu ovlivnit, inspirovat, naučit je kriticky myslet či ověřovat informace. Učím ve více třídách, takže se to škáluje a ve výsledku mám vliv na mnoho životů. V tom je ta krása učitelské profese.“

O změny zevnitř usilují i v uskupení *Otevřeno*. Asi před sedmi lety se v Brně spojila parta studentů a studentek „peďáku“ a rozhodli se, že se na učitelské povolání chtějí připravovat jinak. Oslovili i další fakulty, vznikla nejdříve studentská organizace, která se rozrostla do celorepublikového hnutí, jež sdružuje studenty, učitele, akademiky. O co jim jde? „Společně usilují o změny a komunitní podporu,“ říká Daniel Pražák, tiskový mluvčí této iniciativy. A zdůrazňuje, že jen od dob jeho studia došlo k výrazným změnám k lepšímu: „Dnešní studenti mají mnohem více praxe nebo takové předměty, jako je *Práce se syndromem vyhoření*.“

Z Penny k Disertaci

Daniel je doktorandem Pedagogické fakulty UK. Jak to vypadá s dizertací? „Dobrý, už se tolik

nebojí, ale teda pořád občas čůrá na roh postele,“ odpovídá rozesmátě. Cože?! Začátkem covidové pandemie totiž adoptoval kočku, která se původně jmenovala Penny, ale jelikož Dan nechtěl kočku pojmenovanou po supermarketu, přejmenoval ji na Disertaci. „Poskytuje to báječný námět na konverzace. A jelikož jsem ji adoptoval během první covidové vlny, absolvovala se mnou většinu online výuky, školení i workshopů – většinou za krkem, kdy mi okusovala ucho, takže se stala poměrně slavnou,“ říká o své Disertaci, která se stala mimo jiné hlavní hrdinkou instagramového účtu @edukocka, kde Daniel sdílí učitelké tipy.

Jak školy (ne)spolupracují

V té pravé, akademické a „papírové“ dizertaci zkoumá, jak školy spolupracují, jak se navzájem inspirují či jak si vyměňují nápady na inovace, co z toho nejlépe funguje a kde jsou bariéry. „Ačkoliv spolupráce existují, v Česku je nikdo vědecky příliš nezkoumal. Mnohem více víme o situaci v zahraničí, což byla i činnost mých prvních dvou let doktorátu. Musel jsem načíst velké množství zahraničních článků, což mi dalo dobrý informační základ a přehled, z něhož mohu čerpat a podle potřeby toho využívat,“ oceňuje mladý pedagog.

Některé poznatky se již přímo snaží aplikovat v praxi anebo předávat informace iniciativám a lidem, kteří je mohou využít: „Například během covidu se potvrdilo, že lépe na tom byly školy, které byly propojené a sdílely kapacity či výukové materiály. V některých specifických případech – například když je škola velmi malá –, ale sdílení paradoxně přináší více práce, což si ani sama škola nemusi uvědomovat. Je důležité mít situace podložené daty.“

Nebojte se mluvit o chybách

Veřejné vystupování Daniela Pražáka je ojedinelé i v dalším ohledu – velmi často mluví o chybách. Klidně řekne, že se mu něco nepovedlo nebo byl ve stresu a že je potřeba myslet na duševní zdraví. Co jej k tomu přimělo? „Když se mě poprvé úplně vážně zeptali, jestli mám také někdy blbě hodiny. Pamatuji si, jak jsem vyhrkl: „Jasně, každý je máme!“ A v ten moment mi došlo, že se o tom vůbec nemluví. Že nejen začínající učitelé a učitelky mohou mít pocit, že ostatní jsou skvělí, bezchybní a že jen jim se nedaří a že se na to teda nejspíš nehodí...“ osvětluje téma, které se snaží se svými kolegy dostávat do veřejného prostoru.

Co radí? „Je důležité ukazovat realitu. Pokud při výuce zavádím něco nového, je velmi pravděpodobné, že se to poprvé nepovede, možná ani podruhé či potřetí. Ale to není důvod jít od toho; spíše je třeba hledat, proč se věc nedaří,“ nastiňuje Pražák, že někdy stačí třeba jen věnovat tématu více času, aby se to naučil jak učitel, tak žáci, načež novinka může klapat.

Ve školství po covidu

Na jaře 2020 dostal celý svět ránu, přišla koronavirová pandemie, která se promítla i do školství. „Distanční vzdělávání udělalo obrovskou paseku. Učím na druhém stupni základní školy a jsou třídy, na kterých je to dosud vidět – ve vztazích, v chování, v psychických problémech... Je mnoho dětí, kteří začátek druhého stupně nebo i první třídu ZŠ – vývojově důležité momenty – měly online. Je potřeba s tím pracovat, s dětmi i s učiteli,“ zdůrazňuje.

Na druhou stranu při *lockdownech* vzniklo mnoho báječných podpůrných aktivit, učitelé se je naučili i sdílet. „Učením budoucnosti není online výuka, nebo alespoň doufám. Covid nám ale ukázal, jak je důležité reflektovat, co učíme, v kontextu aktuální situace a více vybírat, co je skutečně podstatné. Myslím, že také došlo k většímu pochopení mezi rodiči a učiteli. Ale hlavně jsme se jako učitelé naučili sdílet přípravy, přístupy, materiály. Díky online výuce bylo jednoduché připojit se na následně do hodiny třeba v Ostravě, a to nám zůstalo,“ kvituje.

Vzdělávání ale školní docházkou nekončí. „Dnešní svět si žádá celoživotní učení se. Zároveň máme díky internetu a sociálním sítím neuvěřitelnou možnost učit se od těch nejlepších z celého světa. Využívejme to,“ říká Daniel Pražák. Sám se naučil fotit jako profík, když sledoval nejrůznější tutoriály na YouTube. Přidal ovšem žitou zkušenost: „Začal jsem se ptát profesionálů, aby mi dávali co nejkritičtější zpětnou vazbu: co jak mám zlepšit, co by udělali jinak... A na jedné akci jsem potkal známého fotografa, který měl poprvé lektorovat. Měl obrovskou trému. Tak jsem mu poradil pár triků, jak mluvit před lidmi, a na základě toho jsme se skamarádili. Chodil jsem s ním fotit a ,koukal mu pod ruce, což byla ta nejlepší škola.“

Mgr. Daniel Pražák, bdp. (s Disertací) je učitelem dějepisu a přírodopisu na základní škole na Strossmayerově náměstí v Praze a také doktorandem na Pedagogické fakultě UK. Působí jako tiskový mluvčí iniciativy Otevřeno. Natáčí podcasty *Hovory z kabinetu*, kde seznamuje veřejnost (nejen) s inspirativními učitelkami a učiteli. Je kromě toho také popularizátorem učitelství a influencerem – na Twitteru již má přes dvacet tisíc sledujících.

To „nej“ Daniela Pražáka

Nejlepší učitelský zážitek?

Když se děti přijdou svěřit a člověk vidí, že mu věří a že jim může pomoci proplout strastmi dospívání.

Nejsilnější moment kariéry?

Když jsem si z chlapce, který po mně v Kongu házel kameny, udělal svého pedagogického asistenta.

Nejlepší zpětná vazba?

„Ten přírodopis s vámi je super a ty hodiny mě baví, ale to třídnictví je vidět, že děláte poprvé.“

Největší učitelský průšvih?

Když se člověk neovládne, ač by měl, a ještě při tom zvládne být nespravedlivý.

Největší objev a vychytávka?

Dostatek spánku a psaní si reflektivního deníku.

Spintronika je cestou vpřed

„V posledních pěti letech se průmysl přibližuje hranici, kdy jsou součástky konstruovány jenom z několika málo atomů. Další miniaturizace už není možná. Uvidíme, zda spintronika nabídne alternativní řešení,“ říká Antonín Baďura, doktorand Matfyzu, jenž spolupracuje s vědci, kteří vyvinuli nový koncept magnetického uspořádání, takzvaný altermagnetismus. Za svoji diplomku získal „stříbro“ v soutěži Cena Crytur 2022.

TEXT Jitka Jiříčková FOTO Vladimír Šigut

Co vás zaujalo na spintronice?

I já si byl vědom toho, že o fyzice jakožto vědní disciplíně mnoho nevím. Snažil jsem se tomu ale jít naproti a využil možnosti fakultních grantů, které Matematicko-fyzikální fakulta UK nabízí. Je to skvělá šance i pro studenty prvních ročníků podílet se na výzkumu, získat za to třeba malou peněžní odměnu, ale především nahlédnout do velkého světa moderní fyziky.

Jak to funguje? Ptáte se pedagogů, zda by pro vás neměli v jejich týmu místo?

Jednak jsou grantové projekty vypisované jakožto „inzeráty“, ale obecně platí, a je to velká přednost naší fakulty, že když student přijde v podstatě za jakýmkoli vyučujícím, velice často jej někam ochotně nasměruje anebo ho sám vede. Od prvního ročníku jsem se tak zapojoval do různých projektů a postupem času, kdy jsem si prošel různými skupinami, z toho vykristalizovala v druhém ročníku právě spintronika. Věnoval jsem se jí v bakalářské a pak i ve svojí diplomové práci, a nakonec už od spintroniky nebylo cesty zpět (směje se).

Kdy vám došlo, jaký má tato oblast potenciál?

Už před psaním bakalářky. Měl jsem velké štěstí, že jsem na studentském projektu mohl pracovat přímo s vedoucím katedry chemické fyziky a optiky, panem profesorem Petrem Němcem, jenž mě nasměroval ke konkrétnímu tématu, které jsem si vybral u paní doktorky Evy Schmoranzarové, a dál ho rozvíjel i ve své diplomové práci.

Téma, které vám navrhl profesor Němec, jenž patří ke světové špičce v tomto oboru, mělo vyplnit prázdné místo v jeho výzkumu?

Ano, dalo by se říci, že jde o takový dílek do skládačky, který zapadá do činnosti stávajícího výzkumného týmu. Spintronice se věnují různé skupiny a velmi těsně spolupracují. Konkrétně Němcova skupina je navázána na skupinu profesora Tomáše Jungwirtha z Fyzikálního ústavu Akademie věd ČR, kde v současnosti působím a s nímž jsem v kontaktu už od mé bakalářské práce. Zdejší kolegové tehdy rozbíhali projekt, do něhož byla zapojena moje školitelka Eva Schmoranzarová. A potřebovala studenta, který by se v něm angažoval.

Ve „Fyzikálu“ působíte dosud, už jako doktorand. Čím do projektů přispíváte?

Řada kolegů z naší skupiny se věnuje teoretickým výpočtům, na jejichž základě například vysloví tezi, že určitý materiál má vykazovat nějaký spintronicový jev. Pak je tady další tým, který tyto konkrétní materiály připravuje – pracuje na růstu krystalů s danými vlastnostmi. Já se zase zabývám experimentální fyzikou; jsem tím, kdo má samotné jevy zkoumat. Takže experimentálně ověřuji, zda stanovené hypotézy platí.

Zabýváte se studiem altermagnetických materiálů. O co přesně jde?

Jedná se o nový koncept magneticky uspořádaných látek, s nímž přišel teprve před zhruba třemi lety profesor Jungwirth a jeho spolupracovníci. Nejspíš znáte termín feromagnet. V praxi se s ním setkáte třeba při vaření na indukční desce, kdy hrnec, který na ni položíte, by měl být ideálně feromagnetický čili vyrobený z takového materiálu, který můžete přitáhnout magnetem. To je jeden typ magnetického uspořádání. Ovšem altermagnety vykazují podobné vlastnosti jako feromagnety, které jsou základem spintronicových součástek, ale na rozdíl od feromagnetů nejsou magnetické – nemají vlastní pole a magnetem byste je nepřitáhla. Což má poměrně zásadní důsledky. Materiál, který by měl tu velkou výhodu, že vykazuje podobné spintronicové jevy jako feromagnet, ale zároveň nemá magnetické pole, tady dosud nebyl.

K čemu lze takovou vlastnost využít?

Například by se z takového materiálu daly vyrobit paměťové bity v počítači, ve kterých je informace uložena ve formě jedniček a nul. Tyto jedničky a nuly jsou miniaturní. Za posledních třicet let

Jednou z vlastností základního výzkumu je, že v něm není možné předpovědět takřka nic.

se kapacita počítačových pamětí řádově znásobila, právě za cenu této miniaturizace. Pokud jsou paměťové bity vyrobené z feromagnetu, fungují jako takové malé magnetky. Aby se vzájemně neovlivňovaly, musíte je umístit dostatečně daleko od sebe. Oproti tomu paměťové bity připravené na bázi altermagnetů se vzájemně neovlivňují.

Tím pádem k sobě můžete obě částice více přiblížit.

Přesně tak. A provést tím další miniaturizaci součástek, a zvýšit tak i kapacitu.

Dokážete odhadnout, kdy se altermagnetické materiály stanou součástí harddisků?

Jednou z vlastností základního výzkumu je, že v něm není možné předpovědět takřka nic. Dnes ještě není experimentálně prokázáno, zda jsou jisté spintronicové jevy v altermagnetech skutečně přítomné. Pokud se jejich existence potvrdí, vyvstávají další otázky. Budou skutečně prakticky užitečné? Bude možné vyvinout na altermagnetech technologii, jež bude pro firmy komerčně zajímavá? Současný průmysl výpočetní techniky je založený na čipech z křemíku, což je velice dostupný materiál. Materiály k výrobě altermagnetů zatím tak dostupné nejsou.

Mgr. Antonín Baďura se výzkumu altermagnetických materiálů věnuje již od své bakalářské práce. Během studií absolvoval pracovní stáž v brněnské firmě Thermo Fisher Scientific, jež se specializuje na výrobu elektronových mikroskopů, a výzkumnou stáž na Univerzitě v Kostnici. Nyní je doktorandem na MFF UK v oboru fyzika nanomateriálů. Jeho školicím pracovištěm je Fyzikální ústav Akademie věd ČR, kde pokračuje ve studiu nově syntetizovaných altermagnetických materiálů, a to především z hlediska jejich aplikačního potenciálu na poli spintroniky.

Prohra je mi motivací

Jak rychle – a jestli vůbec – byste dokázali odpovědět na otázku: Co společného mají šerm a medicína? Říkáte Kateřinu Doškovou, šermující medičku 3. lékařské fakulty UK? Nebo tipujete bílou barvu? Obojí je správně, ač Kateřina svůj úbor načas „pověsila na hřebík“.

TEXT Marcela Uhlíková FOTO Vladimír Šigut

Na schůzku přišla s kufrem. Těšila se, že až skončí, sedne do vlaku a pojedě domů, do Roudnice nad Labem. Měla za sebou týdenní stáž na kardiologii v Praze a před sebou víkend s rodinou. A protože jsou u Došků víceméně všichni tak nějak „poznámenáni“ šermem, věřila, že i na ten dojde. Byť už bude Kateřina Došková svému bráchovi „jen“ sparringpartnerem.

Kateřinina cesta k šermu vedla přes pohádky i odhodlání. „Já prostě ‚musela‘ šermovat, vždyť šermovala i starší ségra, můj velký vzor. No a ona šermovala proto, že šermovala její oblíbená postava z knihy *Kronika rodu Spiderwicků*,“ směje se kordistka. Tehdy coby nejmladší členka TJ Litoměřice – chodila teprve do čtvrté třídy – musela na sobě mnohem víc držet, pokud chtěla u partáků získat respekt. Dřina se vyplatila a mladá slečna poměrně záhy začala sbírat první výhry, přestože – na rozdíl od ostatních – za sebou neměla šermířský rodinný klan. A zatímco sestra Hana po pár letech pozměnila svůj kurz, neboť od kordu sběhla k tanci, z Katky se stala úspěšná i perspektivní sportovkyně a také vzor pro dalšího člena rodiny.

Kordu se začal věnovat i Kateřinin brácha Jiří. „Je sice o čtyři roky mladší, ale co je vyšší než já, začal mě trochu terorizovat,“ směje se medička. A jak dále prozrazuje, bylo skvělé, že se pro šerm podařilo sourozencům získat i tatínka: s omladinou trávil každou volnou minutu, vozil je na tréninky, závody

i soustředění: „O posledních Vánocích jsme si říkali, že když na nás už *iks* let jen koukal, tak by si šerm mohl alespoň jednou v životě zkusit. Uvidíme!“

Šerm jako chytré šachy

„Šerm je má láska. Miluju, jak se mi vyplavují endorfiny,“ zasní se dlouhovláska, jež po třináct let patřila v šermu kordem v Česku k nejlepším. Z jejího výkladu je šermování vlastně velice snadné a podobá se šachové partii (i proto miluje sérii HBO *Dámský gambit* z roku 2020 a tu a tam si šachy zahraje): stačí prý „jen“ chovat se nepředvídatelně a svůj útok správně načasovat: „Nejdříve soupeře vyprovokujete, následně přejdete do útoku... a pak ho ‚doděláte‘!“ Fakt *brnkačka*, kterou ovšem Kateřina vyladila: při výpadu se lehce natočí a pak bleskově dřepne, což soupeře značně ztěžuje možnost účinně na útok odpovědět. Podřep v ten „nejvíce-nejméně-nejlepší“ moment je jejím šermířským top trikem, i když se smíchem oponuje: „Pro mě je majstrštykem, že se z toho dřepu i zvednu!“

Co jí *kordování* dalo? „Šerm mě naučil zvládat stres, umět přijmout výhry a srovnat se s prohrami. Každá prohra je pro mě obrovskou motivací, mít chuť na sobě zamakat a jít dál. Jsem ale občas až moc urputná. Na *planších*, v krátkých pauzách mezi zápasy, mě dokázal zklidnit tatínek. Za to, že měl pro mě vždy jen milá slova a vštěpoval mi do hlavy, abych si každý závod hlavně užila, mu nikdy nepřestanu být vděčná,“ poodhaluje své emoce.

Kordy jako dar Ukrajince

Kateřinino poslední mistrovské účinkování bylo jejím prvním v seniorské kategorii a proběhlo jako obdivuhodný *comeback* po skoro roční pauze způsobené úrazem kolene. „Bylo to super, protože jsem byla *outsider*; chyběly mi body z předchozí sezony, do závodu jsem nastupovala s číslem 77 a nikdo

ode mne nic neočekával,“ vrací se k více než rok starému úspěchu.

Po vítězném závodě, napadne každého, by mělo úspěšné tažení za medailemi pokračovat. Leč u Kateřiny se tak nestalo. Přitom jí nechyběla motivace, ani nepřišlo další zranění. Rozhodla se prostě nadějně rozjetou sportovní kariéru ukončit. A to kvůli medicíně, aby se mohla naplno věnovat studiu. „Vím, že celý tým, a hlavně má úžasná trenérka Tereza Smutná (*ústřední trenérka oddílu USK Praha, juniorská mistryně Evropy z roku 1994 – pozn. red.*), která pro mě i lidsky moc znamená, dělali vždy první poslední, abych měla skvělé podmínky. Oznamit, že odcházím z vrcholového šermu, bylo pro mě těžké. Nicméně jsem si uvědomila – poprvé po neúspěšné zkoušce z patologie –, že bych obě své lásky, šerm a medicínu, nedokázala kvalitně dělat zároveň,“ přibližuje Kateřina své životní rozhodnutí.

A aby ji snad zahálující šermířská výbava nepokoušela, darovala ji mladé Ukrajince: „Ze dne na den, když musela s rodinou narychlo opustit svůj domov, neměla v nové zemi s čím šermovat. Snad jí to udělalo radost a pomůže aspoň na chvíli zapomenout na válečné hrůzy,“ přeje si. Zároveň připouští, že se svého milovaného sportu nehodlá vzdát úplně.

„Asi si budu muset v klubu nějakou zbraň půjčit. Už kvůli bráchovi, často a rád se mnou konzultuje své šermířské postřehy, zve mě na juniorské závody, kde se mu fakt začíná dost dařit. Je super, jak je zapálený, vidím se v něm! A taky bych si alespoň rekreačním šermem mohla znovu navodit ten těžko popsateľný úžasný pocit – víte, já se kolikrát po tréninku tvářila a chovala jak uspokojený feťák: úsměv přes celou hlavu a svět se mi zdál super krásný,“ líčí.

Se sportem v srdci

Na medicínu, studuje na 3. LF UK, se hlásila z pocitu, že se na nic jiného nehodila. „Věděla jsem, že když budu mít titul mistryně republiky v šermu a na vysvědčení z gymplu samé jedničky, pak nebudu muset dělat přijímačky, a budu tak mít delší

Kateřina Došková po studiích na roudnickém gymnáziu zamířila na 3. LF UK, je ve čtvrtáku všeobecného lékařství. Jejím životním „koněm“ je šerm kordem, věnuje se mu od svých deseti let. Dosud posledním závodem jí bylo mistrovství ČR v září 2021. V kategorii žen startovala prvně a po dvouleté pauze (jeden rok byl na vině covid, další rok zranění kolene) a brala zlato! Mistryní ČR byla už čtyřikrát: jednou za kadetky, jednou za juniorky, dvakrát za seniorky; zlato v jednotlivcích a stříbro v týmech brala i v dorostencích. Úspěchů dosáhla i jako členka reprezentace: na ME juniorů v Soči 2014 obsadila čtvrté místo (v týmech) a 16. místo (v jednotlivcích). Věnuje se i józe.

Svižně a stačí i drobně

Kord je bodná zbraň. Platným povrchem pro zásah je celé tělo – soupeře lze tedy bodnout třeba i na špičku nohy. Bod v šermu kordem získává ten, kdo zasáhne soupeře první; pravidla jsou z užívaných zbraní nejjednodušší.

prázdniny,“ prozrazuje se smíchem svoji tehdejší strategii dnes již medička-čtvrťáčka. Jakou strategii razí teď?

„Pokud bych to zvládla a vše se dokázala naučit, ráda bych se věnovala některému z interních oborů. Třeba kardiologii. Mohla bych pak pokračovat v nástavbě, v oboru sportovní lékař, takže bych se krapet vrátila do světa, který miluju,“ přemýšlí nahlas o své budoucnosti.

A ve skrytu duše doufá a plánuje návrat: „Po škole, věřím, nastane správný čas a já se k šermu vrátím. Třeba naběhnu do olympijského tréninkového cyklu, při kterém si pro změnu budu moci odpočinout od medicíny. Já prostě kapitolu nadepsanou *ŠERM* nemůžu uzavřít!“

Šerm mě naučil zvládat stres, umět přijmout výhry a srovnat se s prohrami. Každá prohra je pro mě obrovskou motivací, mít chuť na sobě zamakat a jít dál.

Ráda chodím proti proudu

Skutečnost, že pacienti s roztroušenou sklerózou dnes většinou nekončí na vozíku, profesorku Evu Kubala Havrdovou nesmírně těší. Usměvavou neuroložku z 1. lékařské fakulty UK ale zároveň mrzí, že je v jejím oboru stále mnoho neznámého, neodhaleného. „Roztroušená skleróza je stále nevléčitelná, ale čím dál lépe léčitelná,“ říká oceňovaná vědkyně.

TEXT Marcela Uhlíková FOTO Hynek Glos

Koncem roku jste – během pár měsíců – obdržela hned několik ocenění za přínos vědě: v září čestnou medaili České lékařské společnosti J. E. Purkyně, v říjnu na Pražském hradě Medaili za zásluhy I. stupně, v prosinci na ministerstvu školství Cenu M. Paulovíc udělanou výjimečným vědkyním. Jak moc jsou pro vás ocenění důležitá?

Všechny mají symbolický význam jako uznání mé práce, která však byla daleko dříve oceněna v zahraničí než u nás doma...

Že by malinko úděl českých vědců?

Nevím, jak jsou na tom ostatní, ale u mě to platí určitě. Že jsem v Čechách vytvořila systém péče o pacienty s roztroušenou sklerózou, o tom fakt věděli v cizině dříve. Až pak naše poznatky a výsledky výzkumu začali „doma“ brát aspoň trochu vážně. Věřím, že nás – tým na Neurologické klinice I. LF UK a Všeobecné fakultní nemocnice – získané ceny pomohou lépe zviditelnit a doufám, že se o naší práci začne i naše ředitelství více zajímat.

Vás pro neurologii získal profesor Pavel Jedlička, váš učitel. Roztroušená skleróza se určitě nebrala za nemoc a medicínskou oblast, kam by se studenti právě hrnuli...

Když jsem začínala, nebyly na roztroušenou sklerózu ještě žádné oficiální léky.

Profesor Jedlička, mimochodem nikdy mu nebyly veřejně uznány jeho zásluhy v léčbě těchto pacientů, byl neobyčejně inspirativní, a navíc to byl vizionář: dobu předběhl o třicet, čtyřicet let, což se vám v medicíně jen tak nepovede!

Zatímco ostatní neurologové pochybovali a vůbec nebrali v úvahu, že by roztroušená skleróza mohla být neuroimunologickým onemocněním, tedy souviset s poruchou imunitního systému, on to tušil. Byl cele oddán studiu imunologie a zkoušel léky, které byly pacientům předepisovány k léčbě jiných autoimunitních onemocnění.

V té době byla v Čechách založena první RS centra?

Tehdy to byly jen specializované ambulance nadšenců, kteří se RS věnovali. Vznikly tři: v Ostravě, v nemocnici na Vinohradech a v Thomayerově nemocnici. Pacientům se v nich poprvé dostávalo nějaké léčby: imunosupresie a kortikosteroidy. Tehdy za Jedličkou dojížděly i desítky pacientů ze Slovenska. Teprve po roce 1996 vzniklo sedm oficiálních center.

A vám se roztroušená skleróza stala „osudnou“ ještě během studií, že?

Byla jsem v pátáku, když jsem na neurologickou kliniku v Thomayerce začala docházet. A viděla jsem pohybově těžce

postižené pacienty přivážené na invalidních vozících, kteří z nemocnice odcházel domů po svých. O experimentálním přístupu pana profesora jsem si říkala: „Dobře, nikdo to sice neuznává, ale efekt to má,“ a jelikož jsem zrovna stála před rozhodnutím, zda se věnovat imunologii či neurologii, dávalo mi vše smysl. Proto jsem po promoci v roce 1981 k profesoru Pavlu Jedličkovi nastoupila. Šance, že cesta k léčbě pacientů s RS existuje, je pro mě od té doby ohromnou výzvou, jíž jsem od svého učitele převzala.

Nikdy jste nelitovala? Vždyť je tolik „populárnějších“ nemocí přinášejících ocenění.

(po chvíli přemýšlení) Asi jsem byla vždycky svá. A že člověk šel malinko proti proudu, mě na tom vlastně bavilo. Možná jsem tak trochu masochistka.

Ale milující dobré konce.

Samozřejmě! Dnes jsem jednomu pacientovi sdělovala diagnózu. On už měl kdeco nastudováno z internetu a „odhalil“, že trpí progresivní chorobou a pochopitelně byl značně vydešený. Když jsem mu sdělila: „Onemocněl jste ve správné době, protože aniž bychom se museli dohadovat se zdravotními pojišťovnami, můžeme vás hned léčit tím nejlepší, co máme,“ byl zjevně potěšen. A uklidnil se.

Bude mít dobrý konec i výzkum léčby roztroušené sklerózy?

Roztroušená skleróza je stále nevléčitelná, ale čím dál lépe léčitelná. Co dříve vypadalo jako neřešitelné, je mnohem optimističtější. Měla jsem štěstí, že jsem byla u nejdůležitějších „odhalení“, jak v oblasti patogeneze, tak v léčbě roztroušené sklerózy. A navíc se naše klinika od roku 2002 podílela na vývoji většiny léků, jež jsou dnes ordinovány. Máme jich už čtrnáct! Co se týče kauzální léčby příčiny, tam je situace značně složitá – jde o onemocnění multifaktoriální. V čem je potenciál vysoký, je včasné nasazení imunomodulační biologické léčby, nejučinnější je právě na začátku. My ji využíváme od roku 1996.

Snažit se být šťastná, zdravě žít, mít fyzickou aktivitu, nekouřit a pobývat na slunci – řídí se tímto pravidlem prevence roztroušené sklerózy i sama vedoucí centra?

(s úsměvem) Snaží se o všechno!

Jak se onemocnění „daří“ dnes, oproti době vašich profesních začátků?

Pacientů pochopitelně přibýlo. Částečně i proto, že se zlepšila diagnostika. Navíc dříve panovala tendence lidem název choroby tajit – v sedmdesátých letech jistý americký neurolog Kennedy prohlásil: „Sdělení diagnózy je sdělení osudu.“ A tím míněným osudem byl život na vozíku. Proto se onemocnění různě opisovalo, kupříkladu se mluvilo o zánětu nervového systému... Dnes se snažíme diagnostiku a léčbu posunout na samý začátek nemoci.

Co vás teď nejvíc zaměstnává?

Ministerstvo nám schválilo systém center vysoce specializované péče pro roztroušenou sklerózu. My se snažíme, aby péče ve všech centrech byla komplexní a stejná, což ale závisí dost na jednotlivých lékařích i podpoře managementů nemocnic. Jsem člověk, který jde do rizika a ráda se pouštím do boje s plátcí – naštěstí úspěšně –, proto se českým pacientům dostává všeho, co mají pacienti na Západě. Ráda bych, abych určitou dravost a odvalu přenesla i na ostatní kolegy. Aby měli odvahu a chuť zeptat se pacienta: „Půjdete do toho? Změníte svůj životní styl?“ Jednodušší je pochopitelně nedělat nic navíc, setrvat v klidu.

A co věda, máte na ni čas?

Věda je v podstatě hra: my v ní nic nového nevymýšlíme, jen objevujeme, co příroda uzákonila. Můžeme se jen snažit přizpůsobit léčebné postupy. Samozřejmě je to dnes zcela jiné než před třiceti lety. Dřív praktikující lékař na klinikách neměl jednoduchý přístup do laboratoře. Naštěstí si to dnes mladí vynutili: klinické studie na myškách se dělají v Mikrobiologickém ústavu AV ČR a já se před třemi lety poprvé dostala k experimentálnímu modelu choroby v rámci našeho

grantu o vlivu biologické léčby na mikrobiom u RS. Stejně tak spolupracujeme s imunologi. Velmi dobrou vědu máme na úrovni magnetické rezonance a naši neurologové jsou skvělí; díky profesorům Manuele Vaněčkové a Zdeňku Seidlovi, oba z Radiodiagnostické kliniky I. LF UK a VFN, jsme dokonce v mezinárodním konsorciu pro výzkum magnetické rezonance u roztroušené sklerózy! Uvědomme si, že jsme pro mnohé stále malinkatá země z Východu; řadu let trvalo, než nás začali brát opravdu vážně.

Prof. MUDr. Eva Kubala Havrdová, CSc., vystudovala Fakultu všeobecného lékařství UK, na 1. LF UK vyučuje neurologii. Světově uznávaná neuroložka vede Centrum vysoce specializované péče pro RS a NMOSD Neurologické kliniky při 1. LF UK a VFN v Praze, věnuje se v něm léčbě roztroušené sklerózy: je autorkou klinických studií, které se do roku 2002 v Česku vůbec nedělaly, spoluautorkou většiny publikací, jež se týkají nových léků, i tvůrkyní konceptu, jak posuzovat pacienty a zda se podařilo nemoc stabilizovat. Jak relaxuje? „Ráda pracuji na zahradě, před deseti lety jsem se odstěhovala mimo Prahu. Jinak cvičím jógu a hodně čtu, zajímá mě vše kolem spirituality. Však i naši pacienti potřebují vyladit psychiku,“ odpovídá vědkyně, jež se i trochu těší do důchodu, kdy si chce pořídit nové kotě.

Zajímá mě zdraví celé populace

„Na sociální epidemiologii mě nejvíce baví, jak je pestrá. Každý si může najít výzkumnou otázku, která mu je nějak blízká. A jeho práce může mít i přímé praktické dopady na životy lidí,“ tvrdí Dominika Šeblová, jež po zkušenostech z Itálie, Švédska i Ameriky zamířila do pražského Motola na 2. lékařskou fakultu UK.

TEXT Pavla Hubálková FOTO Hynek Glos

Věnuje se modernímu oboru, který není tolik v povědomí české veřejnosti. „Jsem sociální epidemioložka, což v Česku není úplně známé, takže většinou vysvětluji, že epidemiologové jsou ti, kteří na základě dat studují zdraví celé populace, a sociální epidemiologové to navíc propojují se sociologií, antropologií a dalšími sociálními obory,“ začíná své vyprávění Dominika Šeblová, která tuto netradiční specializaci objevila v zahraničí.

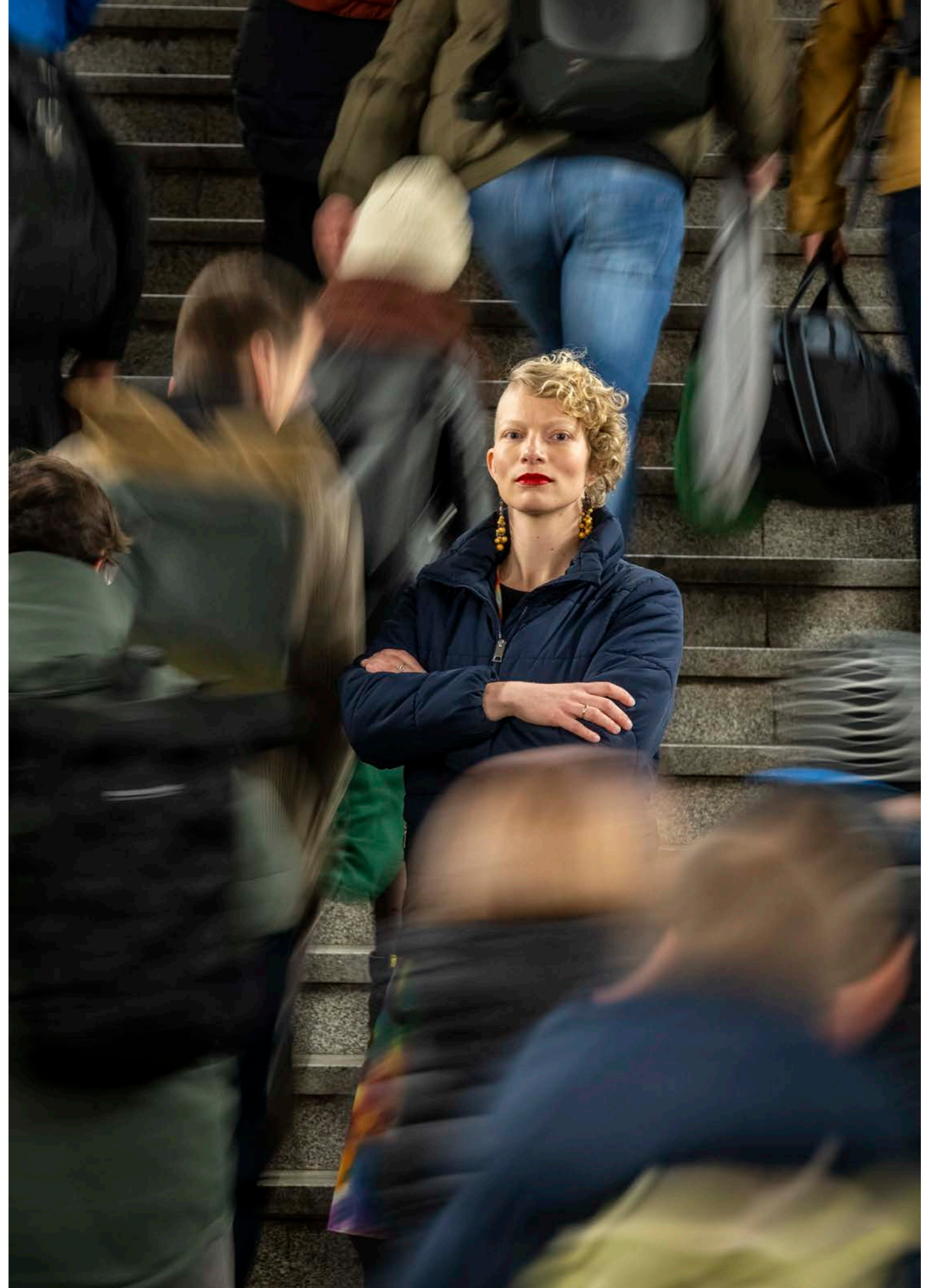
Už v patnácti chtěla na *United World Colleges*, které nabízejí stipendia na poslední dva roky střední školy v zahraničí. Povedlo se, odjela do Itálie. Původně si plánovala, že se vrátí do Česka a půjde na medicínu. Ale jak říká, v cizině „se otevírají nové dveře, možnosti“. A tak zamířila do USA. Nastoupila na *Liberal Arts College* při minnesotské Macalester College.

„Až zpětně mi došlo, jak zásadní bylo, že jsem si nemusela hned zvolit obor. Začínala jsem se zaměřením biologie-chemie, protože mě stále lákala medicína, a k tomu jsem musela studovat i plno jiných předmětů. No a ve druhém ročníku jsem objevila

antropologii,“ říká Dominika, jež bakaláře dokončila v kulturní antropologii. A doplňuje: „Ale od počátku jsem se zaměřovala na veřejné zdravotnictví. Dělal jsem medicínskou geografii či antropologii, kterými jsem propojila svůj dlouhodobý zájem o lidské zdraví se sociálními otázkami.“

Přelomová výprava do Afriky

Během „bakaláře“ pro ni byl klíčový i devítiměsíční pobyt v Jihoafrické republice. Ten byl zaměřen na sociální a zdravotní politiku. „Nový kontext mi otevřel oči – teprve tam mi došlo, jak moc jsou propojené zdravotnické otázky a sociální kontext,“ líčí. A jako konkrétní příklad uvádí situaci, kdy tam probíhaly stávky za zlepšení péče, při nichž bylo zdravotníkům bráněno ve vstupu do nemocnic. Zdravotníci tak byli postaveni před těžkou volbu: buď se snažit – i za cenu rizika – proniknout do nemocnice, nebo pacienty propustit. Kromě snížení kvality péče (kvůli nedostatku personálu) tehdy hrozila zdravotníkům i fyzická nebezpečí.

Dominika Šeblová, BA, M.Sc., Ph.D., od podzimu působí na 2. lékařské fakultě UK jako sociální epidemioložka. Bakalářské studium kulturní antropologie absolvovala na Macalester College v Minnesotě, pak pokračovala v magistru populačního zdraví na Stockholmské univerzitě a doktorským studiem oboru epidemiologie na Karolinska Institutet. Další tři roky strávila jako postdoka na Columbia University v New Yorku. Získala interní podporu UK Primus, juniorský grant od AZV ČR a je rovněž držitelkou prestižního Alzheimer's Association Research Fellowship.

A při propuštění pacientů zase byly ohroženy jejich rodiny, a zvyšovalo se tak riziko komunitního šíření tuberkulózy „Můžete vědět, jak se starat o pacienty, můžete postavit a vybavit nemocnici, ale stále nebude zaručeno, že to vše bude fungovat. Sociální situace hraje obrovskou roli a je pro každou oblast jiná a proměnlivá,“ zdůrazňuje Šeblová.

Můžete vědět, jak se starat o pacienty, můžete postavit a vybavit nemocnici, ale stále nebude zaručeno, že to vše bude fungovat. Sociální situace hraje obrovskou roli a je pro každou oblast jiná a proměnlivá.

Za oborem, ale blíž k domovu

Po bakaláři opět nastala otázka: kam dál? Chtěla studovat veřejné zdravotnictví, ale být blíže rodině. Nakonec zvolila Švédsko. I tak si ale musela vybrat, zda zvolí prestižní Karolinska Institutet, kde ji však žádný obor úplně nezaujal, či zkusí malý program, který se otevíral jen každé dva roky ve výzkumném Centru pro nerovnosti ve zdraví (*Centre for Health Equity Studies*) při Stockholmské univerzitě. „Hodně jsem řešila, co asi bude lepší výchozí pozice pro další uplatnění. Měla jsem pochyby, jelikož tuto školu nikdo nezná. A moje báječná maminka mi poradila, ať jdu tam, kam mě srdce táhne. Takže jednoznačně vyhrály nerovnosti,“ vypráví.

Na Karolinska Institutet pak zamířila až na doktorát, při němž se prvně věnovala sociálním otázkám ve vztahu ke kognitivním schopnostem a rozvoji demence: „V dizertaci jsem řešila vliv vzdělání na kognitivní schopnosti během celého života a specificky ve stáří. Při svém výzkumu jsem

spolupracovala s týmem expertů od psychologů přes sociology, ale i farmakoepidemiology. To bylo inspirující; zároveň jsem si znovu potvrdila, že mě nejvíc zajímá oblast nerovností.“

A znovu do Ameriky...

I proto zamířila na „postdoka“ ještě jednou do Spojených států. „Už během doktorátu se mi zalíbil výzkum sociálních nerovností profesorky Marie Glymour, potkávala jsem ji na konferencích, ptala se na ni jejích studentů, dokonce jsem ji oslovila, zda bych mohla přijet a mít u nich v Kalifornii přednášku... Souhlasila! Ale nakonec neměla volnou pozici,“ vypráví Dominika. Nicméně ji pozvala na konferenci, kde se Šeblová seznámila s Jennifer Manly, profesorkou neurologie na Columbia University v New Yorku. Manly se zejména zabývá výzkumem etnických a rasových nerovností v souvislosti s výskytem Alzheimerovy choroby.

„Její skupina v té době hledala nového člena. Podstoupila jsem sérii deseti přijímacích pohovorů – a uspěla. Na podzim 2019 jsem – o berlích a se zraněným kolenem – znovu odjela do Ameriky. Jenže než jsem se pořádně rozkoukala, přišel covid, který tím vším hodně zamíchal. Těšila jsem se na intenzivní a mezioborové spolupráce, ale místo toho nastalo dlouhé období izolací a home-office... I tak to bylo báječné,“ hodnotí. Dominika se podílela na výzkumech, jež odhalily, že na kognitivní schopnosti ve starším věku má vliv nejen délka vzdělání, ale také jeho kvalita: „V našich studiích se ukázalo, že zásadní roli hrají vysoce vzdělání a dobře placení učitelé. A právě v tom bývají obrovské sociální nerovnosti.“

Návrat s novým know-how

Po třech letech opět řešila, co dál. „Měla jsem financování, mohla jsem si postdok protáhnout o další dva roky. Ale během pandemie jsem si uvědomila, že mě to táhne domů a že čím déle bych v Americe zůstávala, tím by byl návrat složitější,“ říká. A tak od loňského podzimu působí na 2. lékařské fakultě UK: „Kromě osobních důvodů v tom jsou i profesní – v Česku obor sociální epidemiologie stále není příliš rozšířen a já jsem měla možnost získat mnoho zahraničních zkušeností a kontaktů, tak vnímám, že to mohu vrátit, předat...“

Jak jí to jde? „Vše je nové. Musíte prošlapávat cestičky, ale zároveň je o obor sociální epidemiologie v Čechách zájem, otevírá to mnoho příležitostí. Těší mě, že díky svým zkušenostem a také kontaktům ze zahraničí mohu přispět k rozvoji nové disciplíny,“ říká sociální epidemioložka a držitelka interní grantové podpory UK Primus. Co plánuje?

„V rámci mého týmu se chceme zaměřit na sociologické, ale i biologické mechanismy, jež vedou k nerovnostem v poklesu kognitivních schopností a výskytu demence ve střední a východní Evropě, tedy oblastem, jimž se nikdo příliš nevěnuje. Budeme hlavně využívat dostupná data z projektu

Během covidu jsme se vrhly do velkého společného projektu, který mapuje, jak pandemická zátěž ovlivnila duševní zdraví pracovníků ve zdravotnictví.

SHARE (*Survey of Health, Ageing, and Retirement in Europe*). Zaměříme se i na historické kohorty, kde se měnila pravidla či způsoby vzdělávání a zajímá nás, jaký to mělo vliv na příjem, vznik nerovností a následný výskyt demence,“ vysvětluje.

Máma, ale též kolegyně

Kromě toho se Dominika podílí i na mnoha vedlejších projektech. „Nedávno jsem pomáhala při tvorbě *guidelines* ohledně prevence demence v Česku,“ uvádí jeden z příkladů, který má přímou aplikaci v praxi. Během pandemie začala více spolupracovat i se svojí maminkou, známou záchranářkou-doktorkou Janou Šeblovou.

„Spolupracovaly jsme již dříve, zajímají nás podobná témata. Když se máma věnovala tématu vyhoření zdravotníků záchranných služeb, pomáhala jsem jí třeba se statistikou. Naopak ona mi dává cenný pohled z praxe. Během covidu jsme se vrhly do velkého společného projektu, který mapuje, jak pandemická zátěž ovlivnila duševní zdraví pracovníků ve zdravotnictví,“ říká Dominika Šeblová. Nejvíce si pochvaluje kombinaci různých zkušeností a přístupů z praxe i vědy. Přiznává však, že se musely naučit oddělovat pracovní a osobní témata. „Ještě někdy jí řeknu: ‚Teď ne mami, zavolejme si až v pondělí,‘“ směje se průkopnice oboru.

Čemu se přiučila v cizině?

„Jednoznačně flexibilitě a připravenosti na vše,“ říká Šeblová. A vypráví: „Čekáte, že se vám bude stýskat, ale pak se vám nechce odjet a řešíte, jak zůstat. Vše je nové; v každém prostředí čelíte jiným výzvám, řešíte nečekané problémy v bance nebo s telefonem. Vždy jsem se primárně rozhodovala podle ‚srdce‘ – co skutečně chci a podle toho jsem na základě situace a informací hledala nejlepší řešení. A ani zpětně bych nic neměnila.“

Česká šance pro zvidavé

„Na Přírodovědecké fakultě UK lze studovat magisterský obor sociální epidemiologie, který spadá pod geografii. Většina epidemiologů v Česku jsou však vystudovaní lékaři, a zaměřují se tak více na hygienu a epidemiologii z pohledu klinické praxe,“ říká vědkyně, kterou hodně ovlivnily špičkové švédské instituce.

Bohatství? V excelenci a našich talentech

„Každá země může těžit z nějakého bohatství. A jelikož nemáme nerostné suroviny, musíme se zaměřit na lidské zdroje, na vzdělávání,“ tvrdí Jan Švejnar, špičkový český ekonom, jenž působí na Kolumbijské univerzitě v New Yorku a v ústavu CERGE-EI.

TEXT **Pavla Hubálková** FOTO **David Bernard, CERGE-EI**

Když se dnes mluví o CERGE-EI, o společném ekonomickém pracovišti Univerzity Karlovy a Akademie věd, zaznívají slova jako unikátní, špičkové, uznávané... Když jste ho před třiceti lety zakládali, oč jste usilovali a nač se zaměřovali, aby se to povedlo?

Hned počátkem devadesátých let jsme si s Josefem Zieleniecem uvědomovali, že bude potřeba vychovat novou generaci špičkových ekonomů, která bude rozumět tržnímu hospodářství a západní ekonomické vědě. Tehdejší předrevoluční ekonomové znali především centrální plánování... Rozhodli jsme se plně převzít americký univerzitní systém, který jsme věděli, že dobře funguje na nejlepších vědecko-pedagogických pracovištích.

Zřídili jsme proto řídicí a dozorčí výbor, *Executive and Supervisory Committee*, který byl a je složen z nejlepších ekonomů z celého světa. A tomu jsme dali do vínku, že bude určovat a udržovat kvalitu. A právě to bylo to zásadní a unikátní, díky čemuž se nám podařilo něco, co v žádné jiné zemi ne. Vizí bylo „produkovat“ přibližně třetinu akademiků, třetinu ekonomů pro státní správu a třetinu pro soukromý sektor. A to se povedlo a daří dodnes. Jsme jediné pracoviště tohoto typu a kvality, jež působí v bývalém sovětském bloku a jedno z nejlepších v Evropě. Jsme ukázkou, že když se trvá

na kvalitě, je možné docílit mezinárodní excelence.

Lze takový úspěch zopakovat?

Myslím, že ano, že se to dá. Klíčový je zmíněný řídicí a dozorčí výbor, který má moc a sílu určovat a udržovat kvalitu. Sám jsem se něčeho podobného účastnil na Pittsburské univerzitě, která se rozhodla, že se v ekonomii chce dostat ze 75. příčky žebříčku výše. Takže vytvořili deset profesorských míst a pozvali ty nejlepší odborníky. A skutečně se nám s kolegy podařilo pozvednout obor na šestnáctou až osmnáctou příčku. Je ovšem potřebné nepolevit – třeba v Pittsburghu zaváhali a už jsou zpět na 75. místě.

Jaká je naopak největší slabina CERGE-EI?

Největším problémem je, že máme příliš malé financování a velikostí jsme pod tím, co by ekonomové nazvali „minimálním efektivním rozsahem“ – aby instituce byly udržitelné a mohly efektivně fungovat, potřebují určitý počet lidí. Nás je zhruba dvacítka vědecko-pedagogických pracovníků a snažíme se dělat tolik, co by na jiných špičkových institucích zajišťovalo třikrát více lidí. A tato situace je velmi křehká, protože ti nejlepší dostávají lákavé nabídky ze zahraničí a pokud jich z dvaceti několik odejde, přesta-

ne být věrohodné, zda budeme schopni instituci udržet na vysoké úrovni. Výborní vědci přestanou přijímat naše nabídky a instituce se změní z výborné na průměrnou či podprůměrnou... Je důležité si uvědomit, že špičkoví odborníci mají mnoho nabídek a přestěhovat se s celou rodinou kvůli malé, případně nestabilní instituci do Česka může být pro mnohé příliš riskantní, proto intenzivně jednáme, jak navýšit počet akademických míst a získat větší stabilitu.

Nemáte někdy pocit, že je centrum známější v zahraničí než v Česku?

Mění se to, ale pomalu. CERGE-EI je vědecké pracoviště. Většinu výstupů publikuje v prestižních mezinárodních časopisech, jimž kromě specialistů z oboru nikdo příliš nerozumí, protože jsou plné matematiky a statistiky. I proto jsem v roce 2008 založil myšlenkové centrum IDEA (Institut pro demokracii a ekonomickou analýzu) při CERGE-EI, abychom vydávali studie, které řeší důležité ekonomické otázky, ale jsou srozumitelné i lidem z jiných oborů či politikům. Ale opět narážíme na nedostatek financí – zrcadlí to stav v zemi. Obdobné pracoviště při University College London (UCL), které mi bylo inspirací, má vládní financování, neboť si obě politické strany uvědomují důležitost takovýchto studií.

Na loňské oslavě vašich sedmdesátých narozenin jste mluvil o tom, že v Česku musíme reformovat školství, investovat do lidí a zaměřit se na excelenci. Vidíte naději, že to jde dobrým směrem a dostatečně rychle?

Já myslím, že se to zlepšuje. Každá země může těžit z nějakého bohatství, a jelikož nemáme nerostné suroviny, musíme se zaměřit na lidské zdroje, na vzdělávání. A druhý aspekt je, že se změnil svět – dnes již nestačí být jen průměrný, pro úspěch musíte být excelentní! Jen ti skutečně nejlepší profitují a ovládají trh. A v tom všem jsou klíčové univerzity, které produkují špičkové odborníky, kteří pak pozitivně ovlivňují státní i soukromý sektor.

Jak české akademické prostředí vnímají v zahraničí?

Ví se, že máme i některé skutečně špičkové vědce a týmy. Ale našim velkým hendikepem je, že nemáme ani jednu univerzitu v první stovce. To je známka kvality pro celý svět. Rád to ilustruji příkladem, když se kohokoliv zeptáte, jak dobrá je byznys škola na Princetону, většina lidí vám řekne, že „je špičková“. Pointa je, že Princeton žádnou byznys školu nemá! Ale je to natolik výborná univerzita, že nikdo nepochybuje o špičkovosti všech oborů.

Jak změnit vnímání sociálních věd? Když jsem u příležitosti Mezinárodního dne žen a dívek ve vědě oslovila přes dvacet zahraničních vědkyň působících na Univerzitě Karlově, tak mi minimálně čtyři napsaly, že se necítí být tou „pravou“ vědkyň, že těmi jsou chemičky, fyzičky a bioložky, že ony dělají „jen“ sociologii či ekonomii.

To je možná pozůstatek komunistického systému, který upřednostňoval přírodní vědy. Ve Spojených státech či západní

Prof. Jan Švejnar, M.A., Ph.D., dr. h. c. mult., je přední český ekonom, který působí na CERGE-EI a na Kolumbijské univerzitě v New Yorku. Do USA odešel v roce 1970. Studoval na Cornellu, doktorát získal v oboru ekonomie na Princetonu. V devadesátých letech spoluzaložil centrum pro ekonomický výzkum CERGE-EI. Jako profesor přednášel i na Cornellově, Pittsburské a Michiganské univerzitě, od roku 2012 pracuje v New Yorku. Tam se stal profesorem ekonomie a mezinárodních vztahů plus též ředitelem Centra pro globální hospodářskou politiku.

Evropě jsou obory jako ekonomie, sociologie a mnohé další vnímány na téže úrovni jako biologie či fyzika, protože používají stejnou metodologii, stejnou matematiku a statistiku, jen v jiných oblastech. Na špičkových zahraničních univerzitách se nerozlišují obory, nýbrž pouze kvalita. V Česku však toto dělení stále přetrvává jako pozůstatek minulosti. Je to dobře vidět třeba i na rozpočtu Akademie věd, kdy jsou sociální a humanitní vědy oproti těm přírodním a technickým značně podfinancované.

Mají podle vás být vědci aktivní na sociálních sítích?

Myslím, že je to dnes nevyhnutelné. Sociální sítě jsou tak všudypřítomné, že je potřeba, aby i tam zaznívaly názory odborníků, neboť jinak dobrovolně přenecháváme prostor domněnkám či dezinformacím. Já sám se snažím dělat osvětu v oblasti ekonomie a být mediálně činný. A nabádám k tomu i své kolegy a kolegyně. Jsem totiž přesvědčen, že třibení

názorů a zdravá diskuze na základě dat je pro společnost nesmírně důležitá.

Často zmiňujete, že českým studentům chybí sebedůvěra. Jak ji podporovat?

Je potřeba dětem od útlého věku ukazovat, že to jde, že mohou mířit výše. Dávat jim úkoly, které jsou pro ně výzvou, ale tvořit prostředí a podmínky, že i výzvy mohou zvládnout. Tím získají sebedůvěru. Vždy si vzpomenu na studenta z Plzně, který mi po besedě říkal, že se po bakaláři zkusí přihlásit do Brna. Nic proti Brnu, ale ptal jsem se na důvody a on mi řekl: „Víte Plzeň je mnohem menší než Praha, proto by Brno mohlo být dobrý mezistupeň.“ Vůbec jej nenapadlo, že by mohl rovnou do Prahy nebo se stejnou vzdáleností na západ do zahraničí! Je to příklad, jak moc je žádoucí v mladých lidech vytvořit snahu mířit vysoko a přezkoumávat všechny existující možnosti.

Přátelství na první pohled(y)

V jednu chvíli se můžete myšlenkami přenést na několik kontinentů a obdivovat ulice New Yorku, slony z Tanzanie, pobřeží Malty i podvodní svět na ostrově Vanuatu. Takové emoce ve vás vyvolají pohlednice ze sbírky Anny Schlindenbuch. Všechny mají konkrétní odesílatele, kteří je Anně poslali prostřednictvím takzvaného postcrossingu.

TEXT Jiří Novák FOTO Hynek Glos

Postcrossing vymyslel v roce 2005 Portugalec Paulo Magalhães jako svůj vysokoškolský projekt. Oč jde? V podstatě je to platforma, na níž se zaregistrujete, vyplníte svůj uživatelský profil. Pak si vylosujete náhodně vygenerovanou adresu, na kterou pošlete pohlednici dle preferencí adresáta a počkáte, až ji příjemce do systému zaregistruje. Poté si zase někdo náhodně vylosuje vás, a výměna pohlednic s originálními známkami i razítky je rozjeta.

„Svoji první postcrossingovou pohlednici jsem poslala pánovi z Německa, který sbíral pohledy vlaků. Pak si mě vylosoval pán z Bostonu, odkud jsem dostala první pohlednici já,“ vzpomíná na své začátky s postcrossingem Anna Schlindenbuch: „Mě to v podstatě hned začalo bavit a nedávno mi přišlo upozornění, že už na postcrossingu slavím osm let!“

Připraveno dva tisíce pohlednic

Za tu dobu se jí ve sbírce nashromáždilo na dva tisíce pohlednic z celého světa. A podobný počet nejen, že už také odeslala, ale má připraveno k dalšímu posílání. „Mám teď doma okolo dvou tisíc pohlednic, které jsem nakoupila dopředu. A také velkou zásobu známek. Takže když si někoho vylosuju, už nemám problém vybrat to nejvhodnější k odeslání,“ říká.

Postcrosserši totiž na svých profilech zpravidla uvádějí, jakým pohlednicím dávají přednost, co je potěší. Někdo sbírá pohlednice psů, další třeba měst, krajinek, nebo má rád filmové motivy. „Takže mám připraveno spoustu pohledů s českými geografickými motivy, ale také hodně tematických: pohlednice s Harry Potterem, s recepty jídel, planety,

kytky, zvířata...“ vyjmenovává Anna. Vše má i pečlivě setříděné, a potom už ví, kam rychle sáhnout.

Připravené má i stovky známek. „Postcrosserši jsou totiž dost často i sběratelé známek. A i pokud nejsou, každého potěší, když obdrží hezké známky. Proto vždy posílám nejméně dvě, ale dost často je jich i pět. Mám alba se známkami a chodím na filatelistickou přepážku hlavní pražské pošty v Jindřišské ulici. A když posílám pohled třeba nějakému pejskaři, tak se ještě snažím, aby známka byla také se psem. To už je taková vyšší dívčí,“ usmívá se Anna.

Pro postcrossing má i svoji vlastní etiku, pravidla, jimiž se řídí. „Posílám méně, ale o to vymazlejší pohlednice. Posílám to, co adresáty opravdu zajímá; dám krásné známky, a adresu i vzkaz vždy píšu rukou po celé ploše. Co mě dokáže opravdu naštvat, je, když někdo adresu vytiskne a na pohlednici ji nalepí! Nebo přidá jen nějaký generický text a nalepí jednu známku. Moje první pohlednice je přesně taková, jakou si uživatel přeje,“ chlubí se.

Severní Koreu chce každý!

Pečlivost Anny při posílání pohlednic se jí už několikrát vyplatila, když dostala od lidí ještě extra pohlednici jako poděkování. A nezdívka pak také vznikají korespondenční přátelství na dálku. „Mám takhle kamarádku Frances z New Yorku, se kterou si už dlouho dopisujeme, a také kamarádky v Itálii, Řecku nebo v Japonsku. Pohledy odtamtud mám obecně ráda, protože jsou vždy úhledně napsané a celkově krásné,“ hodnotí tamní vkus a estetiku.

Mezi její oblíbené kousky ze sbírky patří také unikátní voděodolná pohlednice z podvodní pošty na Vanuatu anebo pohlednice z kurioznějších zemí. „Když člověk získá něco z Afriky, myšleno odjinud než z Jihoafrické republiky nebo turistického severu, je to malý svátek,“ vykládá Anna. A existuje snad mezi postcrossery nějaký „modrý mauritius“, tak jako je tomu u filatelistů? „Třeba taková Severní Korea. Tu by každý rád získal,“ prozrazuje Anna.

„Ale existují různé cesty, jak získat i exotické pohlednice. Můžete třeba sledovat různá fóra postcrosserů nebo sběratelů pohlednic. Například z Antarktidy jsem získala pohlednici tak, že jsem se zapojila do crowdfundingu na jednu expedici, kde byla odměnou právě i pohlednice. Některé turistické centrály exotických ostrovů zase jednou za čas posílají pohlednice na vyžádání v rámci své propagace,“ nastiňuje Anna Schlindenbuch různé oborové figle.

Co je to postcrossing

Od roku 2005 si lidé prostřednictvím této platformy poslali více než šedesát milionů pohledů. V současnosti má stovky tisíc uživatelů, nejvíc je jich v Německu, Číně či Rusku. V Česku je aktivních asi 22 tisíc uživatelů. Z České republiky se přes postcrossing naposílaly už téměř dva miliony pohlednic.

www.postcrossing.com

Mgr. Anna Schlindenbuch vystudovala historii a muzejnictví na univerzitě v Opavě, poté etnologii na FF UK. Profesionálně se však věnovala převážně marketingu a to ve velkých společnostech, jako jsou O2, ALO Diamonds, Vodafone, Albi anebo Kofola. Od roku 2019 pracuje na pozici senior brand manager ve firmě Leros.

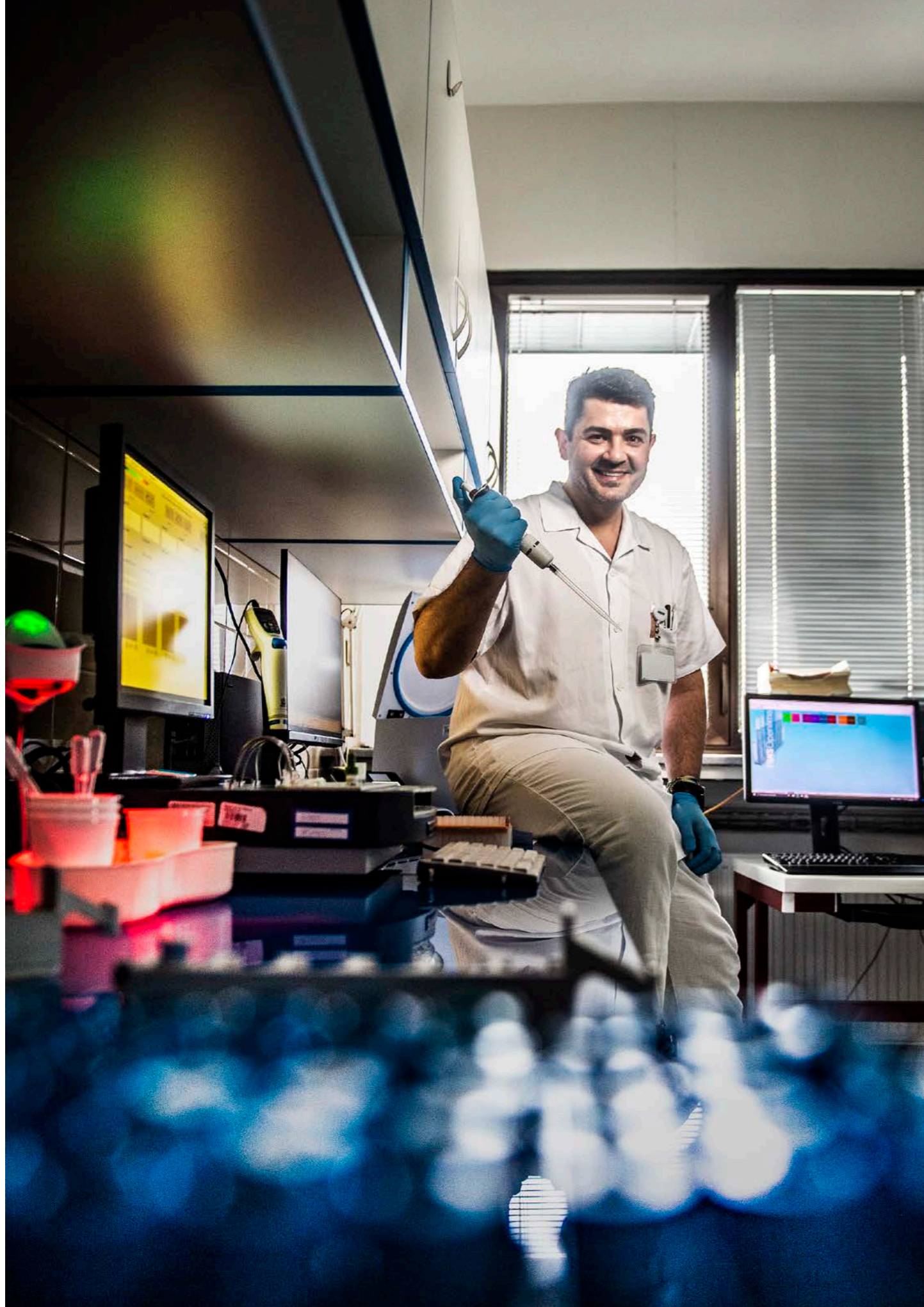
Podstatná jsou nová přátelství

Nevšední zápal Anny ovšem na rodinných dovolených trochu odnášejí její nejbližší: „Manžel se synem mě trochu nemají rádi, protože je okrádám o čas, který věnuju pohlednicím. Třeba když jsme byli na Šrí Lance, poslala jsem tři sta pohlednic, protože tam tehdy poštovné stálo asi tři koruny,“ směje se Anna, již jsme zastihli krátce před dovolenou v Jordánsku.

Co bude řešit tam? „U Jordánska je výhoda, že už jsem tam před rokem byla, takže mám trochu zmapované, kde mají pohledy a kde pošty. Nicméně loni jsem odtud posílala třicet pohlednic a do cílového místa dorazila jedna jediná... Tak jsem potom napsala zprávu nejaktivnějšímu jordánskému postcrosserovi, který mi odtajnil, jak jordánská pošta (ne)funguje a dal mi tip na stánek s pohlednicemi v Ammánu,“ načrtává lepší možnost.

Na postcrossingu už potkala lidi, kteří měli zkompletovanou celosvětovou sbírku zemí, ale takových je opravdu jen pár. Schlindenbuch prozrazuje: „Já mám nyní pohledy z asi padesáti procent zemí světa a ta druhá polovina je poněkud složitější. V afrických státech anebo v Mikronésii mají lidé zpravidla jiné starosti nežli posílat pohlednice... A pro mě je samotné sběratelství sekundární. Nejúžasnější mi přijde možnost poznat lidi z celého světa!“

Vypečený hematolog

Přes týden je nesmlouvavým šéfem hematologické laboratoře, ale o víkendu se z něj stává tvůrčí s bezbřehou fantazií, jehož prsty chutnají třeba pistáciově. Bioanalytik Zdeněk Tokár si pochvaluje, že může práci v laborce Nemocnice Na Homolce a výuku pro 3. LF UK prokládat – po vzoru dortu – cukrařinou, svojí životní vášní.

TEXT Marcela Uhlíková FOTO Vladimír Šigut

Ano, je to on: Zdeněk Tokár, autor dortu – červené kabelky – *majstrštyku*, který loni nadchl diváky i porotce televizní show *Peče celá země*. V první řadě je ale bioanalytikem z Homolky.

K cukrařině, v níž je ryzím amatérem, s oblibou a pravidelně odbíhá, když potřebuje zapomenout na zodpovědnou práci v laboratoři. Platí to prý i naopak. Do bedlivě střežených prostor hematologie a krevní banky, kde se denně rozhoduje o zdraví pacientů, jsme přijali pozvání i my. „Analyzuji, konzultuji, řeším problémy, snažím se včas odhalit zdravotní komplikace, lékařům pomáhám nalézt optimální léčbu a taky dost papíruju,“ zahájil rozhovor výčtem činností v rámci svého pracovního zařazení vedoucí bioanalytik hematologické laboratoře Zdeněk Tokár. A hned se zeptal: „Dáte si ke kávě dortík?“ Kdo by si nedal?!

První dort? Katastrofa

Klíčovým rokem se tehdy začínajícímu vědci stal rok 2013. Byť měl čerstvě za sebou druhou atestaci z biochemie a byl v pracovní pozici bioanalytika hematologické laboratoře, přemýšlel, jak s životem naložit dál – chtěl žít zábavněji. „Do té doby jsem byl totálně oddaný své práci, na koníčky nezbyval čas,“ vzpomíná dnes Zdeněk s úsměvem.

A pokračuje: „Tehdy běžely v televizi americké pořady se soutěžemi v pečení obřích dortů. Řekl

jsem si, že to zkusím také, a budu tak moci ke zdobení dortů využít cukrové květy, které mě doslova uchvátily.“ Napoprvé to však prý byla katastrofa; navíc dort „hrál“ příšernou směsí barev. Zatátého cukráře-amatéra ovšem první neúspěch neodradil. Však také investoval nemalé peníze do svého cukrářského vybavení – měl by snad všechno vyhodit? ↪

Dort ze soutěže *Peče celá země*.

Záhy se strakonickou nemocnicí, kde tehdy působil, začala šířit zvěst: zručný mladý muž, jenž tráví volný čas s vařečkou a dortovými formami, za symbolický *obolus* ochotně upeče, co vás napadne. O zakázky nebyla nouze, naopak! Když zájem překročil únosnou mez a Zdeňkovi se koníček stal přítežím – a přidal se i pocit profesního vyhoření –, bylo na čase sáhnout k životnímu obratu. „Změnil jsem pracoviště i přístup k cukračině: odstěhoval jsem se do Prahy a nastoupil do Nemocnice Na Homolce, přihlásil se do *Peče celá země* a úspěšně prošel až do finálových kol,“ rekapituluje události z minulých let pečící sympaták.

Znáte z TV: Peče celá země

V soutěži svými výtvary uchvacoval porotu i diváky, a to až do sedmého kola! A na co se v počátku cukrářské show těšil Zdeněk nejvíce? „Že po sobě nebudu muset umývat nádobí...“ a že ho během pěti natáčecích týdnů a realizace dvaceti receptů bylo! „Z naší silné čtyřky – Veroniky, Zuzany, Luky a mě – se díky pořadu stali doživotní přátelé. Jsme v každodenním spojení, víme o sobě vše – co se děje v práci i co se chystáme upéct,“ prozrazuje.

Dodnes nechápu, že jsem „kabelku“ v televizi stihl upéct za tři hodiny. Doma, bez stresu s potřebným timingem, mi zabrala tři dny.

Když prý dnes Zdeňka někdo v souvislosti s touto soutěží osloví, pak většinou s dotazem na (v úvodu zmíněnou) kabelku. Zeptat se zkusmo „musela“ i redaktorka magazínu *Forum* – ale proměna Zdeňkova obličej prozradila vše: „Štve mě, že si mě lidi spojují hlavně s touhle *hermeskou* (odvozeno od reálné značkové kabelky, která byla při pečení vzorem – pozn. red.), přitom tenhle typ dortu fakt nevyrobím rád... Dodnes nechápu, že jsem ji v televizi stihl upéct za tři hodiny. Doma, bez stresu s potřebným timingem, mi zabrala tři dny.“

Preciznost v „labu“ i kuchyni

„Abych znovu nevyhořel, snažím se žít nejen prací,“ tvrdí hematolog. A zatímco dříve si „nosíval práci domů“, dnes je to naopak: kolegům servíruje, co přes víkend vytvořil. Na rozdíl od práce v laboratorce – kde není prostor pro improvizaci –, u pečení miluje, že to si zhmotnění fantazií vysloveně žádá: ví, co chce upéct, ale jak bude dort či zákusek nakonec vypadat, jakou bude mít příchuť, o tom nemá jasno až do posledního momentu.

„Miluju životní výzvy a nové impulsy, hlavně když život není monotónní,“ prozrazuje. A když má definovat, co společného mají jeho práce v laboratorce i v kuchyni, říká přesvědčivě: „Pečlivost a hnidopišství. Svou posedlostí po preciznosti jsem všude pověstný.“ Takže už žádný dort-katastrofa? „To víte, že jo. Když jsem se pustil do nových francouzských cukrářských trendů, stačilo, abych u krémů použil něco malinko jinak, a už se dort proměnil v rozteklou hromádku. Řešením jsou pak nepečené kuličky – jistota našich babiček,“ směje se.

RNDr. Zdeněk Tokár pochází ze Zemplína, takže vystudoval Přírodovědeckou fakultu Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Košicích. Měl se stát učitelem matematiky a chemie, ale pokračoval ve studiu analytické chemie. O tom, že se pak rozhodl opustit rodný kraj a zakotvit o stovky kilometrů dál (nejprve v Písku, pak ve Strakonici a nakonec v Praze), rozhodly lepší podmínky pro vědu, které se chtěl naplno věnovat. „Původní plán byl, že do Čech odejdu jen na rok, na praxi. A už jsem tu let dvacet! Chtěl jsem být biochemikem, ale v nemocnici v Písku, v mém prvním českém působišti, jsem se nakonec stal bioanalytikem v laboratorce hematologie,“ vzpomíná s úsměvem. Nyní vede laborator v pražské Nemocnici Na Homolce a nově spolupracuje na výuce mediků se 3. LF UK.

Jaká škoda, že se chuťový vjem nedá zachytit na papír! Měli jsme neuvěřitelné štěstí – právě v den rozhovoru slavil Zdeněk Tokár svátek. Dort, jehož základem je krém z tiramisu, chutnal opravdu noblesně.

Ostatně, co se módy v cukračině týče, pryč jsou prý časy, kdy vrchol cukrářského umění představovaly takzvané potahované dorty. Moderní cukráři dnes preferují jednoduchost; v kurzu jsou takzvané nahé nebo polonahé dorty s přiznanými, viditelnými krémy, zdobené ovocem nebo živými květy. „Někdy tomu přestávám rozumět, když vidím – hlavně u kolegů cukrářů-amatérů –, že do dortů strkají kytky nakoupené v květinářstvích. Neuvědomují si, že jsou chemicky ošetřené a nevhodné ke konzumaci, jako pryskyřník či šefík. Odstrašující je na dortech i všemožné sušené chrastí, původně bytové doplňky,“ podivuje se Zdeněk.

Čerstvý návrat k učitelství

Co chystá dalšího? Nově, od akademického roku 2022/2023, Zdeněk Tokár navázal spolupráci se 3. lékařskou fakultou UK; pod jeho vedením medicipátáci absolvují Na Homolce stáže z hematologie. Na teoretických cvičeních se v rámci laboratorních vyšetření věnují příčinám, důsledkům i účinkům jednotlivých medikamentů. „Postupně spolu procházíme všechny podobory hematologie a náležitosti spojené s krevní bankou,“ přibližuje Zdeněk, jenž se tak vlastně oklikou vrátil ke své původně studované profesi: k učitelství.

Extra cukrářský tip

Zdeňkova vášeň pro cukračinu vzplála už v dětství; raději pomáhal mamince v kuchyni, než aby lumpačil na ulici s kamarády. A jestli někdy neuvažoval, že by se mu pečení stalo profesí? „Přišlo by mi líto let strávených nad vědeckou literaturou a v laboratorce nad krevními vzorky. Taky bych nerad, abych si pečení zevšednil, což by hrozilo, pokud bych se cukračinou musel živit,“ přiznává Zdeněk Tokár. Coby milovník všeho sladkého oceňuje, když sladkost zákusků nepřebíjí ostatní chutě: „Zkuste příště dát klidně poloviční dávku receptem doporučeného cukru, výslednou chuť budete mile překvapeni,“ doporučuje čtenářům magazínu *Forum*.

Karel IV. vytkávaný

Už tři čtvrtě století zdobí Velkou aulu Karolína rozměrný, více než sedmimetrový gobelín, který vznikl k oslavám 600 let Univerzity Karlovy. Pochází z Jindřichova Hradce.

TEXT Jiří Novák FOTO Vladimír Šigut

Adresa:
Rektorát UK
Ovocný trh 560/5
Praha 1
116 36

Je to nepřehlédnutelný artefakt, který dává Velké aule Karolína osobitý styl, kolorit, jedinečný charakter. Stály před ním už statisíce vysokoškoláků, kteří na žezla přísahali, že budou poctivě studovat a poznávat svět, a pak i ti úspěšní, kteří před ním přebírali své diplomy.

Je to již 75 let, co historické prostory Univerzity Karlovy zdobí gobelín o rozměru 500 krát 745 centimetrů. Vznikl k šestistým oslavám založení UK. O jeho výrobě rozhodla 22. února 1947 Komise pro obnovu Karolína a vyhotovení stálo 1 259 248 korun československých.

Výtvarný návrh vypracoval profesor Vladimír Sychra, kartonový originál je dnes uložen v Uměleckoprůmyslovém muzeu. O výrobu se následně postaraly Umělecké textilní dílny Marie Teinitzerové z Jindřichova Hradce, kde rovněž vznikly vysoce ceněné gobelíny pro světové výstavy. Podle dobových záznamů byl univerzitní gobelín vyhotoven „v hustotě čtyř nití dostavý v osnově, material vlna a přírodní hedvábí, něco zlacených kovových nití“.

A co přesně je na něm znázorněno? Citujeme z knihy Památky Univerzity Karlovy od Josefa Petráně (1999): „Uprostřed je figurální motiv nejstarší univerzitní pečeti (klečící Karel IV. podává zakládací listinu univerzity světcí Václavovi, a svěříje mu tak vysoké učení do ochrany), v horní části gotické písmeno K – iniciála ze zakládací listiny univerzity, po obou stranách symboly čtyř univerzitních fakult: lékařské – pelikán živící mláďata vlastní krví, filozofické – země a nebeská tělesa, právnické – váhy, a bohoslovecké – orel směřující k slunci. Vedle postav jsou heraldické figury lva a orlice. V dolním pruhu úryvek z latinského textu zakládací listiny...“ Bez těchto symbolů by si Karolinum uměl představit jen málokdo.

Nadějeplné vítězství nad temnotou

Leží jich tam pod růžemi na sedm stovek. Není to rajská zahrada, jak by se mohlo v létě, kdy jsou keře v plném květu, zdát. Je to hřbitov řeholnic internovaných v padesátých letech během Akce Ř do Bílé Vody, vesničky na česko-polském pomezí. Mělo se na ně zapomenout, měly zmizet. A málem se to podařilo. Ženské řeholní řády po sametové revoluci už nikdy nenabraly sílu, jakou mívaly. Jejich příběh však nezmizel; v oceňovaném románu *Bílá Voda* jej oživila prozaička Kateřina Tučková, jež získala doktorát z dějin umění na Filozofické fakultě UK.

TEXT Helena Zdráhalová FOTO Vladimír Šigut

Bez nadsázky to byla literární událost loňského roku. Po mimořádném úspěchu *Žitkovských bohyní* (2012), jichž se dosud prodalo na 180 tisíc výtisků a které vyšly ve dvou desítkách jazykových mutací včetně angličtiny, čtenáři očekávali nový román Kateřiny Tučkové s napětím. A bylo se těch deset let, kdy na úctyhodném díle pracovala, nač těšit.

Na takřka sedmi stech stranách *Bílé Vody* ožil příběh takzvané *Akce Ř*, tedy rušení a internace ženských řeholních řádů komunisty v padesátých letech 20. století. Řádové sestry, které nemohly kvůli stáří nebo zdravotním obtížím pracovat, byly poslá-

ny do zpustlého kláštera v Rychlebských horách ve vyliďněné vesničce Bílá Voda, ostatní byly odvečeny na těžké manuální práce, řada jich skončila po vykonstruovaných procesech v kriminále... Tučková vykresluje toto dramatické období na příběhu fiktivní řeholnice Evaristy, do níž promítla i skutečné osudy Ludmily Javorové, kterou v roce 1970 biskup „podzemní církve“ Felix Davídek vysvětil na římskokatolickou farářku.

Bílou Vodu loni vydalo nakladatelství Host v neuvěřitelném nákladu 125 tisíc knih, a už do půl roku čtenáři přes polovinu výtisků vykoupili! V tradič-

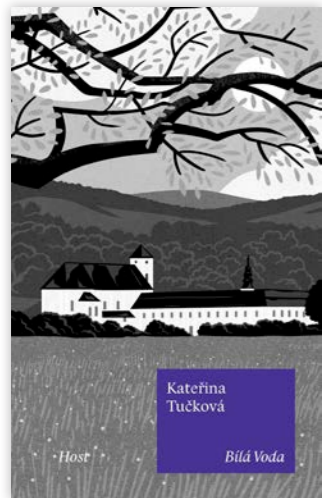
ních i nově zavedených anketách o knihu roku Kateřina Tučková se svým románem triumfovala, ačkoliv někteří literární kritici kvality jejího díla i zpochybňovali. V říjnu získala Státní cenu za literaturu, jestli to korunuje ještě cenou *Magnesia Litera*, uvidíme 17. dubna večer. Našlápnuto k ní rozhodně má.

Profesor bohemistiky Petr A. Bílek z FF UK napsal v recenzi pro Aktuálně.cz, že opět dokazujete, jak „umíte najít silné, působivé a neprovařené téma“. Čím vás tak oslovila Akce Ř, že jste se rozhodla na jejím pozadí vystavět příběh svého románu?

Prapočátky mého vztahu k této látce sahají až do doby, kdy jsem psala *Žitkovské bohyně* – v nich jsem se zabývala duchovním světem přežívajícím z pohanských dob. Chtěla jsem ho nějak konfrontovat s křesťanskou, respektive s katolickou vírou. Hledala jsem téma, které by vycházelo z „pravé víry našich otců“. Zároveň jsem v té době četla memoáry politických vězenkyň. Všimla jsem si při tom, že řeholnice, které byly odsouzené v padesátých letech do kriminálu, se s vězněním vyrovnávaly jinak než ostatní. Víra jim situaci nesmírně ulehčila. Když byly zavírané do samotek, netrpěly izolací tolik jako ostatní, setkávaly se tam s Bohem.

Oslovilo vás právě tohle?

To, že takto dokázaly „zvítězit“ nad svými vězniteli, mi přišlo nesmírně nadějeplné a obdivuhodné. Začala jsem zjišťovat, proč byly vlastně v rámci politických monstrprocesů souzené a následně mě překvapilo, že jejich příběhy v obecném povědomí nefigurují s takovou samozřejmostí jako příběhy mužů, řeholníků a kněží, jejichž osudy neupadly v zapomnění. To, že kněží a řeholníci byli za dob totality posíláni do vězení, kde byli šikanováni, že pracovali v dolech anebo byli nasazováni na jiné

Bílá Voda očima Jaromíra 99

V květnu vychází limitovaná edice *Bílé Vody* s ilustracemi Jaromíra Švejdíka. Výtvarník a muzikant, jenž tvoří pod uměleckým jménem Jaromír 99, je spolu se spisovatelem Jaroslavem Rudišem autorem komiksu *Alois Nebel* (2006). Sám pochází z Jesenicka, tedy z regionu, v němž se z velké části odehrává i příběh Tučkovy románu.

těžké práce, tak nějak všichni víme, ale to, že si stejným martýriem prošly i řeholnice, už se ví méně...

Jak se s nimi – oproti mužům – zacházelo?

Často byly navíc podnikány útoky na jejich ženství, intimitu, během výslechů se musely před vyšetřovateli svlékat do naha, což bylo nejen obrovsky ponižující, ale také nepřípustné, vždyť to byly ženy, které se zaslíbily Bohu. Zarazilo mě také, když jsem se dozvěděla, že na mladé řeholnice muži dokonce pořádali hony, protože byli finančně motivováni, aby je takzvaně svlékli z roucha. Dokonce existují i případy znásilnění. To vše ve mně jakožto v ženě velmi rezonovalo a připadalo mi, že by se to mělo vynést na světlo – a zpětně nějak zhodnotit.

Od konce loňského dubna, kdy Bílá Voda vyšla, se o Akci Ř napsalo možná víc než za posledních třicet let... Jste spokojená s tím, co váš román vyvolal a že se tedy snad konečně zvýší povědomí o tom, co se v době komunistické totality s ženskými řeholnicemi řády v Československu dělo? Nebo jste čekala ještě nějakou větší reakci?

Já jsem nic neočekávala; na to, co bude po dopsání knihy, jsem neměla myšlenky. Při psaní je pro mě nejdůležitější to, co se děje mezi mnou a textem, nikoliv to, co se bude potom dít mezi textem a čtenářem. Navíc se mi v mezidobí narodily dvě děti, což mě od myšlenek na knihu zdravě odvádělo. Nicméně téma pro mě bylo ohromně důležité, žila jsem s ním deset let, román jsem dvakrát přepisovala. Až třetí verze se ukázala být natolik nosná, abych ji mohla publikovat. A po takové práci mi samozřejmě dělá velkou radost, že se to povedlo a že si čtenáři knihu pořídili a těch sedm set stran učetli. V dnešní době, kdy se o naši pozornost pere tolik podnětů a témat, jsem opravdu vděčná, že tomu věnovali svůj čas. Už měsíc po vydání knihy začaly přicházet první e-maily se čtenářskými reakcemi. Pozitivními i kritickými, ale nejdůležitější pro mě byly takové, které přicházely od příslušníků někdejší skryté církve nebo od řeholnic. Je vidět, že to pro ně něco znamenalo a „neprosvištělo“ to kolem nich jen tak.

Bylo již od začátku jasné, že Bílá Voda bude román? Neuvažovala jste o tom, psát knihu například jako literaturu faktu?

Ne, takové knihy už existují, i když jich není tolik jako o případech řeholníků. Jsou memoáry řeholnic, například matky Marie Vojtěchy Hasmandové, podle jejíhož vzoru jsem psala část příběhu hlavní postavy sestry Evaristy. Historik Vojtěch Vlček napsal o *Akci Ř* obsáhlou studii se svědectvími různých ženských řádů, a zachytil i obraz toho, jak prožívaly pozdější léta. O skryté církvi existuje též řada knih; nejvíce jsem vycházela ze studie Petra Fialy a Jiřího Hanuše *Koinótés, Felix M. Davídek a skrytá církev*. K těmto zdrojům jsem neměla potřebu nic přidávat, protože v tomto ohledu bych nic lepšího ani podrobnějšího nenapsala.

Bílá Voda

Kateřina Tučková

Host 2022

vázaná, 688 stran

ISBN: 978-80-275-1057-3

doporučená cena: 599 Kč

Vydrželo vám toto přesvědčení i poté, co jste „házela do koše“ už svoji druhou osmistránkovou verzi, se kterou jste nebyla spokojená?

Ano, protože na ploše románu jsem mohla přinést něco jiného – na příběhu několika řeholnic, kněžích i nevěřících postav jsem mohla zprostředkovat pocity z *Akce Ř*, z věznění, roku 1968 i z normalizace, mohla jsem se pokusit postihnout, jak se ženy v katolické církvi, kde zastávají roli těch druhých, cítí dnes. V rámci literatury faktu není prostor pro vnitřní hnutí myslí, a nelze tak porozumět postavám, které popisované události prožívaly – to je nezaměnitelná stránka literatury. Proto mi bylo od začátku jasné, že o tom všem chci psát román.

Víte, co se teď děje v Bílé Vodě? Zasáhl ji literární turismus stejně jako Žitkovou?

Vím, že tam čtenáři začali v létě jezdit, což je pro mě hřejivý důkaz, že kniha ve společnosti rezonuje. V Bílé Vodě jsou na to ale na rozdíl od Žitkové připravení. Funguje tam Muzeum izolace, internace a integrace, které zpracovává příběh *Akce Ř* a řádů internovaných v Bílé Vodě. I já jsem se tam poprvé vypravila právě kvůli tomuto muzeu, kde jsem chtěla čerpat informace pro svoji knihu. Myslím, že

To, že kněží a řeholníci byli za dob totality posíláni do vězení, kde byli šikanováni, že pracovali v dolech anebo byli nasazováni na jiné těžké práce, tak nějak všichni víme, ale to, že si stejným martýriem prošly i řeholnice, už se ví méně...

místním nárůstem turismu nevádí tak, jako to vadilo na Žitkově. Tam, v odlehlém kraji, kde si lidé samoty cenili, zvýšená pozornost jejich soukromí skutečně narušila a nebylo jim to příjemné. Vím to od lidí, s nimiž se stále stýkám.

Během psaní románu jste se stala matkou. Když jste pracovala na korekturách Bílé Vody, narodilo se vám druhé dítě. Ovlivnilo vás to při psaní románu? Téma mateřství a rodičovství vůbec v románu silně rezonuje, že?

Myslím, že obsahovou stránku věci to neovlivnilo; téma mateřství jsem měla v příběhu zabudované už před vlastními porody. Ani si nemyslím, že bych to napsala jinak, kdybych děti neměla a neznala hloubku rodičovské emoce. Mateřství ovlivnilo spíš můj způsob práce.

Jak?

Je strašně náročné pracovat s dětmi, a to i když jsou na ně dva. V té nejranější fázi jsem byla po probdělých nocích, kdy jsem kojila, hodně unavená, takže psaní mi kvůli tomu asi trvalo o něco déle, než kdybych psala bez dětí. Na druhou stranu mi paradoxně pomohla pandemie, kdy se vše zastavilo a od psaní mě neodváděly cesty na literární festivaly či autorská čtení.

Během posledních let jsem si ale uvědomila, jak je český systém péče nepodpůrný – chybí místa ve školkách, stále není příliš podporovaný home-office anebo sdílená místa, která by rodičům usnadnila péči o malé děti. Ženy pak zůstávají bez práce déle, než by chtěly. Mně osobně se vše daří nějak kloubit s pomocí manžela a paní „hlídačky“, která k nám pravidelně dochází; občas přijede pohlídat babička. Ale ve svém okolí vnímám z nefunkčního systému silnou frustraci. S kamarádkami, které jsou na tom

s dětmi podobně, pořád řešíme, jak se můžeme věnovat svému oboru a zároveň nemít výčitky svědomí, že se dostatečně nevěnujeme péči o děti. Žena, která se chce seberealizovat, musí být mimořádně schopná manažerka a ještě dost silná, aby zvládla tlak okolí, nepřítel systému, o finanční stránce nemluvě.

Vidím teď, do jaké nevýhody a izolace se ženy-matky dostávají oproti mužům. V tomto ohledu panuje skutečně velká nerovnost. Před tím, než jsem měla děti, jsem silně vnímala *pay gap* nebo problém takzvaně skleněných stropů, ovšem teď, když vidím, kam se vzdělané ženy propadají proto, že se nemohou kvůli péči o dítě rozvíjet ve své profesi, mi je vyložené smutno... Stačí pár let a jsou v úplně jiné situaci než jejich mužští kolegové.

Spisovatel Marek Šindelka mi říkal, že od té doby, co má děti, přestal psát básně, neboť není schopen najít onen tak potřebný klid pro jejich psaní. Nasměřovalo vás mateřství k jiným tématům nebo žánrům?

Vlastně ano. Troufla jsem si napsat knížku říkadel pro batolata, mateřství tedy už mou práci ovlivnilo. A s tím, co říkal Marek, souzním. Jiný režim domácnosti je pro spisovatelskou práci výzva. Teď se mi těžko hledá osm hodin v kuse, abych se mohla plně ponořit do studia nebo psaní. Jsem zvědavá,

Jsem zvědavá, jestli budu – až mi syn nastoupí do školky a pro mladší dceru budu mít zajištěné hlídání – schopná propadnout se do příběhu tak soustředěně jako v minulých letech. Je jasné, že budu pořád koukat na hodinky, což asociacím a flow moc nesvědčí...

Troufla jsem si napsat knížku říkadel pro batolata, mateřství tedy už mou práci ovlivnilo.

jestli budu – až mi syn nastoupí do školky a pro mladší dceru budu mít zajištěné hlídání – schopná propadnout se do příběhu tak soustředěně jako v minulých letech. Je jasné, že budu pořád koukat na hodinky, což asociacím a *flow* moc nesvědčí...

Četla jsem vtipný postřeh, který pravil, že pokud chcete investovat do nemovitostí, zjistěte si nejdřív to, o jakém místě Kateřina Tučková píše další román... Máte teď na mapě zakroužkované nějaké nové místo?

To je fakt legrační, takový vtip ke mně ještě nedoputoval! Nicméně zatím je na kroužkování lokality moc brzo, jsem teprve ve fázi ohledávání nového tématu, takže investory asi zklamou.

Ve starším rozhovoru jste říkala, jak by bylo úžasné, kdybyste mohla být spisovatelkou na plný úvazek. Je to takové, jaké jste si to kdysi představovala?

Přání se mi splnilo a jednu etapu jsem takto skutečně strávila. Poslední fázi psaní *Bílé Vody* jsem se plně věnovala jen jí, ostatně ani nešlo dělat nic jiného: to množství informací, jež bylo třeba skloubit do příběhu, mi zabírelo myšlenky. Dělat vedle toho něco jiného by bylo obtížné. Teď to přerušil příchod dětí. Sama jsem zvědavá, jaký systém si na psaní teď najdu.

Co vás baví nejvíc? Je to bádání v archivech, setkávání s pamětníci a pamětníky či tvůrčí práce, kdy si sednete s načerpanými informacemi a začnete je umělecky sprádat?

Když chodím za pamětníky, do archivu nebo pátrám po příběhu, mám pocit, že žiji vně příběhu. Je to ta fáze, kdy můžu příběh „soužít“ s ostatními, komunikovat s nimi, nejsem v tom sama. Práce, která vyžaduje koncentraci, kdy jsem osm hodin denně zavřená sama, je po čase psychicky opravdu náročná. Člověk potřebuje kolektiv lidí, s nimiž může něco sdílet; to pak zase utíkám zpátky do ar-

chivů a knihoven. Obě práce jsou však pro mě přínosné. Jak komunikace s lidmi, tak následný ponor do vlastního světa, do vnitřních zákoutí, ze kterých se vynořují emoce. Samotnou mě často překvapí, co v příběhu a zároveň v sobě najdu.

Liší se způsob vaší badatelské práce, když se připravujete na psaní románu, od té, z níž má vzejít odborný text? Nebo až pak při zpracování informací podléháte žánru?

Vlastně se to moc neliší. Tento způsob práce jsem si osvojila při psaní diplomových prací (psala jsem dvě – na bohemistice a na kunsthistorii), a pak při práci na dizertaci. Při psaní románů postupuji stejně, jen stavím na jiných informacích a rozvíjím momenty, které by byly v případě akademického psaní nepodstatné. Napsat diplomky nebo dizertaci pro mě bylo vlastně jednodušší v tom, že forma takové práce je jasná, panuje nějaký úzus, který má užší hranice než próza. Při psaní románů sice musím nashromáždit podobné množství informací, zároveň se od nich musím ale odříznout. Hrají důležitou roli, ovšem tu má i to, jak s nimi zacházím, jak je podám. Musím vytvořit dobrou románovou strukturu, příběh vypointovat a přitom do něj vetknout fakta tak, aby to čtenáře bavilo a aby k nim získal i něco navíc – emoční zážitek. Je to tedy složitější, ale zároveň svobodnější.

Bakalářské a magisterské studium jste absolvovala v Brně na Masarykově univerzitě. Proč jste pak zamířila k doktorskému studiu na pražskou Filozofickou fakultu UK? Chtěla jste dizertaci vypracovávat pod vedením profesorky Marie Klimešové, která působí na Ústavu pro dějiny umění FF UK. Navíc mi připadalo, že je opravdu dobré změnit prostředí a podívat se, jak to funguje jinde. Tehdy už jsem navíc organizo-

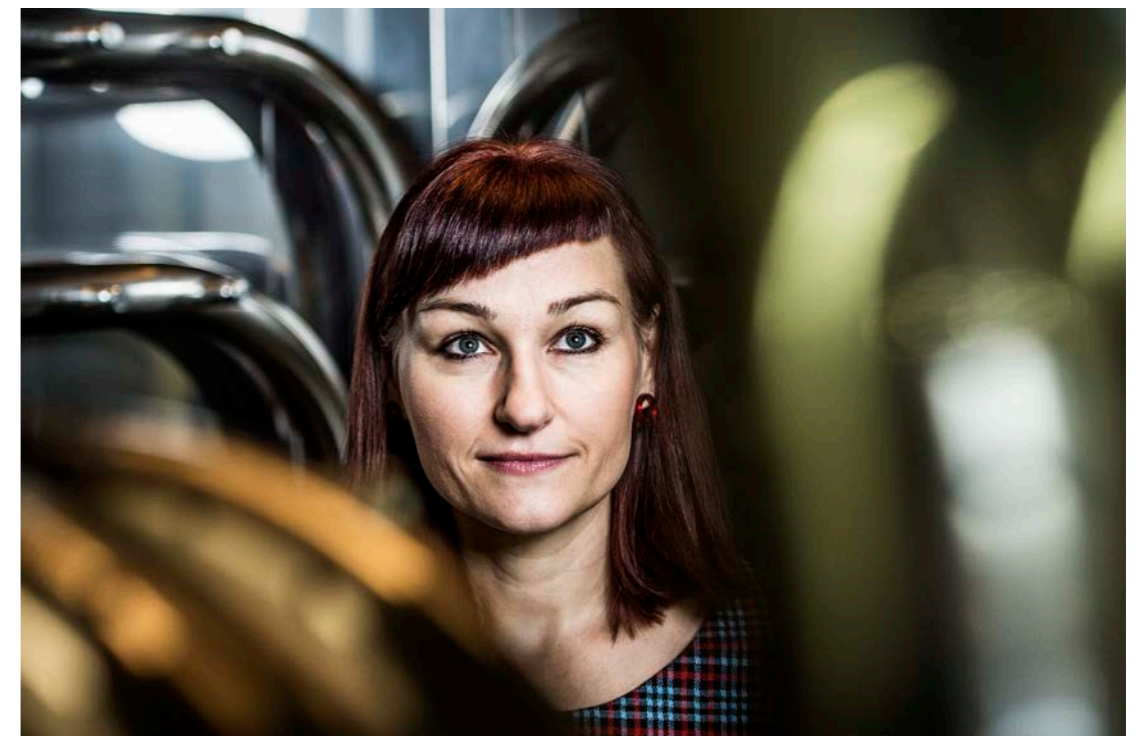
Mgr. Kateřina Tučková, Ph.D., po absolvování dějin umění a bohemistiky na Masarykově univerzitě přesídlila do Prahy, kde na FF UK obhájila dizertaci o umělecké skupině RADAR. Pracovala jako kurátorka, ale po úspěchu její prvotiny *Vyhnání Gerty Schnirch* (2009), respektive po vydání románu *Žitkovské bohyně* (2012) se stala spisovatelkou „na plný úvazek“. Za oba zmíněné romány získala cenu Magnesia Litera. Díla vyšla i v zahraničí ve dvaceti jazykových mutacích. Píše rovněž literaturu faktu a je autorkou divadelní hry *Vítka* (2018) o skladatelce a dirigence Vítězslavě Kaprálové. V současnosti Švandovo divadlo inscenuje hru *Kabaret Winton*, na jejímž scénáři se spolupodílela. Loni vydala dlouho očekávaný román *Bílá Voda* a také soubor dětských říkadel *Co skrývá les*. Za svou dosavadní literární tvorbu vloni získala Státní cenu za literaturu. Vychovává dvě děti.

vala výstavy jako nezávislá kurátorka, takže mi rozkročení mezi Brnem a Prahou vyhovovalo.

To jsem ale ještě nevěděla, že se oboru nebudu věnovat úplně a odvané mě to k autorské práci. Časem jsem si totiž musela vybrat. Knihy mi začaly vycházet v zahraničí, přicházely pozvánky na festivaly a autorská čtení, žádosti o příspěvky do zahraničních publikací a nakonec přišly i dvě děti, takže se to nedalo zvládat všechno.

Říkáte, že se v Praze necítíte úplně doma, že jste stále jednou nohou v Brně, přestože v hlavním městě žijete už patnáct let. Stále vás to táhne zpět do moravské metropole?

Tím, že se moje děti narodily v Praze a pomalu již vplouvají do různých kolektivů, budu muset i já v Praze zapustit hlubší kořen. Pořád ale uvažuji nad tím, jak ty své dva „Brňáčky“ narozené v Praze propojit s místem, kde mám rodinu, nejlepší přátele i spolupracovníky... Takové rozřešení mě ještě čeká, jisté už ovšem je, že budeme často na cestách.

Rektorem v Brně i Praze

Vyšly precizně vypravené paměti velké prvorepublikové osobnosti, profesora Karla Engliša, jenž vedl nejen ministerstvo financí, ale krátce i Univerzitu Karlovu.

TEXT Martin Rychlík FOTO Munipress

Je to záslužné dílo. Čítá stovky stran, v souhrnu celé edice dokonce pár tisíc stran. Masarykova univerzita a její vydavatelství Munipress postupně vydává knihy spjaté s výraznou prvorepublikovou personou, s politikem, několikanásobným ministrem financí a ekonomem Karlem Englišem (1880–1961). Nejnovější opus v „englišovském“ setu nese název *Paměti: Kdo sloužíš vlasti, odměny nečekej* (2022) a čítá přesně 598 stran.

Exministr ve slavném Karolinu

Engliš si své vzpomínky a postřehy začal psát jako pětačtyřicátník, již v roce 1925, ale činil tak až do roku 1961. Kromě toho, že byl historicky prvním rektorem brněnské univerzity, se profesor Engliš stal také rektorem Univerzity Karlovy, a to na sklonku roku 1947, krátce před událostmi, jež měly v únoru 1948 fatálně proměnit Československo. Přestože sám kandidovat nechtěl, byl „kandidován“ jinými, k čemuž uvedl: „Jsem povinen poukázat na své nedostatečnosti se zřetelem k jubilejnímu roku (600 let od založení UK – pozn. red.), k němuž se upírá zájem veřejnosti...“ A ve výčtu poukázal na své vyhraněné názory, své stáří, nedoslýchavost, nedostatečnou znalost cizích jazyků (toliko francouzštiny, němčiny a pasivní angličtiny, hodnotil se skromně) plus menší zájem o reprezentaci, spíše sklon zůstatvat již

v ústraní. Akademici si námítky vyslechli – na rektora jej kandidovali a v červnu byl Karel Engliš zvolen rektorem Karlova učení.

V turbulentní době, kdy jej veřejně napadali komunisté, ho nevedl moc dlouho. V nové knize je *karolinskému* působení věnována třicítka stran, ale také zajímavé obrazové přílohy. Coby rektor byl Engliš slavnostně „instalován“ 9. prosince 1947 – mimo jiné za účasti rektorů jiných pražských vysokých škol, ministra školství Stránského, předsedy sněmovny Davida či arcibiskupa Berana i Hany Benešové, již „na schodišti uvítala moje žena s kyticí růží“. Sám prezí-

dent Beneš „se omluvil blahopřáním“; premiér Klement Gottwald chyběl.

Komunistický puč přišel záhy. „Dne 25. února na cestě do Akademie jsem si koupil noviny, prodáváné s velkým hlukem o převratu politickém,“ píše Engliš. Ideové rozbroje zachvátily UK; akční výbor vyzýval i k odvolání rektora! Ten sám den poté podal rezignaci k rukám ministra Nejedlého a do paměti si zapsal: „Sbalil jsem všechny své věci, rozloučil se jednotlivě se všemi úředníky a úřednicemi rektorátu a odjel jsem domů. Provázel mne i hlouček studentů, který byl náhodou na fakultě, až k autu. S obnaženou hlavou a mlčky jsem se s nimi

rozloučil...“ Československo – včetně Karlovy – čekaly chmurné dekády.

Mezi autory alumni UK

Příležitost začíst se do Englišových vzpomínek máme i díky pečlivé práci řady absolventů Univerzity Karlovy. „Na knize pracoval početný tým odborníků s vazbami na Masarykovu i Karlovu univerzitu, ale také na *Spolek přátel Karla Engliša*. Když to vezmu chronologicky, jednotlivé rukopisy mezi lety 2005 a 2010 postupně objevil a do stávající podoby uspořádal historik Martin Hlaváč, absolvent FF UK. Na přepisování textů pracoval od roku 2009 sám, od roku 2020 pak společně s Pavlem Lhotou a Františkem Plhoňem z našeho spolku. Pro zajímavost dodávám, že Englišův vnuk a můj dědeček – František Plhoň – je lékař, jenž vystudoval rovněž UK,“ řekl magazínu *Forum* člen autorského týmu Vít Pokorný. Přepisy byly hotové v létě 2022, na dolažení pracovala přímo Alena Mizerová (ředitelka Munipress) i hlavní archivář ČNB Jakub Kunert, též alumnus „fildy“. A koncem roku se pak kniha dočkala dvou kladných posudků – od docentů Jiřího Blažka z PF MU a Ilony Bažantové z PF UK.

V čem je nová kniha zajímavá, případně i objevná? „Přináší další svědectví o období první republiky, o to významnější, že se v Englišovi jedná o osobnost, která byla v centru dění a spolupůsobilá po řadu let národní hospodářství. Vzhledem k tomu, že se minulý režim snažil vymazat osobnost Karla Engliša ze společenského povědomí, doplňuje některá bílá místa v naší historii. Jeho pohled na tehdejší politické, hospodářské a sociální problémy jako například devalvaci koruny či spory o deflaci jsou velmi cenným zdrojem pro poznání a pochopení této doby,“ líčí historik Martin Hlaváč. A dodává, že v pamětech jsou zmínky o řadě důležitých osobností meziválečné ČSR: „Její charakteristika je psaná s velkým důrazem na detail, leckdy

doprovázená karikaturou dotyčného či vtipným společným zážitkem. Z paměti je patrné, že nejbližší měl Engliš ke dvěma: k T. G. Masarykovi a k Antonínu Švehlovi. Těmto věnoval nejrozsáhlejší část svých vzpomínek,“ doplňuje hlavní editor Hlaváč.

Dvě dekády bádání a práce

O někdejší politikovi napsal Hlaváč dizertaci a celkově strávil s englišovskými tématy dvě dekády života! „S osobností Karla Engliša jsem se blíže seznámil před lety v historickém semináři na Filozofické fakultě UK. Byl mi doporučen vedoucím semináře se slovy, že to byl *velmi pilný* autor, a bude se mi dobře zpracovávat. Dal jsem tedy na doporučení a začal se jím podrobněji zabývat... Právý význam slova *pilný* ve spojení s Karlem Englišem, jsem pochopil až mnohem později! Nikdy by mne tenkrát nenapadlo, že s tímto tématem strávím dalších skoro dvacet let...“ upozorňuje Hlaváč na politikovu četné aktivity.

Můžeme o Englišovi zjistit ještě vůbec něco nového? „Stále je co zjišťovat. Ať se to týká objevení mnoha projektů, jež zaštitil svou osobností či finančně podpořil, nebo toho, jak byl vnímán v zahraničí, kde podle některých indicií měl jeho pohled na národní hospodářství poměrně silnou odezvu. Inspiroval i říšského ministra hospodářství Hjalmar Schachta, s nímž udržoval písemný styk. Zajímavé by bylo zhodnotit vliv Englišova díla na ekonomiky sousedních států či přední evropské ekonomy,“ dodává jeden ze členů autorského týmu.

Samotný profesor Engliš uvedl poznámky ke svému období na Univerzitě Karlově těmito slovy: „Až budete číst tyto vzpomínky, už nebudu živ. Vzpomínejte na mne v dobrém a řiďte se celý život zásadou, kterou jsem se i já řídil, sloužit veřejnému blahu národa.“

Rektor Karlovy univerzity Dr. Karel Engliš

V úterý 9. prosince byl tento chudý hoch chudých rodičů z Hrabyně ve Slezsku (nar. 17. srpna 1880) slavnostně instalován na úřad rektora Karlovy univerzity v jubilejním roce této staroslavné Alma mater. Národu je znám Engliš především ze své odborné politické činnosti jako ministr a guvernér, a tu je třeba povědět, že rektorem se stal zároveň také vědec slavného jména a velikých zásluh o národohospodářskou vědu, finanční vědu a logiku. Neměli jsme a nemáme na tomto poli vědce lepšího a významnějšího, jak o tom svědčí skutečnost, že je zakladatelem samostatné české národohospodářské školy: ne snad že by neměl odporců, velikých i malých, vážných i maloduchých vedle mnoha našich i zahraničních obdivovatelů jeho vědeckého díla. Dosáhl však svým dílem toho, že česká věda národohospodářská nemůže býti již nikdy v dějinách národohospodářských nauk pomínuta. Zdá se, že stejně nebude lze pomínouti jeho příspěvek k řešení problémů logiky. Je dobrá řeč ze osudu, že rektorem v jubilejním roce jedné z nejstarších univerzit světa, rektorem, který půjde již na základě této skutečnosti do dějin s dějinami univerzity, se stal vynikající myslitel, který vede toho půjde do kulturních dějin národa také samostatně na základě svého vlastního vědeckého díla.

Karel Engliš: Paměti. Kdo sloužíš vlasti, odměny nečekej

Martin Hlaváč, Pavel Lhota, František Plhoň, Vít Pokorný, Alena Mizerová, Jakub Kunert

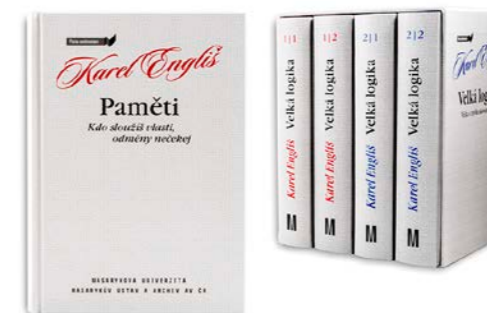
Masarykova univerzita, Masarykův ústav a Archiv AV ČR

Praha, Brno 2022

vázaná, 598 stran

ISBN: 978-80-280-0113-1

doporučená cena: 550 Kč

Odkaz na edici

Nechtěl jsem být feldkurát Katz

Nebýt prodělané žloutenky, možná mohl jeho život směřovat ke kariéře úspěšného sportovce. Tomáš Holub však před téměř čtyřiceti lety vyslyšel nabídku stát se knězem a svůj život zasvětil katolické církvi. Významnou část přitom věnoval i službě v armádě. „Ze strany Ruska je to téměř krystalická podoba nespravedlivé války,“ říká dnes.

TEXT Jiří Novák FOTO Hynek Glos

Jak se to událo, že se mladý chlapec s dobře rozjetou kariérou sportovce rozhodl stát se knězem? A to ještě v době komunismu?

Hrál jsem vrcholově volejbal, jenže někdy ve třetáku jsem dostal žloutenku a zhroutil se mi svět... A při jedné z procházek s našim kaplanem jsem dostal otázku, zda nechci být knězem. Ta nabídka mě zasáhla úplně existenciálně, přišla shůry, a bylo na mě, zda ji přijmu, či ne.

Teologii jste začal studovat ještě za minulého režimu, po revoluci jste absolvoval i studia v Salcburku nebo v Římě. Doktorát z morální teologie na Katolické teologické fakultě UK jste v roce 2008 obdržel zásluhou dizertační práce na téma *Etické aspekty boje proti terorismu ve světle učení o tzv. spravedlivé válce*. Kdy je válka spravedlivá?

Tak to bych vám musel převyprávět celou svou dizertaci... V evropské kultuře se vyvinula kritéria, která sahají až někdy od Cicera přes Tomáše Akvinského až po chartu OSN, jež se nějak snaží specifikovat, co jsou podmínky, za nichž je správné

bránit hodnoty i silou. A tyto hodnoty jsou obsaženy jak v křesťanských principech, tak potom i v chartě OSN.

Každý, kdo válčí, má ale pocit, že je na té spravedlivé straně.

Základní podmínkou, abychom mohli mluvit o spravedlivé válce, je samozřejmě předpoklad, že uznáváme něco jako objektivní možnost dobrat se pravdy. V okamžiku, kdy je všechno subjektivní, není tohle možné. Ale pak nejsou možné ani soudy a vyhrávají ti nejsilnější... Pevně však doufám, že v takovém světě nežijeme.

Co soudíte o válce, která probíhá nyní na Ukrajině?

Bohužel je to téměř krystalická podoba nespravedlivé války ze strany Ruska. Tady není jediná věc, která by byla nějak k diskusi. To se třeba o konfliktech v Kosovu, Bosně, v Iráku anebo v Afghánistánu říci nedalo. Tady jsou bohužel všechna kritéria naprosto jednoznačná.

Zastáváte názor, že i volba menšího zla je lepší volbou než nevolit nic. Když se ovšem děje tak jednoznačný akt agrese ze strany Ruska na Ukrajině, lze vůbec v takovém konfliktu definovat „menší zlo“?

To se znovu vracíme k tomu, zda existují jakási objektivní kritéria, tedy zda existuje pravda. V křesťanství máme to velmi slavné povzdychnutí Piláta, když se účastní vraždy Ježíše z Nazareta, a říká: „Co je pravda?“ A tento skepticismus, že pravdy

vlastně nelze dosáhnout, provází celou evropskou historií. Nicméně křesťanství a obecně celá kultura Evropy stojí za tím, že pravda existuje, že to není jen nějaká chiméra anebo něco, co má politický rozměr. A jestliže existuje pravda, existuje také možnost najít menší zlo.

Bylo by menším zlem, kdyby Ukrajina ustoupila a přenechala Rusku část svého území?

To je rozhodnutí, které je na ukrajinské straně. Samozřejmě existuje možná situace, za které to Ukrajina a její vůdci mohou takto vyhodnotit, ale to za ně nemůžeme rozhodnout my.

Ještě za socialismu jste prošel povinnou vojenskou službou a zažil tam i šikanu. Přesto vás neodradila nabídka vrátit se do armády jako její kaplan.

Právě naopak. Mým důvodem bylo, abych zabránil tomu, co jsem sám kdysi zažil. Tehdy se stala velmi závažná věc, kdy kolega, jenž měl skříňku hned vedle mě, spáchal sebevraždu.

Svěřil se vám pak jako kaplanovi někdo s tím, že by měl myšlenky na to vzít si život?

Stalo se mi to několikrát. Stalo se to i v Bosně, ovšem ne kvůli šikaně, ale kvůli rodinným problémům, které ten člověk měl doma, a také kvůli jeho osobnímu selhání při misi.

Funkce vojenského kaplana v naší armádě zanikla v roce 1950 krátce po komunistickém převratu, obnovena byla až po sametové revoluci – a vy jste byl roku 1998 vůbec tím prvním. Odkud jste čerpal návod nebo vzor?

Určitě jsem věděl, že nechci být jako feldkurát Katz ze Švejka (*směje se*). Naproti tomu u takového otce J. P. Mulcahyho ze seriálu *M.A.S.H.* je řada velmi dobrých postřehů... Ale především jsme se potkali v té době s podplukovníkem (Josefem) Šupou, což byl Čechoameričan, který sloužil coby kaplan v americké armádě. A u nás na teologické fakultě měl kurzy o službě v armádě. Tam jsem naposlouchal první velmi důležité věci. Především o „službě v přítomnosti“ – tedy o tom, že člověk je tam právě s těmi lidmi ve všem, co dělají, a v té chvíli otevírá prostor, aby měli možnost mluvit s někým, kdo zná jejich situaci, ovšem zároveň není součástí toho „výkonnostního řetězce“, který v armádě existuje.

V jednom rozhovoru jste vyprávěl, jak bylo při nástupu do armády těžké vyrovnat se s tím, že lidé okolo vás mají právo na nezáměr o to, co hlásáte.

Donutilo mě to přemýšlet o tom, co je vlastně podstatou kněžské služby. Nakolik jde o to hrát nějaký prim anebo nakolik to znamená být k dispozici a sloužit. A myslím, že tam jsem právě promýšlel ten skutečný rozměr systému, kterému věřím. ↗

Základní podmínkou, abychom mohli mluvit o spravedlivé válce, je samozřejmě předpoklad, že uznáváme něco jako objektivní možnost dobrat se pravdy.

J. E. Monsignor ThLic. Tomáš Holub, Th.D., je absolventem Katolické teologické fakulty UK, na kněze byl svěcen v roce 1993. O pět let později se stal historicky prvním Hlavním kaplanem Armády ČR. V letech 1996 a 1997 působil v jednotkách, které se podílely na mezinárodních mírových misích v bývalé Jugoslávii. Po ukončení duchovní služby pro armádu působil jako generální vikář královéhradecké diecéze a od roku 2011 coby generální sekretář České biskupské konference. V dubnu 2016 byl vysvěcen na biskupa plzeňské diecéze, jehož roli nadále zastává.

Voják nemůže odmítnout rozkaz. Co když se vám někdo přišel svěřit s tím, že už nechce v boji pokračovat?

Během zahraničních misí jsem měl obrovské množství osobních rozhovorů a drtivá většina lidí tam chtěla zůstat. V okamžiku, kdy nastala nějaká složitost, jsme hledali cestu, jak by se člověk mohl vrátit, o čemž rozhodoval velitel, a kaplan mohl sehrát svou roli tím, že se za vojákovu rozhodnutí postavil. Anebo jsme spíše hledali cesty, jak těžkou chvíli překonat.

Jedno ze základních přikázání praví „Nezabiješ“. Jak se s tímto vyrovnává duchovní, který žehná mužům a ženám, kteří jdou do boje, a musejí i zabít?

Modlí se za ně. Modlí se za to, aby stáli na straně spravedlnosti a práva. Aby byli ochotni bránit spravedlnost a právo i silou, pakliže je to nutné. Jsou bohužel situace, ve kterých je ochrana těch, kteří nám jsou svěřeni, možná a nutná i za pomoci síly, protože jinak by člověk chráněn nebyl. To je realita. A realita bohužel někdy vypadá tak, že člověk musí zbraň použít.

Co všechno vlastně obnáší pozice biskupa? Za co vše je zodpovědný?

Diecézní biskup neboli *ordinář* je zodpovědný za určitou oblast, v mém případě za téměř celý Plzeňský a Karlovarský kraj. Stará se o všechny, kteří zde žijí jako katoličtí křesťané a má za ně zodpovědnost. Je to v podstatě taková zastřešující služba, která zodpovídá za to, jak zde katoličtí křesťané žijí – od věcí duchovních až po ekonomické.

Jste poměrně aktivní na Twitteru, jaký vztah máte k moderním technologiím?

Domnívám se, že je důležité tímto způsobem komunikovat. Přitom se přiznávám, že jsem to po 24. únoru loňského roku (*kdy začala ruská invaze na Ukrajinu – pozn. red.*) významně omezil, protože se mi najednou zdálo, že tweetuji o věcech, které jsou, vzhledem k tomu, co se stalo, nepodstatné. Ale teď se zase pomaličku vracím. Sleduje mě pár tisíc lidí, tak si říkám, že Twitter je pro mě svým způsobem také taková moderní kazatelna.

Během covidu se bohoslužby konaly online, v Americe kněží i žehnali z okýnek projíždějícím automobilům jakoby *drive-in*, v Japonsku už existují i žehnající roboti... Nemáte třeba obavy, že úlohu kněžích jednou převzme umělá inteligence?

Víra je vztah. Alespoň tak, jak to chápeme my křesťané. A vztah je něco, co potřebuje živé bytosti. Technika nebo umělá inteligence může napomoci k tomu, aby se osobní vztahy uchovávaly a prohlubovaly. To znamená, že to, k čemu by moderní technologie mohly vést, je potom spíš nějaké rituální náboženství. Ale to už pak nejsme v křesťanství.

O českém národu panuje klíše, že jsou bezvěrci. Jak jsou na tom Češi s vírou?

Češi jsou v mnoha směrech velmi opatrní, aby uvěřili něčemu davovému. Máme totiž z historie v paměti, že mnohé davové věci vedly k velkým zklamáním. A proto si myslím, že ono hledání Boha je u Čechů mnohem více osobní a individuální, než aby bylo vázané na nějaké velké skupiny. V tom se lišíme od mnoha národů, které jsou kolem nás.

Přibývá v Česku věřících?

Za poslední roky ubývá těch, kteří jsou tradičními křesťany, a významně se rozšiřuje prostor právě individuálně hledajících, kteří nacházejí inspiraci i v křesťanství. Ale jsou to z velké části lidé, kteří se nechají nějak osobně inspirovat, ovšem krok k nějaké veřejné deklaraci k církvi je už pro ně náročný. Takže bych řekl, že ubývá ateistů, a jak říká Tomáš Halík, přibývá těch „něcistů“ – tedy těch, kteří v *něco* věří, a je to jejich osobní víra, která přesahuje horizonty viditelného. Ale nechtějí se nijak organizovat a formálně svou víru deklarovat. To je realita možná nejen České republiky, ale možná celého evropského kontinentu.

Není na škodu mít v sobě určitou míru skepse. Člověk si musí dát pozor, aby stále používal svůj rozum a nenaskočil na emoční závislost na nějakém guru.

Dnes také existuje mnoho možností nechat se zlákat k nějaké pochybné organizované víře nebo dokonce do sekty. Jak se tohoto vyvarovat?

Není na škodu mít v sobě určitou míru skepse. Člověk si musí dát pozor, aby stále používal svůj rozum a nenaskočil na emoční závislost na nějakém guru. To je, myslím, největší nebezpečí. Tudíž moje rada je: nevěřte moc charismatickým guruům a hledejte něco, co už má zakotvenost v nějaké širší platformě, kterou jsou schopni sdílet lidé různých názorů a různých sociálních vrstev. Protože to dokazuje, že tam jde o skutečnou hloubku.

Katolická církev je tu ukotvená stovky let, nicméně má za sebou také mnoho skandálů.

Ano, a to nejen v minulosti, ale i v přítomnosti.

Proč bych si potom měl vybrat právě katolickou církev?

Já bych každému doporučil, ať se potká s Ježíšem Kristem jako s osobou, která je nám křesťanům blízká, a potom ať hledá, kde tuto víru v Ježíše Krista chce žít. Já jsem to zakusil v katolické církvi a mám mnoho důvodů, proč si myslím, že je to nabídka vskutku skvělá. Ale pro mě je nejzásadnější, že se lidé potkají s Kristem, a ne zda budou katolíci nebo evangelíci.

Práva pro mě byla **terapií**

Věra Jourová, místopředsedkyně Evropské komise pro hodnoty a transparentnost, patří podle nejrůznějších žebříčků k nejvlivnějším lidem světa. A mimo jiné neustále přemýšlí, jak do evropských institucí dostat více Čechů. Na její popud nyní vznikl nový přípravný kurz.

TEXT Pavla Hubálková
FOTO Vladimír Šigut

Když jste roce 1991 promovala na Filozofické fakultě UK v oboru teorie kultury, jak jste si tehdy představovala svoji další kariéru?

Já si nepředstavovala vůbec nic. Byla to naprosto přelomová doba, vše bylo v pohybu, najednou se otevřelo tolik příležitostí, na něž jsme před rokem 1989 vůbec nebyli připravení. Hlavu mi primárně „okupovalo“, že jsem mámou dvou dětí. Asi jsem si myslela, že půjdu do veřejného nebo neziskového sektoru, anebo se vrátím do knihovny, kde jsem předtím pracovala. Ale konkrétní plán? Ten jsem neměla.

Co byste poradila dnešním mladým, jak se mají nejlépe připravit na budoucnost, která přináší i tak nečekané události jako pandemie či válku?

Myslím, že každému dá velkou sílu, když bude studovat něco, v čem bude chtít být dobrý a v čem se bytostně najde. Je smutné, když někdo studuje podle přání jiných. A také je nutné být připravený na změnu a být schopný se adaptovat... Když jsem studovala, tak představa dnešního světa byla totální utopie.

Pokud byste dnes byla ve věku maturantky, co byste šla studovat?

Nejspíš psychologii nebo psychiatrii, protože ta cesta do hlubin duše je fascinující. Hodně se o to zajímám, a i když se pracovně věnuji digitální agendě a ochraně práv jednotlivců, pořád se zamýšlím nad tím, jak nový paralelní digitální svět ovlivňuje naše duše. Jestli si umíme nastavit hranice, jestli si mladí uvědomují, že digitální svět není realitou.

Kde je vaše hranice digitálního světa? Jak odpočíváte?

Například vůbec nejsem na sociálních sítích. Twitter mi po konzultacích spravuje má kolegyně. Chráním si tak duševní zdraví a pečlivě si vybírám obsah, který konzumuji. Hodně čtu a poslouchám podcasty, nejraději při dlouhých procházkách.

Od roku 2014 působíte v Evropské komisi. Co vám vrcholná evropská politika dala?

Je to obrovská škola – agenda justice, ochrany dat, spotřebitelské politiky či lidských práv je velmi široká a „explozivní“, těžce se hledají jednoduchá řešení. Naučila jsem se, že musím velmi dobře vyhodnocovat data a všechny možné faktory, než něco udělám nebo řeknu. Zároveň jsou však chvíle, kdy jde o nějaké hodnoty a musím zareagovat hned a poslechnout svůj vnitřní kompas.

Podle jakých hodnot se řídíte?

Z hlediska popisu práce hájím hodnoty, jako je právní stát, demokracie a lidská práva včetně práva na svobodu projevu. Osobně je pro mě důležitá odpovědnost a solidarita. Covidová doba, jakkoliv byla strašná, mi přinesla i naději a dobrou zprávu o naší společnosti: vlna solidarity byla ohromující. To samé platí i pro solidaritu související s válkou na Ukrajině.

Jaké je to být ženou v tak vrcholné pozici? Máte doporučení pro ženy, jak se prosadit?

V komisi je nás žen polovina a nevidím rozdíl mezi muži a ženami – nikdo to tu neřeší a nerozlišuje. Má rada by ale byla: důvěřovat si a nenechat se odradit, nepřipouštět si bariéry.

Když se ohlédnu, také jsem si mnohokrát nedůvěřovala a vlastně stále někdy nedůvěřuji.

Ale prosadila jste se. Co vás hnalo dále?

Já jsem vždycky hrozně moc dřela a chtěla jsem být nejlepší, posouvat se, překonávat stupínky – dostat se z města na kraj, poté na úroveň státu a nyní Evropy.

Žene mě zvědavost a možná mám výhodu, že jsem si některé bariéry po cestě nepřipouštěla, vidím je až zpětně, takže mě nemohly zastavit.

“Gateway to the EU institutions”

Univerzita Karlova a Vysoká škola ekonomická společně vytvořily přípravný kurz na přijímací testy do unijních institucí. „Já byla hozena do vody, musela jsem se sama zorientovat, jak funguje evropská politika, jak spolu jednotlivé instituce interagují. Absolventi kurzu budou těchto zkušeností ‚pokus-omyl‘ ušetřeni, neboť budou vědět, co je čeká, jak to v praxi skutečně funguje,“ říká Věra Jourová, jež s myšlenkou přípravných kurzů přišla.

www.cesidoeu.cz

Na jaře 2019 vás časopis Time zařadil mezi stovku nejvlivnějších lidí světa. Jaký vliv by Věra Jourová chtěla mít?

Když jsem dostala zprávu, že budu v tomhle žebříčku, zrovna jsem četla eseje Václava Havla, ve kterých psal, že když mu někdo řekne, že má vliv, tak se začne sám sebe bít. A tak nějak to je – ten vliv mi někdy způsobuje neklidné spaní. Zvláště v poslední době, v souvislosti s covidem nebo nyní válkou na Ukrajině, všechna rozhodnutí, která v rámci komise, což je 27 lidí – jeden zástupce za každý stát EU –, činíme, budou mít vliv na celou Evropu. Na dekády dopředu. Často při tom myslím na generaci našich dětí a vnuků; právě dnes ráno se mi narodila pátá vnučka. Vliv je moc, a pokud není doprovázena silným pocitem odpovědnosti, až bych řekla bázně, je to něco, co se může vymknout a co může uškodit.

Ze své pozice máte rozhled po celé Evropě. Jsou mladí Češi v něčem jiní?

Je těžké zobecňovat. Potkala jsem neuvěřitelnou spoustu mladých talentů, kteří si žádné bariéry nepřipouštějí. Makají na sobě, využívají příležitosti. Ale pak potkávám talentované Čechy, kteří by mohli dělat stejně báječné věci, ale něco je brzdí.

A je to vidět i když dělám besedy na univerzitách po celé Evropě, v Česku cítím takovou zataženost, lidé se bojí zeptat, konfrontovat politiku s problémy či jiným názorem. Až pak v hospodě řeknou: „Co to tam ta Jourová plácala, ona o těch technologiích nic neví,“ ale v zahraničí, zejména na západ od nás, si to vyslechnu přímo v tom sále. A musím oponovat a argumentovat.

Ale myslím, že se blýská na lepší časy – čím náročnější jsou občané na politiky, čím víc se ptají, čím víc se zajímají, tím je demokracie silnější.

Mgr. et. Mgr. Věra Jourová je absolventkou Filozofické i Právnické fakulty Univerzity Karlovy. Byla poslankyní a krátce i ministryní pro místní rozvoj ČR. Od roku 2014 působí v Evropské komisi, kde nyní zastává pozici místopředsedkyně EK pro hodnoty a transparentnost. Časopis Time ji v roce 2019 zařadil do žebříčku sta nejvlivnějších lidí světa.

Kronika

28. 11. a 19. 12. Prezident republiky jmenoval 76 nových profesorek a profesorů vysokých škol, z nichž 23 pochází z Univerzity Karlovy. Právě tam, v Karolinu, jim o tři týdny později předal dekrety ministr školství Vladimír Balaš, mimochodem rovněž profesor Právnické fakulty UK.

S novými profesorkami a profesory

Karlovka podporuje udržitelnost

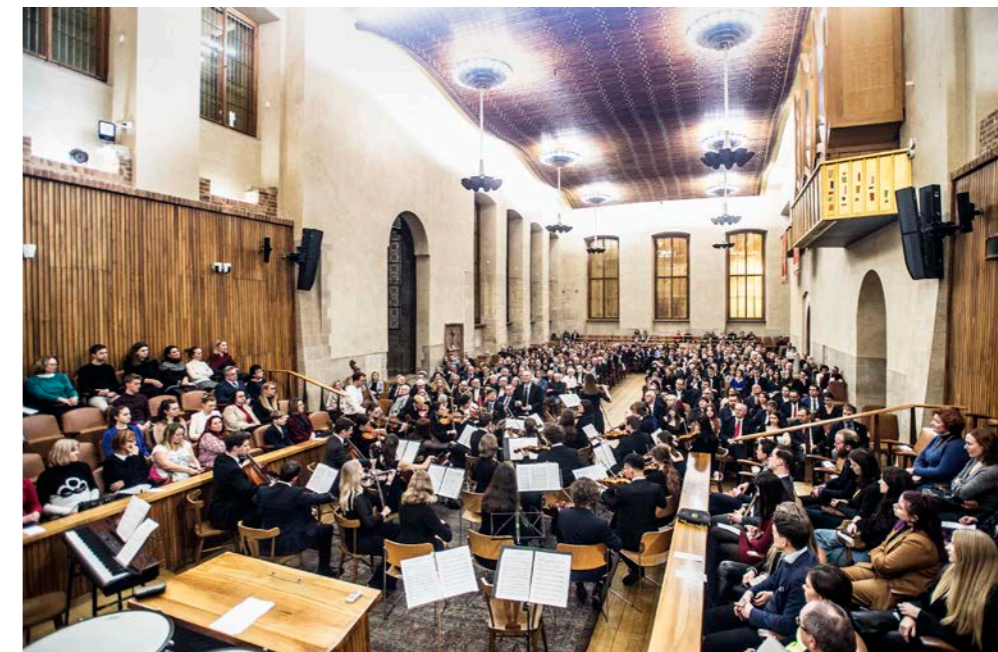

1. 12. Univerzita Karlova má novou cenu, *Intentio*, jež se uděluje v rámci soutěže České hlavičky a v kategorii „udržitelný rozvoj“. Historicky poprvé vyhráli studenti z Vyšší odborné školy a Střední průmyslové školy Žďár nad Sázavou za svou ročníkovou práci *Projekt Mobilita*, v níž zkonstruovali elektrický pohon k invalidnímu vozíku pro svého spolužáka (i další vozítka).

Vánoce rozezněly Karolinum

15. 12. S radostí přijali posluchači vánoční vystoupení Orchestru a sboru Univerzity Karlovy. Pod taktovkou dirigenta Haiga Utidjiana zazněla po několikaleté pauze – vynucené pandemií covidu – opět tradiční Česká mše vánoční J. J. Ryby a také *Orchestrální suita* J. S. Bacha.

UK chce spoluvytvářet Wikipedii

13. 1. Jedním z pěkných způsobů, jak se mohou studenti i akademici zapojit do veřejného prostoru, je podílet se na tvorbě online encyklopedie Wikipedia. I proto rektorka Milena Králíčková podepsala s ředitelkou Wikimédie Klárou Joklovou memorandum o spolupráci obou institucí.

16. 1. Ani 54 let po své smrti není zapomenut Jan Palach, student FF UK, jenž se upálil na protest proti okupaci a „sovětizaci“ země. „Jeho oběť má trvalou hodnotu. Připomíná, že není možné, abychom přijímali nesprávnou situaci jenom proto, že trvá dlouho a dá se na ni po čase zvyknout,“ řekla rektorka UK Milena Králíčková během vzpomínkových aktů na Univerzitě Karlově.

Jan Palach stále vzpomínaný

UK s USA proti hrozbám

12. 1. až 21. 1. Tucet medailí přivezla česká výprava ze XXX. zimní univerziády v Lake Placid. Podíleli se na tom také studenti UK: Kristýna Otcovská vyhrála závod biatlonistek, Jakub Žerava (na snímku) byl stříbrný mezi snowboardisty a v bronzovém týmu hokejistek byla hned čtyři děvčata z UK!

17. 1. Jak vhodně nastavit balanc mezi otevřenou akademickou spoluprací a bezpečnostními riziky, jež z toho vyplývají? Na tuto otázku hledali odpověď účastníci česko-americké konference zaměřené na prevenci škodlivého vlivového působení cizích mocností na univerzitách.

Naši sportovci brali medaile

Kurz „otevírající“ EU instituce

31. 1. Jak se studenti či absolventi UK mohou dostat ke kariéře v institucích Evropské unie? Nově i díky přípravnému kurzu *Gateway to the EU institutions*, který byl slavnostně představen v Karolině za účasti eurokomisařky Věry Jourové. Kurz je výsledkem spolupráce UK a Vysoké školy ekonomické.

Demografové rokovali v Praze

8. 2. až 10. 2. Už počtrnácté se na Albertově sešli mladí demografové, akce platí mezi nejen evropskými demografy za populární a vyhledávanou. Do Prahy se na pozvání organizátorů – Mladých demografů (*Young Demographers*) – sjelo na sedm desítek účastníků, kteří v rámci mezinárodní konference stihli probrat nejžhavější témata, prodiskutovat nejčerstvější poznatky a představit výzkumy, jimž se věnují.

Na FSV UK řešili Ukrajinu

21. 2. Loňský 24. únor, kdy putinovské Rusko zaútočilo na Ukrajinu, se zařadil mezi historické milníky – podobně jako 21. srpen nebo 11. září. Naše společnost utrpěla systémový šok, s nímž se snaží vyrovnat. Na konferenci, jíž pořádala Fakulta sociálních věd UK u příležitosti ročního výročí války na Ukrajině, o tom hovořil děkan FSV UK Tomáš Karásek i další řečníci.

Celá foto-
reportáž zde

Jak se vaří Slušňák a Pěknňák

Obě piva se zrodila z čísla pí a nápadů Matematicko-fyzikální fakulty UK, jejíž studenti vtipkovali, že by šli na πvO (čti „pí-v-O“).

TEXT Helena Zdráhalová FOTO Vladimír Šigut

Spustí se obrovský hukot; není slyšet vlastního slova. Mluvit ale není třeba. Každý ví, co má dělat. Linku, na níž se láhve plní *Slušným číslem*, nealkoholickým pivem, jež nejen pro bufety a menzy Univerzity Karlovy vaří benešovský Pivovar Ferdinand, obsluhuje jen pár mužů. Ti dohlížejí, aby se nic nezadrhlo a láhve se správně zátkovaly i štítkovaly... A šup, za dvacet minut je v basách stočeno šest tisíc lahví pívka, které zamíří za konzumenty na UK!

„Slušňák“, jak v pivovaru říkají *Slušnému číslu*, je mladším bratříčkem „Pěknňák“, tedy alkoholického piva *Pěkný číslo*. Nápad vařit si vlastní pivo vznikl původně jako vtip mezi studenty Matfyzu, kteří si rádi zašli na πvO (čti „pí-v-O“). Jazykově-matematická hříčka a láska k hořkému moku vedla až k tomu, že se prorektor UK, tehdejší proděkan MFF UK Martin Vlach zapojil i s kolegy do vývoje receptury inspirované Ludolfovým číslem a spolu s Výzkumným ústavem pivovarským a sladařským vyvinuli svoje „pivo“.

I následná receptura nealko *Slušného čísla* se inspirovala číslem pí. „Do něj se dává americký chmel Mosaic a český Kazbek, které voní po citrusech a tropickém ovoci. Vinařské kvasnice zase dodávají pivu svěží chuť. V kombinaci s voňavým podtónem z chmele z toho vzniká zajímavé pivo,“ řekl magazínu *Forum* sládek Jaroslav Lebeda. Dej Bůh štěstí – a na zdraví!

REPREZENTAČNÍ PLES UK

NA ŽOFÍNĚ
21. 4. 2023 — 19.30 h

Daniel Stach — Hana Holišová — Orchester Karla Vlacha
ABBA World Revival — Taneční vystoupení — Vědecké stand-upy
Alena Příbylová and her Longhairs — Studentské kapely
Videodiskotéka Jirky Březiny

Během celého večera bude možné přispět na benefiční akci na podporu nadaných středoškolských studentů ze sociálně slabých rodin.

Hlavní partneři

Partneři

„Já mám nyní pohledy z asi padesáti procent zemí světa a ta druhá polovina je poněkud složitější. V afrických státech anebo v Mikronésii mají lidé zpravidla jiné starosti nežli posílat pohlednice... A pro mě je samotné sběratelství sekundární. Nejúžasnější mi přijde možnost poznat lidi z celého světa!“

Přátelství na první pohled(y) **38**

